

Kaukason zehar "benetako" kurdien bila

ARGIA

2005eko ekainaren 5a | LXVIII. urtea | 1.995 zenbakia | 3,30 euro

Latrun 87

Normalizazio politikoaren tentsioa

Enbido eta hordago

Txotxe Andueza · Joseba Arruti · Imanol Murua Uria

Jean Haritschelar: "Chiracek nik bezala bozkatzen du"

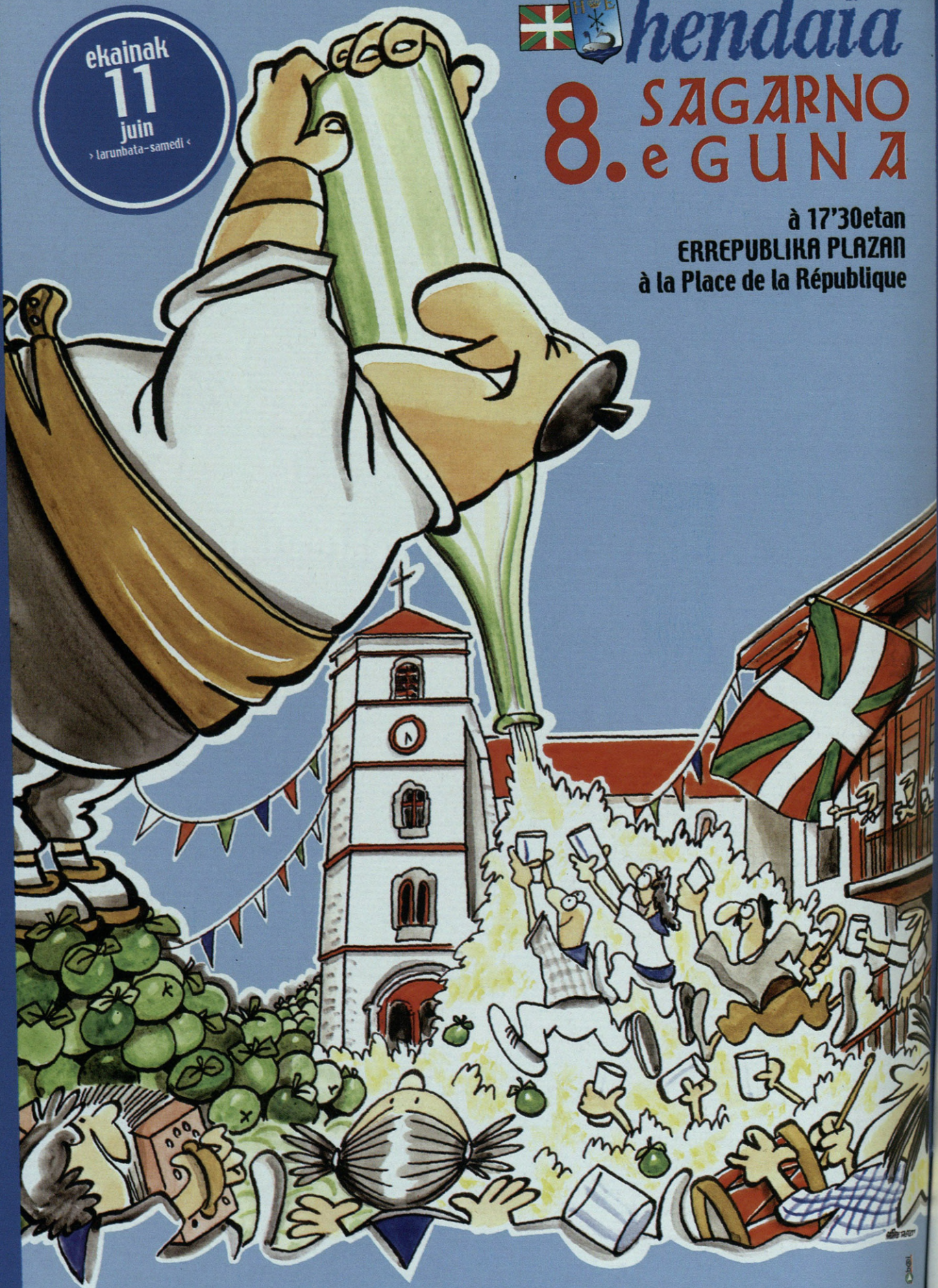
IRITZIAK

Jose Ignazio Ansorena · Igor Estankona · Ramon Etxezarreta · Julen Gabiria
Paula Kasares · Anjel Lertxundi · Joxe Mari Ostolaza · Pako Sudupe

ekainak
11
juin
> larunbata-samedi <

 hendaia
8. SAGARNO
e GUN A

à 17'30etan
ERREPUBLIKA PLAZAN
à la Place de la République

Babelak

Loguntzaleak

asteko gaia

- **Kaukason zehar "benetako" kurdien bila.** 4
KARLOS ZURUTUZA

pertsonaia

- **Jean Haritschelar: "Ene abertzaletasuna hizkuntzan dago".** 10
AMETS ARZALLUS

gaiak

- **Luis Mari Goikoetxea: "Trainerua bera zalantzan ikusten genuelako jo dugu salto".** 17
KOLDO ALDALUR
- **2.000 ARGIA: Nuklearrik? Ez... eta konstituzioa ere ez.** 19
NAGORE IRAZUSTABARRENA

iritziaren leihoa

- **Gora Pro Nobis: ASISKO URMENETA** 25
- **Euskararen fartsa. JULEN GABIRIA** 26
- **Gobernagarritasuna lehentasun?** 27
RAMON ETXEZARRETA
- **Luparekin: Idiosinkrasia kontua.** 28
PAULA KASARES
- **Txandan: Azken luxua. IGOR ESTANKONA** 29
- **Hiruko txikian: Ezagun bat. J.M. OSTOLAZA** 29
- **Dibortzioa. PAKO SUDUPE** 32
- **Maiatzeko hostoak: ANJEL LERTXUNDI** 30

erdiko kaiera

- **Ramuntxo Etxeberri: "Pilotariekiko mitifikazioa haustea nahi izan dut".** 33
PILAR IPARRAGIRRE
- **Ezpalak: KATIXA GARATE** 38
- **Argitalpenak: Xabier Mendiguren Elizegiri galdezka. PILAR IPARRAGIRRE** 40
- **Denbora-pasak** 42
- **Ihesi: Urola ibaiaren sorburura.** 44
IÑAKI GURIDI
- **Makina bat kontu. JABIER AGIRRE, JAKOBA ERREKONDO, JOXERRA AIZPURUA** 48

termometroa

- **Gorka Knörr: "EAJk inposatu duela? Batasunak berau lehenago amaitzea zuen".** 50
MIKEL ASURMENDI
- **Euskal pilotaren erdal mundua.** 52
UNAI BREA
- **Bero-beroa** 54
- **Net hurbil: "Alde hemendik" diote Basorako petrolio langileek. PELLO ZUBIRIA** 56

azkena

- **Zaharrak. JOSE IGNAZIO ANSORENA** 58

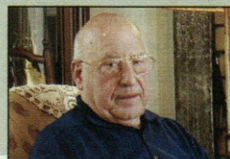
Askorentzat datu ezezaguna den arren, kurdien jatorrizko erlijioa yezidismoa da, eta ez musulmana. Egun, oso gutxi dira sinesmen hau gorde dutenak, izan ere, deabru gurtzailatzat hartu izan dituzte musulmanek eta horregatik mendeetan zapaldu dituzte. Yezidiek musulmanek bezala errezatzen dute eta beraien errito esanguratsuena Irakeko iparraldeko mendietan ospatzen da urrian. Armeniako yezidiek eguzki-zeremoni, animalia sakratuen gurtza eta bestelako errito zaharrei eusten diete oraindik. Baina "benetako" kurdu hauek oztopoz beteriko etorkizuna dute. **4**

"Benetako" kurdien bila

Jean Haritschelar

«Ene abertzaletasuna hizkuntzan dago»

Orain gutxi arte Euskaltzaindiako buru izan da Jean Haritschelar baigorriarra. 1923an sortua, irakasle izateko ikasi zuen Frantzia eta Espainian. 1962tik da euskaltzain oso eta euskaltzainburu izan da 1989tik. Buru izateari utzi dion arren, oraindik ere burua euskarari du. Eta bere abertzaletasuna ere hizkuntzan omen dago. **10**

Luparekin

Paula Kasares

28

Pilotan euskaraz?

Euskal pilota deitzen diogu, baina zenbateraino erabiltzen da euskara frontoian? Terminologia euskarazkoa da ala gaztelaniazkoa? Eta pilotariek beraien artean zein hizkuntza erabiltzen dute? Xabier Euzkitze telebistako esatariak, urtetako esperientziari esker, badaki horretaz zer edo zer eta berari galdezka aritu gara. Esku pilotan eta beste espezialitatetan ere aztertu dugu euskararen osasuna. **52**

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendaritzaren albokoa: Pello Zubiria. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Produkzioa: Berdaitz Goia. Erredakzioa: Mikel Asurmendi, Estibx Eizagirre, Katixa Garate, Nagore Irazustabarrena, Onintza Irureta, Izaskun Jauregi. Argazkilaria: Dani Blanco. Sustapena: Kike Amonariz. Argitalpenak: Bego Zuza. Bezeroen harrera: Olatz Kortza. Publizitatea: Inigo Txintxurreta, Aloña Sorluze. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Loarte. HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxa: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. POSTA ELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions, S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 118 euro. Iparr Euskal Herria: 143 euro. Espainia: 118 euro. Beste atzerriak: 150 euro. Airez: 235 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaitza Taldeko partaidea da.

Azala: Antza. Azaleko argazkia: Dani Blanco.

Kaukason zehar 'benetako' kurduen bila

Yezidismoa kurduen jatorrizko erlijioa da. Deabru gurtzailetzat hartu ohi zirenez, mende askotako zapalkuntza jasan zuten, eta oso gutxi dira milaka urte dituen sinesmen hau mantendu dutenak.

Egun, Kaukaso eta Irakeko egoera larriek kolokan jarri dute yezidi kurduen azken talde sendoa, euretako askok, krisi ekonomikotik eta gerratik ihesean, emigratzeari ekin diotelarik.

Armeniako yezidiek eguzki-zeremoni, animalia sakratuen gurtza eta bestelako errito zaharrei eusten diete oraindik. Dena den, "benetako" kurdu hauek oztopoz beteriko etorkizunari aurre egin behar diote, altxor honi buruzko aipamen bakarra beronen desagerpena izan ez dadin. Bidaia kronika honetan beraien bizimoduaren pista batzuk emango ditugu.

YEZIDIEN ZEREMONIAK kanpotarrentzat debekatuta dauden arren, hauetako bat ikusteko itxaropen txiki bat neukan. Torgom Khudoyan, Armeniako Yezidien Batzordeko lehendakariak, Erevango tenplura eramango nau, non Armeniako yezidien *sheikhen sheikha* (buruzagien buruzagia) bisitatzeko aukera izango dudana. Atzo ezagutu nuen Torgom bere bulego umilean; euskalduna nintzela jakitean, Bilboko Athletica oso gustukoa zuela onartu zidan, eta txantxetan ez zela ari frogatzeko, ezagutzen ez nituen zenbait jokalariren izenekin kinka larrian jarri ninduen. Bidaiatzeak erakutsi dit futbolaz jakiteak komunikazio arazoak gutxitzen dituela, eta honen aurreikuspenean, Erreala eta Athleticeen pin txikiak daramatzat beti nire motxilan.

Gaur irribarretsu agurtu nau, bere euskal futbol talde faboritoaren sinboloa alkandoran harro daramalarik.

Hiri erdialdeko Errepublikaren Plazan *marshrutni* bat hartuko dugu. Europako Ekialdean eta Asian hain ezaguna den garraio sistema honek taxi publikoaren antzera funtzionatzen du; ibilbide jakin bat egiten duen furgoneta da. Edonon har daiteke besoa altxaz, baita jaitsi ere: azkarra eta merkea da. Erevango udako sargoria itogarria da barruan goazen 18 lagunontzat. Esertzeko lekuri ezean zutik joan behar dut, sabaiaaren kontra indar eginez, jendearen gainean ez erortzeko. Zorionez, hiria erdialdea

KARLOS
ZURUTUZA

atzean uzten dugun heinean, furgonetako familia bere senideak galtzen doa, gure erosotasunerako.

Ordubete pasatxo izan da, eta jaisterakoan kaleak asfalturik ez duela konturatu naiz. Hiria- ren kanpoaldea ere gibelean gelditu da, eta mendixka hori baten magalean etxe bakarti eta zaharkitu bat seinatu dit nire lagunak. Kanpoan Volga sobietar auto zahar bat dago eguzkipean, Gerra Hotzaren oroigarri. Bere ondoan, kurdu itxurako emakume batek sartzeko keinua egin digu, —sheikharen erraina— argitu dit Torgomek. Barrualdeak ustekabeen harrapatu nau. Lurra eta pareta guztiak kolore anitzetako alfonbraz estalita, argazkiak eta bitxikeriak nonahi: Churchill, Roosevelt eta Stalin Yaltako argazki famatuak; Andranik, armeniar heroia; *Malak Taus* eta Zaratustra; sheikha gaztea zene-ko argazkiak; Lalesh gune sakratuaren irudia 1999ko egutegi batean... denak elkarren ondoan. Agian, hain kontrajarriak diren kredoen nahasketa liteke herri honen biziraupenaren sekretua.

Sheikha lanpeturik omen dago eta itxaron beharko dugu. Bere errainak *matzun* armeniar jogurta, errusiar txokolatea eta turkiar kafearekin mahai bat gertu utzi digu, eta gonbidapenari ezin muzin egin. Nirekin batera *Lalesh* yezidi aldizkariaren erredaktorea, Obsana Madatian, eseri da. Frantsesez dakienez, ezinbesteko

laguntza eskainiko dit sheikharekin hitz egin ahal izateko. Itxaroten dugun bitartean galdeketa bat egin dit:

–Ararat Turkiako aldetik ikusi al duzu?, Europako eskoletan armeniar genozidioa irakasten al da? Armenia inoiz Europako Batasunean sartuko dela uste al duzu?

Elkarrizketa hau bere argitalpenaren hurrengo alean aterako da, sheikha eta bion argazki baten ondoan. “Oso garrantzitsua da Europatik kazetari bat guregana etortzea. Armeniako yezidion berri daukazuela jakiteak gure jendearen autoestimua altxatuko du”, dio irribarretsu. Azken alean Charles Aznavour (jatorriz Aznavourian) atera omen zen, bere jatorrizko Armeniatik bidaiari zegoela, eta oraingo honetan ni neu... hau da xeibrekeria hau!

Torgomek euren batzordeak argitaratutako beste ale berezi bat erakutsi dit; Nagorno Karabajeko gerran bizia galdutako yezidien eskela bilduma da. Argazkiei erreparatzerakoan, gehienak oso gazteak zirela ohartu naiz. 1992an pizturiko

Armeniako yezidien sheikhen sheikha (buruzagien buruzagia) Erevango tenpluan. Lurra eta paretak kolore anitzetako alfondrez estalirik daude bertan.

Yezidiek Adanen ondorengotzat

dute bere burua, baina

Evaren partehartzea ukatuz.

Adanen leinua “garbi”

mantentzearren, euren artean

ezkontzen dira soilik

Armenia eta Azerbaijanen arteko gerra honek, yezidi eta musulman kurduak ere aurrez aurre ipini zituen, azken hauek azerien bandoan borrokatu zutelarik.

Azkenik, belusezko kortina moreen artetik gizon batek pasatzeko keinua egin digu; sheikha zain dugu bizkaralde handiko aulki batean eserita, Kaukasoko astrakanezko sonbreruaz jantzita. Bere begi berdeekin atzerritarra aztertu eta gero, elkarri bostekoa eta hiru musu eman dizkiogu. 70 bat urte izango ditu baina oso gorpuzkera lerdeneko gizona da. Bibotea eta urrezko hortzak bere irribarrearen osagarri bikainak dira.

Sheikhak musulmanak ez direla azpimarratu du bere hatz erakuslearekin, eta faktore honek bultzaturiko mendez mendeko ihesaldia kontatzen hasi da: Irakeko iparraldean dagoen Sinjar herritik Turkiako ekialdera, Diyarbakir ingurura, eta handik Armeniara.

Erligioari buruzko nondik-norakoak argitzearekin batera, euren otoi-gelan gaudela esan dit. Aldarearen tokian, goitik-beherako oihal bat

Yezidismoa edo aingeruen gurtza: kurduen jatorrizko erlijioa

Yezidismoa K.a. 2000. urtean sortu zen, eta kurdu herriaren jatorrizko erlijioetat hartu ohi da. Mendeetan zehar inguruko erlijioetatik zenbait xehe-tasun jaso ditu, baina batez ere, Khuda jainkoa, eta honek sortutako zazpi aingeruen kultuan oinarritzen da (*yazd*=aingerua).

Malak Taus pauma itxurako aingeru nagusia da, *Shaytan* izenarekin ere ezagutua. Jainkoarekin haserretu eta gero, honek bere ondotik egotzi zuen, Luciferri gertatu antzera. Yezidiek deabruaren ordezkorik ezagutzen ez badute ere, Satan izenarekiko antzekotasuna eta Islam-aurretiko erlijioekin izandako kontaktuagatik, musulmanek deabru gurtzaile-tzat hartu ohi dituzte, mendeetan zeharko errepresioa ezarri.

Yezidientzat lau elementuak (zerua, lurra, ura eta sua) sakratuak dira, eta berauen beharrak asetzeko *Khuda* jainkoak gizakia sortu zuen. Neurri berean zenbait tabu errespeta-tu behar dituzte, hots, lurrari, suari edota urari ezin txistu egitea. Yezidi orok eguzkia egunero hiru aldiz gurtzen du: egunsentian, egun erdian eta ilunabarrean, nahiz eta bestelako zeremoniak ere burutzen dituzten. Eskorpioia, zezena eta sugea animalia sakratuak dira; zenbait elikagai berriz, letxuga, arraina edota hainbat haragi mota jatea debekatuta dute.

Izakiakiko errespetua, eguzkiaren gurtza edota zezen sakrifizioak, bes-

teak beste, erlijio honen adinaren adierazle garbiak ditugu, zeinetan antz-nako sinesmen animistaren, zoroastrianismoaren edota mitraismoaren arrastoak aurki ditzakegun.

Asteazkena dute astegun santua, larunbata berriz, atseden hartzekoa. Errito esanguratsuena Irakeko iparraldeko mendietan ospatzen da urriaren erdialdean; Mosul hiritik gertu dagoen Adi Sheikharren hilobi inguruan, errekan bainua hartu, *Malak Tausen* irudiak garbitu, ehunka kandela piztu eta idi baten sakrifizioa burutzeko dute, sei eguneko jaialdi batean.

Musulmanek bezala erreztatzen dute, esku-ahurra gorantz jarritik, eta Sheikha dira euren buruzagi espiritua-lak. Agintari hauek zazpi aingeruen ondorengo zuzenak dira eta euren ahalmena belaunaldi belaunaldi transmititu ohi da.

Bestalde, Yezidiek Adanen ondorengotzat hartzen dute bere burua, baina Evaren parte hartzea ukatuz. Adanen leinua "garbi" mantentzearen, euren artean ezkontzen dira soilik eta ez dute beste erlijioetako kiderik onartzen (Evaren ondorengoak).

Hala ere sinesmen guztien alde onak onartzen dituzte, honen adibide garbia dugu honako otoitz hau:

"Ene Jainkoa, eman iezaeizu zure bedeinkapena 72 naziori, 18.000 izakiri, eta baita yezidiei ere".

altza du; azpian zetazko maindire batzuk daude, elkarren gainean pilatuta, erreliki eta objektu sakratuak babestuz. Etxe honetako zeremonie-tan *Lalesh* gune sakratuko altxor hauek gurtzen dira. Tamalez sheikha zetazko oihalak urtean behin askatzen ditu, eta orduantxe bakarrik daude ikusgai.

Gune honen seriotasuna sheikharen ohe handiak arintzen du, baina haxe da egunerokotasunaren lekuko bakarra. Atzealdeko pareta mural handi batek estalita dago; Ararat mendi gailurretik iheska bi hegazti-saldo, yezidi eta armeniarren diasporaren alegoria. Izan ere, I. Mundu Gerran turkiarrek 1,5 milioi armeniar akabatu zituzten. Ondorioz, "Mendebaldeko Armenia" sarraskitzaileen eskuetan gelditu zen, Ararat erraldoia barne. Muralaren azpialdean, hain zuzen ere, alde-aldeko alantze hesi batek irudikatzen du egun igarogaitza den muga hau.

Elkarriketak luze jo du, alboetako hormetan zintzilik dauden erretratu guztietaz mintzo baikara. Halako batean, sheikha itxura borobileko zerbait ateratu du aldaretik; Ayaf eguzkiaren ordezkoa omen da, eta beronekin bedeinkatu-ko nau. Nire buruaren gainetik mugitzen duen bitartean otoi bat erreztatu du. Bukatu eta berehala, sheikharen laguntzaile batek nola eskertu erakutsi dit: buruzagiaren eskuan hiru musu, bakoitzak erreberentzi bat dakarrela kopeta jaitziz.

Mahai-inguruan elkartu gara denok giro lasaia goan, eta sobietar garaiko mapa batean, Armeniako mendirik altuena seinatu didate. Aragats mendi inguruan aurkituko ditut yezidi-

di artzainen herriak, nahiz eta urte sasoi hauetan ia hutsik egongo diren. Artzain hauek 3.000 metrotara igotzen dira, euren abereek bazka freskoa izan dezaten, eta *yaila* izeneko asentamendu hauetan uda osoa igarotzen dute. Horra gora igo behar da, diote nire mahaikideek, yezidien bizimodu tradizionala puri-purian dastatzeko.

Yezidi artzainekin... 3.000 metrora!

Aragats (4.090m) Armeniako mendirik altuena da. Bere magaletan zabalduetako eskualdeari Aragatsen deritzo, eta bertan bizi dira Armeniako yezidi kurduak.

Euren *yailak* edo udako kanpamenduak ikusteko 3.000 metroraino igo behar den arren, ez omen da txango zaila, eta goizeko 5:00etan zain dauzkat David Khachatryan eta bere Lada Zhiguli berdea. Erevango erdigunea Sayat Nova hiribidetik zeharkatu dugu, bertako bloke zatar erraldoiak atzean utziz, eta Saghmosavank herriakara iristean, errepidea aldatz gora hasten da. Erevanen ez bezala, hemen trafiko handia dago goizeko ordu hauetan. Izan ere, bertako baserritarrak euren behiekin mendirantz doaz gure errepide beretik. Animaliek ez daukate presarik; ezta guk ere. Azkenik, bagoaz, astiro, Davidek arreta handia behar baitu geroz eta handiagoak diren bideko zuloetan gorpilak ez sartzeko. Hala ere, salbuespen bat egin du Metsamorreko zentral nuklearrari erreparatzeko; hotzikara ematen du Erevandik zein gertu dagoen ikustek. 1988an Armeniak jasandako lurrikaran 25.000 lagun hil ziren, baina lur astinduak zentral nuklearra ukitu izan balu,

Lerro hauen gaineko irudia Sheikha bizi den Erevango tenpluko murala da. Bertan Ararat mendi gailurretik iheska bi hegazti-saldo ageri dira, yezidi eta armeniarren diasporaren alegoria gisa. I. Mundu Gerran turkiarrek 1,5 milioi armeniar akabatu zituzten. Gorago dagoen irudia *Malak Taus* da, pauma itxurako yezidien aingeru nagusia.

Aragats mendi inguruan daude yezidi artzainen herrixkak. Artzainak 3.000 metrora igotzen dira euren abereekin eta bertan igarotzen dute uda osoa.

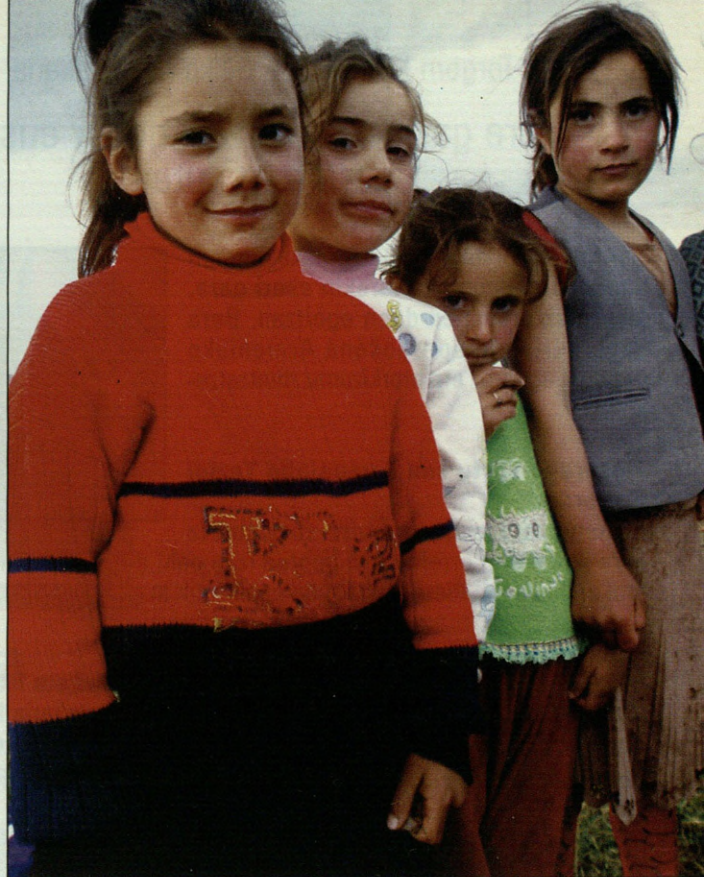
Txernobilgo istripua txiki geldituko zen honen aldean. Armeniak Aragats mendia den harresi sendoari zor dio lur zatzadak Metsamor ukitu ez izana.

Goizeko 7:00etan Amberdeko armeniar eliza ttipiraino iritsi gara. Jada 2.300 metrora gaude. Ermita bakarti honetatik ikusten den paisaia zoragarria da egunsentiko lehengo uneetan.

Davidek, bideak aldatz behera jotzen duen bakoitzean motorra itzaltzen du, gasoila aurreztearren, eta zigi-zagan gidatzeko era are bortitza goa da oraindik.

Berriro ere behiak errepide erdian, baina oraingo artzainak oso bestelakoak dira: kolore biziz jantzitako emakumeak, umeak bakarka nahiz taldeka, euretako asko oinutsik, astoen gainean; gizonetzkoak zaldiz, gehienak zelarik gabe.

—Kurds— dio Davidek.

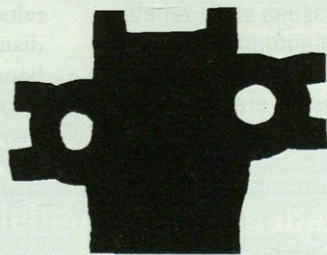
Erevandik honako tartean, iraganera bidaia-tu izanaren sentsazioa daukat. Mendi garai hauetan, Asia aldeko zaldizkoen artean, gure auto zaharkituak anakronismoa dirudi.

Errepidea 3.200 metrotara dagoen eguraldi estazio meteorologiko batean bukatzen da.

“Cosmic Ray Institute”, dio Davidek harro samar, baina nekez sinets dezaket ikusten ari naizena: zilar koloreko piramide itxurako eraikin bat, eta bere inguruan identifikaezinak diren herdoildutako egitura batzuk; parabolika erraldoi bat, barrakoi itxurako zerbait, gorpilak dituen dorre txiki bat... eta inor ez inguruan. Elurra, eta armeniar alfabetuaz idatzitako Coca-Colaren logo unibertsalagatik ez balitz, Sobietar Batasunak abandonatutako ilargi kolonia batean nengoela pentsatuko nuke. Berriro ere, Daviden "denboraren makina" berdeak ustekabe bat eman digu.

Davidi 10.000 dram (20 euro) ordaindu eta

Argitalpen honen edizioan lankide:

gizarte ekintza

«Gure gazteek tradizioei gogor eusten jarraitzen dute»

Armeniako Yezidien Batzordeko Torgom Khudoyan lehendakariarekin eseri gara, elkarteak Erevanen duen egoitzan. Bera dugu pertsona aproposena Armeniako yezidien egoeraz eta etorkizunaz mintzatze-ko.

Zertarako sortu zen Armeniako Yezidi Batzordea?

Armeniako yezidion kultura sustatu eta gure jendearen erreferentzi puntua izan nahi dugu. Gobernuz kanpoko erakundea da, betiere politikaren esparrutik at.

Kanpoko laguntzarik jasotzen al duzue?

Bai. Armeniako Gobernuak bulego hau eskaini zigun eta hilean 50.000 Dram (100 euro) ematen dizkigu *Lalesh* gure hilabetekaria kaleratzeko. Honetaz gain estatuko irratian egunero 15 minutuko saioa egiten dugu gure hizkuntzaz, eta etorkizunari begira telebista saio bat izan nahi genuke.

Yezidia eta kurdua sinonimoak dira?

Ez, yezidi guztiak kurduak dira, baina ez alderantziz. Kurdu gehienak musulmanak dira, eta guk bakarrik kontserbatu dugu kurdutarron antzina-ko erlijioa. Egun, yezidiok kurdu guztien %5a besterik ez dugu osatzen.

Yezidi ez diren beste kurduekin zer moduzko harremana daukazue?

Tamalez, ez daukagu harremanik. Musulman kurdu gehienak Nagorno Karabaghen bizi ziren baina, hango gerra eta gero, askok Azerbaijanera ihes egin zuen. Egun, gutxi gelditzen dira.

Betidanik Armenian bizi al zarete?

Ez, gure arbasoak Irakeko iparraldetik etorri ziren musulmanengandik iheska. Han dago *Lalesh*, gure gune sakratua, musulmantzat Meca litzatekeena edo katolikoentzat Erroma. Turkian zeuden asko ere hona etorri ziren 80ko hamarkadan, hango kurduetik errepresioagatik.

Umeek kurdueraz ikas al dezakete eskolan?

Turkian ez bezala, kurduera ez dago debekatua. Zenbait eskolek kurduera ikasgai gisa daukate, baina gainontzeko guztia armenieraz irakasten da. Armeniako gutxiengo handiena izanda ere, ez dago azpiegitura nahikoa behar hauek asetzeko.

Sobietar Batasuna erori zenetik aldaketa asko somatu al duzue?

Bai, lehen egoera askoz ere hobea zen. Sobietar Batasuna sortu zenetik kurdutar ordezkariak izan ditugu Armeniako Parlamentuan. Bestalde, egun kaleratzen den *Rya Taza* yezidi egunkaria 1936tik kalean egon da etenik gabe, eta beste edozein herrialdetan baino askoz ere argitalpen gehiago kaleratu dira gure hizkuntzaz. Oraingo egoera ekonomikoarekin zaila izango da honi guztiari eustea.

Zer ordezkatzan du zuen banderak?

Eguzkia eta *Malak Taus* aingerua, gure erlijioagatik; gorria X. mendean gure arbasoek arabiarren eskuetan jasandako sarraskiagatik, eta txuria purutasunaren kolorea delako. Yezidi guztion bandera da.

Nola ikusten duzu zuen etorkizuna?

Milaka urtetan gure bizilagunen errepresioa jasan dugun arren, gure gazteek tradizioei gogor eusten jarraitzen dute.

gero, bakarrik gelditu naiz Kaukasoko bazter irreal honetan. Orain hobeto ulertzen dut yezidien tenpluan ikusitako nahasketa bitxia: inguruaren isla baino ez da. Artzain hauen *yailata*ko bat 500 metro eska-
sera dago. Sobietar ejertzitoko denda xume berdeen multzo bat da, famili bakoitzeko bat. Lehenengo dendaren aurrean gizon batek ardi moztal-
dian dihardu oso guraize bakunez, eta bere ondoan, kolore biziz jantzi-
tako bi emakume, artilea lurretik jasotzen. Bi gizon solasean ikusi
ditut, eta banoa eurengana.

—*Chavani* (Zer moduz?)— agurtu ditut. Elka-
rri bostekoa eman diogu, eta begi urdinak dauz-
kanak *av* (ura) eskaini dit. Edan, eta *rasim* batez
eskertu eta berehala, umeak nire inguruan pila-
tu direla konturatu naiz. Euren aurpegiak
mendi garaietako eguzkiak gorrituta daude, eta
jakinmin bezala begiratzen didate.

—*Nave te chyé*—, galdetu diet banan-banan, eta
bakoitzak bere izena esan du. Argazki kamera
atera bezain laster, Bina, Siran, Rondik, Cher-
kez, eta gainontzeko guztiak agertzeko prest
dira. Kamerako pantailan euren erretratoa ikus-
teak algarak sortu ditu. Geroz eta ume gehiago
datoz, eta elkarren artean borroka handia dago
aurrean zein jarriko. Argazki saioa luzea izango
da: ume asko dira eta bakoitzari, nola ez, bere
erretratuak erakutsi behar zaio. Azkenik, nera-
been txanda izango da, asto edo zaldi gainean,
artaldeak bistan dituztela, atera dira.

Helduek gerturatzeko keinua egin didate.
Ogia eta ardi gazta, *none* eta *penir*, ekarri dituzte
dendatik eta munduko eskualde honetan lez,
otordura gonbidatu naute. *Yailan* egindako jaki
xumeen inguruan eseri gara lurrean, eta nik
hirian erositako txokolate errusiarra atera dut.
Armenian, eta beranduago Georgian ere jasota-
ko gonbiteetan ez bezala, ez nago vodka eda-
tera beharturik, eta gustu handiz hartu dut
artzain hauek eskainitakoa. Borobilean eserita
gaudela, beste kurdu askorengana ikusi ditu-
dan ezaugarri fisiko nahiz jarrera lasaiaz ohartu
naiz. Kurdueraz hitz solte batzuk salbu, ahozko
komunikazioa ia ezinezkoa da gure artean. Hala
ere, isiltasunak ez nau deseroso sentiarazi, natu-
raltasun osoz onartu bainaute euren atsedena-
dian. Bat-batean, Erevango sheikhak orri txuri
batean botatako zigiluaz gogoratu naiz: zirkulu
gorri bat da, honen erdian *Malak Taus* hegazti
sakratua, eta berau inguratuz armenieraz idatzi-
tako lelo bat; ezagutzen dutela diote, euren
sheikha da.

Laster Eguzki jainkoa puntu altuenean
egongo da, eta artzain bakoitzak eguerdiko
otoitza eskainiko dio. Ez dut milaka urtez erre-
pikatu den zeremonia oztopatu nahi, eta gazta
gozo hau bukatzean —*rosh bas*—, agur esango
diet, otorduak asetua. ■

prezioa

zerbitzua eta estaldura

LAGUN ARO AUTOMOBILA ASEGURU BERRIA

**Merkaturatze-
eskaintza** > lehen urtean gidabaimena kentzea, **DOAN**

LAGUN ARO
SEGUROS - ASEGURUAK

Beti zugan pentsatzen

Idiak harriari nola, hala tira dio
Jeanek euskarari. Belaunaldi oso bat
ibili du uztarri berean tira ahala,
harria akuilu. Idiak berrogeita hamar
plaza egin dituela, Jeanek baditu
gehiago eginak euskararen karraio.
Laurogeita bigarrena bete berritan,
atseden hartu, eta harri gainean eseri
da. Bista ederra omen dago.

Jean Haritschelar

«Ene abertzaletasuna hizkuntzan dago»

ARGI Arako dugu elkarrizketa, Euskal Herri osoan zabaltzeko. Baina, ni galdetzailea, hendaia, zu erantzulea, baigorriarra. Euskalki batean edo euskara batuan behar dugu ari izan?

Behar da ikusi zer den helburua. Nik idazten dudalarik ene billeta *Herrian* astero, pentsatzen

AMETS
ARZALLUS
Argazkiak:
Dani Blanco

dut Iparraldekoek gehienek irakurriko dutela, baina denbora berean badirela ehun eta berrogeita hamar abonatu Hegoaldean, eta behar baldin bada ezarri *gira*-ren ordezkari, edo zerbait horrelako, horrela egiten dut. Horrelako nahasketa egiten dut, zeren eta hori ere pedagogia da.

Nahasketa eginen dugu beraz. Baina nahasketak ez dira beti polit gelditzen, lehengoan komunikabide batean: ondo, biziki, eta barik, hiruak esaldi batean.

Nik uste dut hori biharko hizkuntza izanen dela. Ondo, ongi, ontsa, berdin da. Zenbat aldiz "zer moduz" erran nik, eta "ni ontsa" erantzuna Hegoaldekoek. Alta Baigorri ez da zer moduz erraten, baina nik, entzunik eta entzunik, azkenean Baigorri ere erraten dut berdin.

Badira okerragoak ere: jingo da.

Bai, batzuk erraten dute jingo da. Hor jinen dudarik gabe behar da erran. Nahiz Santa Grazin, erraten duten jinengo, kar-kar-kar. Baina bon, behar da ikusi hizkuntza bat aldakorra dela, eta egunero aldatzen dela. Eta hain zuzen hizkuntza batek erakusten du bere bizia horrekin, aldatuz.

Aldatzea kostatzen ari dena geologia, geografia... "g" hori da. Jen-deak berean segitzen du.

Oroit naiz nik proposatu nuela dudarik gabe behar zela g hori beti atxiki, eta Euskaltzaindiak onartu zuela. Iparraldekoek erraten dute seologia, eta Hegoaldekoek jeologia, eta geologia erraten baldin bada, batasuna egiten duzu. Biologia, geologia, geografia... nik beti hala erraten dut zeren eta alde batetik "s" eta bestetik "j", dios, horiek dira frantseskeriak eta espainolkeriak! Beraz, gauden gu gurean, eta ez da hain latz edo hain neke "g" erratea. Eta hori da bakarrik duguna, ez dut uste besterik baden.

Gero, jaun eta jaun eta horiek...

Hori Gipuzkoatik sartua da. Bar-katu baina Gipuzkoak du errua,

zeren eta ikusten duzularik nola mintzo ginen gu Baigorri Baztandik jinekako jende batzuekin, Koakin erraten genuen Joakinen orde, Koxe, Kexus, Kuxto... Koakin mandozaina zen, Kuxto eskolakoa... Eta kibera hitza? *Jikar*atik heldu da. Baina Nafarroan ez dute onartu, arrotz izana da haien zat jotat hori, eta orduan jotaren orde "k" ezarri dute, aldiz Gipuzkoan ez. Eta nik uste hori ez dela Euskaltzaindiaren lana, Euskal Telebistarena eta euskal irratien da, ahoz ari baitira horiek. Behar lukete jaun erran eta ez jaun.

Nolako euskara atzematen duzu euskal irrati eta telebistetan?

Denetarik bada. Nik erraten dudalarik ez dela hain gaizki euskara hori, eta beste batzuk erraten dute "zer euskara kaxkarra erabiltzen duten". Eta frantsesa? Zer frantses mota ematen dute telebistan edo irratiaren? Errazu, entzuten duzularik, "*la maison dans lequel je vis*", dios, femenino eta maskulino horretan tronpatzen dira! Beraz, kritikatzeko delarik, kasu, behar da ikusi besteek ere zer egiten duten, eta hemen batzuk beharbada gaizki ari dira, gehienak ez dut uste.

Adinekoei usu entzuten zaie "Euskal Telebista ez baitut ulertzen"... Euskal Telebistan eta euskal irratiaren lasterregi mintzo dira. Euskaltzainburu nintzelarik Iurretako estudioetan izan nintzen diploma batzuk eskaintzen, eta zera erran nien: "Pentsa ezazue entzuleak badituzuela, eta entzule horiek behar dutela ez bakarrik entzun, baina behar dutela aditu. Eta horretarako pedagogian bezala, behar dela emeki ari izan, goxoki, eta ez

Nortasun agiria

Jean Haritschelar Baigorri sortu zen 1923ko maiatzaren 13an. Herriko eskola publikoan eta Akizen osatu zituen lehen ikasketak. Irakasle bezala formatu zen Ecole Normale delakoetan, Baiona, Mont de Marsan, Tolosa eta Parisen. Espainian ere ikasturte bat osoa pasatu zuen, Frankismo gogorraren garaian, beka batekin. 1952an izendatu zuten Agenen, eta geroztik mila lanetan aritu da: Bordeleko unibertsitatean espainola irakasten, euskara irakasten -Etxahun buruzko tesia eginik-, Euskal Erakustokiko langile, Baigorriko auzapez bederatzi urtez, Euskaltzain oso 1962tik eta euskaltzainburu 1989tik orain-tsu arte. Oraindik *Herria* kazetan astero idazten du Gehexan Ponttoren izenean. Manuel Lekuona saria jaso berri du, eta gutxi dakitena, pilotan ere erreboteko txapeldun izana da gaztetan. Egun, Angelun bizi da emaztearekin. Hiru seme-alaba ditu.

"Oinarritzkoena baino ez dugu eskatzen: bizitzeko eskubidea"

"Gure herriari errugabetasun presuntzioa ukatzen zaio"

Errespetatu ditzagun pertsona eta herri guztien eskubideak, eta erabil dezagun

**gure hizkuntzan
bizitzeko eskubidea**

Bizkaiko Foru
Aldundia
Kultura Saila
Diputación Foral
de Bizkaia
Departamento de Cultura

**gure
artean
euskaraz**

Jean Haritschelar

tarrapataka". Uste dut debaldetan ari izan naitzela.

Beste kontu bat, Ibon Sarasolak zioen Euskaltzaindiaren bilera batean flipatu egingo genukeela, surrealistikak zirela...

Ez dut uste, ni 1971n hasi nintzen moderatzailer, hitza bati eta besteari emanez, eta ez dut uste surrealistikak ginenik. Zangoak behar den bezala ditugu. Nik biziki maite dut Ibon Sarasola, langilea da, jakintsua, hiztegi gintzan hobere-netarik dugu, baina noiztenka igortzen ditu gauza batzuk... hobe luke egon dadin isilik, nik biziki maite dut, baina baditu sarasolakeriak, kar-kar-kar.

Erraten da zerbaiten erabakitzeko denbora anitz pasatzen duzuela.

Bai, bai. Konprenitzen dut biziki ontsa Sarasolak dioena, ikusten baitut gure bilkuretan nola egoten den, nahi luke berehala trenkatua izan dadin hitz bat, baina utz ditzagun gauzak bere denboran, utz lasai. Gero, azkenean, egia da noiztenka ordu laurden bat baino gehiago pasatzen dugula hitz bati buruz, oren erdi bat ere, eta bueno, azkenean trenkatzen dugu bozetara joanez.

Nola idazten duzu zuk zure abizena?

Nik idazten dut Haritschelar. Hala jakin dut, eta hala erabili dut.

Euskal prentsan beti ematen dute "tx" rekin, Euskaltzaindiak ere "tx" rekin dakar bere izendegian.

Igoal zait hori, ez dut horretan batere kasu ematen. Eta erraten diet, "nahi duzuen bezala idatz ezazue, goal zait". Nik idazten dudalarik, beti "tsch". Hala baita, hala usatua bainaiz.

Azken aldiko gogoeta da euskara jatorra, zuena, eta egokia bereiztea, eta egokia bultzatzea. Zuretzat zein da euskara egokia?

Nik ezagutu dut euskaltzain bat, beti xumeki ari izana dena, Hiriart-Urruti, iloba. Ideia sakonak hitz arruntekin ematen zituen. Eta ez beste batzuk bezala, filosofiako hitz hertsiki batzuk enplegatuz, gehienetan mailegatuak. Ideia arinak hiztegi pisu batekin emanak. Beraz, behar dira hitzak behar den bezala hautatu, beren erran nahian. Hori da ene ustez

egokia. Baina hori ez da Euskaltzaindiaren lana, idazleen lana da, kazetariena...

Euskaltzaindia diru-laguntzetatik bizi da. Menpekotasun horrek ez du asko lotzen, bereziki instituzioei buruz, edozein iritzi, edozein kritika azaltzerakoan?

Bai eta ez. Gertatzen dena da gu oso ederki konpontzen garela denekin. Argi eta garbi erran dugu gu, gure xokoan eta gure gai horrekin gaudela, euskararekin, eta bertzerik ez. Oroit naiz egun batez ukan-genuela eztabaida bat Euskaltzaindian, orduan Legebiltzarrean autodeterminazioa aipatzen zuten. Batzuek Euskaltzaindian pentsatu zuten Euskaltzaindiak bere

iritzia behar zuela azaldu, horren alde. Eztabaida luze bat izan genuen eta gero joan ginen bozetara, eta hor argi eta garbi agertu zen ezetz. Eta oroit naiz biziki ontsa egun batez galdegin zidatela hori, eta ene erantzuna izan zen, "so egizu, nik ez diot galdegiten Legebiltzarrari erabaki dezala euskarari buruz zein den euskal ortografia edo joskera, ez baita haren lana. Baina ez da Euskaltzaindiaren lana ere politikan sartzea".

Eguneroko kazeta

"Nik egunero irakurtzen dut *Sud Ouest* eta *Le Monde*. Gero astero *Le Canard Enchaîné*, *Enbata*, *Herria*. Eta gero noiztenka hartzen dut *Berria* edo... Horiekin aski da".

Eta politika euskararen aurka hasten delarik?

Hor bai mintzatu dela Euskaltzaindia. Eginen kontra egin dutelarik Euskaltzaindiak ez du ezer erran, ez baitzen *Egin* euskaraz ari. *Garari* gertatzen bazaio ere, ez dakit, baina ni ez naiz *Gararen* alde agertuko, horiek ere espainolez ari baitira. Aldiz, *Egunkariaren* aurka sartu direlarik, hor Euskaltzaindiak erran du berea, Gobernuaren kontra bere aldarrikapena idatzi du, euskaraz, eta espainolez itzulirik Gobernuari igorri dio. Frantsesez ere jarri genuen, baina *Sud Ouesten* ez zuten pasatu. Horretan ere aldatu da zerbait, lehenago espainolez ari ziren Euskaltzaindian, eta gero euskarara itzultzen zuten; ez, ez, ez, orain ari gara euskaraz eta gero itzulpena egiten dugu.

Noizbait ukan duzu beldurrik Garzonek Euskaltzaindiko atea joko ote zuen?

Ez. Francok ere ez du egin. Euskaltzaindia egona da 1936tik eta 1941 edo 1942a arte isilik. Eta egun batez Azkueri jin zaio gutun bat Bizkaiko Diputaziotik erranez "behar duzue segitu zuen lana, eta ukanen dituzue 5.000 pezeta urtean". Eta horrela berriz hasi da ➡

*Direnak eta ez direnak zertzeko
Esanak esan Euskara*

aurrera doan **herria**

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

KULTURA SAIA
Itzultza Politikariko Sailburuordetza

DEPARTAMENTO DE CULTURA
Viceconsejera de Política Lingüística

Euskaltzaindia. Baina Franco euskararen kontra ari izana baldin bada, barkuen tituluek, edo karrikako euskarazko hitzak desagerraraziz, Euskaltzaindiari ez dio ezer ere egin. Beraz, pentsa ezazu, Garzon Euskaltzaindiaren kontra jokatzeko? Ez da nornahi Euskaltzaindia! Eta bi aldiz behar luke pentsatu.

Garzon ere ez da nornahi...

Badakit, baina badaki zer den Euskaltzaindia, badaki zer egiten dugun, eta ez du deus erratekorik. Gainera erran nezake denetarik badugula Euskaltzaindian, badira ni bezala beren abertzaletasuna hizkuntzan daukatenak, batzuk politikan ari direnak, Patxi Goenaga, Miren Azkarate, baina ez dut uste afiliatuak diren, eta hor dugu Patxi Zabaleta ere.

Hor ez dena Txillardegi da.

Txillardegi aspaldian sartuko zen Euskaltzaindian ez baldin balu berak bere burua desegin. Behar bada ez nuke erran behar, bozen sekretua baita, baina aspaldian baita hori, erranen dut. Hautatu behar genuen euskaltzain berri bat, eta hor ziren Altuna eta Txillardegi. Lehenbiziko itzulian, Txillardegi lehen. Baina ez zen hamabietarat heltzen, eta 24 baiken ez zuen gehiengo osorik. Bigarren itzulian, berdin, Txillardegi lehen, hirugarren itzulian, berdin, Txillardegi lehen, baina nehork ez gehiengo osoa, eta hor beharrezkoa da. Beraz, arautegiak erraten duen bezala, berriz haste, eta bi hilabeteren epea ematen da berriz aurkezteko. Biharamunean hasi ziren Euskaltzaindia PNVren eskuetan zela, Euskaltzaindia apezan eskuetan zela, Euskaltzaindia hau eta hura, iduri bekatu mortala egin zuela Euskaltzaindiak ez hartuz Txillardegi. Barkatu, nik badakit Txillardegiaren alde bozkatu nuela. Baina ez bakarrik ene boza, beste apez baten boza ere bazuen, apez hori ez baitzen jiten ahal, eta eman baitzidan ahala eni bere boza emateko, erranez nahi zuela Txillardegiaren alde egin. Hala izan da. Beraz ez erran apezan eskuetan zela Euskaltzaindia, eta ez erran PNVren eskuetan dela ere, ez da egia. Baina hor ere politizatu dute, eta horretan galdu du Txillardegi. Behar zuen orduan Txillardegi erran "isil zaitezte!". Eta ez du erran. Eta gero, presentatu da berriz Mitxelena lekuak hartzeko, eta Sarasola pasatu da. Pentsatzen baitut bazirela euskaltzain batzuk onartu ez zutenak izan zen iskanbila. Horretarako erraten dut aspaldian izaten ahal zela Txillardegi Euskaltzaindian ez balira haren adiskideak horrela izan, eta horrela mintzatu, sekulako eztabaida sortuz.

Ezin da ukatu garai batean Euskaltzaindian apez anitz bazela.

Baina garbi dago lehen apezak nagusi baldin baziren Euskaltzaindian, aspaldi honetan ez direla gehiago hor, orain unibertsitateko irakasleak dira bereziki, hogeita lau horietarik, badira hamahiru edo hamalau, gehiegi behar bada. Zeren eta nik uste dut behar ditugula denetarik hartu. Frantses akademian badira militarrek, apezpikuak edo kardinalak ere. Egia da guk oraingoz egin behar dugun lana hizkuntzalariek egin behar dutela, baina egun batez behar den bezala finkatua izanen delarik euskara batua, orduan zabaldu beharko da.

Euskaltzaindian iritzi ezberdin anitz badira hizkuntzaren bideekiko?

Ez, orain hori osoki bukatua da. Denak bide beretik goaz, elgarrekin ari gara lanean. Gure lana bereziki da hiztegi batu hori egitea, eta jadanik 23.000 hitz agertu ditugu liburu batean. Baina ez gara hain laster ibiltzen, behar zaio denborari eman denbora, behar den bezala pentsatu, eta uste dut beste bospasei urteren buruan bigarren liburuki bat agertuko dela, orotara izanen direla 50.000 hitz euskara batuan.

Euskara batua utzi eta jin gaitzen Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberora. Gaztea zinelarik, euskara zen jaun eta jabe, bi belaunalditan ia desagertzeraino jautsi da. Zer gertatu da?

Nik uste dut lehenik eskola izan dela. Eskola frantsesa zen, eta ez zen onartzen euskara. Beraz hor frantses gobernuak bere jokoa egin du. Gero irratia, euskal irratirik ez baitugu ukana hemen 1980a arte. Gero jin da telebista, eta horiek guziak frantsesez ziren. Beraz, frantsesa sartu da, ez bakarrik kanpoan, baina etxe barne guzietan, sukaldeetan, eta hor zer gertatu da? Lehen, jaten zelarik, jendea mintzo zen, euskaraz mintzo zen, aldiz, telebista hor izan delarik denak jaten eta mutu. Entzuten, ikusten, baina mutu. Beraz beherakada ikaragarria ukan dugu hemen. Baina denbora berean jende batzutan bederen agertu da kezka handi bat, eta Ikastolak sortu dira, Baionako kultur asteak egin dira, UEU... beste argi bat piztu da. Euskara ez zen gehiago laborarien mintzaira, euskara jalgi zen beste leku batzuetara, sartu zen irakaskuntzan, lehen mailan, bigarren mailan eta unibertsitatean. Eta ene ustez hori da iraultza. Eta erraten didatelarik eni, ni oso baikorra naizela, bai egia da, baikorra naiz, pisatzen baitut zer den beherakada, eta zer den sortzen ari dena. Eta nik uste dut bizi garela

orain memento eder batean, eta hemendik hamar urteren buruan ikusiko dugu, beharbada nik ez, 92 urte ukanen baititut, baina nik pentsatzen dut gauzak aldatuko direla. Ez dut sobera baikor izan nahi, baina hala naiz.

Denborari denbora eman behar zaio?

Segurki, Mitterrandek erraten zuen bezala.

Mitterrandek euskal departamendua ere hitz eman zuen, baina bere hitzarekin batera joan zen azkenean.

Bai, baina zer nahi duzu? Guk badugu horrelako amets bat, erraten ditugunak egitea, hitza hitz dela guretzat. Hark hitza jan, hori da diferentzia.

Aldiz deszentralizazioarekin eta azken aldiko mugimenduekin iduri du bideak zabaltzen ari direla. Zer esperantza duzu?

Nik ez dut ikusiko hori, baina egun batez pentsatzen dut beharko dutela onartu euskara hizkuntza ofizialtatzat Iparraldean, pentsatzen dut beharbada euskal departamendu bat ere emanen dutela, horretarako naiz ni Batera plataformaren alde. Enetzat interesgarria da ikustea nola sortu den Seaska, nola sortu diren ikastolak, zer jasan duten, zer pairatu duten anitz urtez, eta nola gero ezagutuak izanak diren. Gauza berbera diot Laborantza Ganbarekin. Erran nahi baita behar direla ekintzak egin, eta gero jarraitu. Eta denborak ematen du onarpena. Baina ekintzak egin behar dira, guk hala egin ditugu.

Politikara itzuliz, ARGIAko elkarrizketa zahar batean argiki azaltzen zenuen zure boza, lehen itzulian emazte bati, eta bigarren itzulian Jospini, sozialistari, emanen zeniola. Harrigarria da euskaltzainburu izanik hain garbi agertzea zure hautua.

Horretan behar dira gauzak behar den bezala ikusi. Euskaltzainburu izanez ere beti erraten nuen "ez da euskaltzainburua mintzo, Jean Haritschelar mintzo da. Bakoitza bere burua-

Euskaldun berriak

"Baditugu ere Euskaltzaindian euskaldun berriak. Xabier Kintana, Henrike Knör, eta horiek badakite euskara, jakin ezazu. Eta nik agurtzen ditut eta gurtzen naiz euskaldun berrien aitzinean, erakusten baitute nahi dutela euskara ikasi eta euskaraz bizi. Adibidez ni lbarretxerekin beti mintzatu naiz euskaraz. Hain zuzen norbait baldin bada Euskal Herrian euskaldun berria dena hori da lbarretxe".

ren jabe da, eta ni frantses herritarra bainaiz, bozkatzan dut, baina Haritschelarrek erraten du zer nahi duen, eta ez euskaltzainburuak". Beraz, nik Mitterranden alde eman dut boza; baina Mitterrandek bere hitza jan zuelarik lehenbiziko itzulian ez zuen ukan ene boza, aldiz Chiracen kontra zelarik hautaketa egin behar zen, eta nik ez dut erran nahi Mitterranden alde bozkatu nuela, baina Chiracen aurka bai. Hori argi eta garbi. Eta gauza bera Jospinekin, lehen itzulian Jospinek ez zuen ukan, baina bigarren itzulian Chiracen aurka zelarik, nik Chiracen aurka bozkatu dut.

Eta Chirac eta Le Pen zirelarik?

Ah, horretan hartu ditut bi bozak, biak urratu eta sartu kutxan. Ez baitut ez Le Penen alde, eta ez Chiracen alde bozkatzan. Eta orain Europaren alde baldin banaiz, ez dezatela erran eni Chiracek bezala bozkatzan dudala, nik erantzuten baitut: "Ez, Chiracek nik bezala bozkatzan du".

Europatik zerbait espero dezake euskarak?

Frantses konstituzioan erraten da: "Bat eta zatiezina". Eta Europak erraten du: "Batua eta anitza". Nik "anitza" hori maite dut. Eta maite nuke Frantzian ere hala izan dadin. Uste dut emeki-emeki Europak emanen diela hizkuntza xumeei beren bidea.

Eta alderdi abertzaleak nola ikusten dituzu?

Bueno, nik Baigorriin bozkatzan dut. Eta badakizu nor dugun kontseilari orokorra; Jean Michel Galant, ABkoa. Haren alde bozkatu dudala ez da dudarik.

Beraz abertzale bazara bozkaz ere?

Noiztenka bai.

Baina %10 edo %15 hori ezin gairiditu.

Le Pen bezala, kar-kar-kar. Baina emeki-emeki uste dut gero eta urrunago joanen direla, gero eta gorago. Jendea ohartuko baita zer den euskara, eta euskararen alde baldin badira, egun

B I L B O

Ekainaren 2tik 12ra arte, Arenalean

- Euskal eta erdal nobedadeak
- Euskal musika
- %10eko beherapena

EUSKADIKO LIBURU GANBARA

Bizi irakurriz!

batez beharko dute nahi ala ez abertzaleen alde bozkatu.

Baikor zaude herriari begira, baikor ere hizkuntzari begira. Baina berriki izan da B ereduoen eta D ereduoen hizkuntza gaitasuna oso dudan eman duen datu bat. Baikorra zara oraindik?

Uste dut bide ona dela D eredu, gure ikastolek egiten dutena, eta Hegoaldean bai ikastolek, eta bai hezkuntza publikoak. Hemen EGA egiten delarik, argi eta garbi dago D ereduak ematen duela gehiengo. D ereduak euskaldunduko du herria.

Hezkuntzaren hizkuntza politikarekin segituz, zer iruditzen zaizu Hegoaldean frantsesa baztertu eta ingelesa bultzatzea?

Nik ez dut biziki maite orain hezkuntza ministeritzak egiten duen politika hori, gaitasuna emanik ingelesari. Uste dut horretan oker dabiltzala. Hobe lukete frantsesa irakatsi. Nahi baldin badugu egun batez gure batasuna egin, behar lukete Hegoaldekoek frantsesa jakin eta Iparraldekoek gaztelania, eta denek euskara. Euskal Herria euskararen herria da, nahiz historian ez den hala izan, eta egun batez euskotarrek jakin ditzatela euskara, frantsesa eta espainola.

Zure beste esaldi famatu bat: "Geroa haurrak egi-tean datza".

Bai! Hori aipatu nuen Deustun, eta badakit ene kontra ari izanak direla. Barkatu baina Hegoaldean emakume batek ez du haur bat egiten, emakumeko 0,9an dago zifra. Zer erran nahi du horrek? Egund batez beharko dela nonbaitetik jinikako jendea sartu Euskal Herrian, eta berriz gertatuko da lehengoa, jende arrotza sartu, eta euskara arriskutan eman. Herri batek nahi baldin badu bere nortasuna zaindu behar ditu haurrak egin. Hori egiten da Frantzia orain.

Zu zure hurrekin ttipitatiek euskaraz aritu zara?

Ez, emaztea frantsesa dut, eta gure familiako hizkuntza frantsesa zen, ene hurrek gero ikasi dute euskara, AEK eta horiekin. Aita ez baitzen anitz etxean. Aldiz, ene bilobak ikastolan dira, eta ni beti euskaraz ari naiz. Haiek ere badakite ez dutela eni hitza frantsesez eman behar.

Euskaltzainburua baigorriar izatetik bilbotar izatera pasa da, Korrika ere Orreagatik Bilbora joan zen. Euskarak egin beharreko bidearen metafora bat dira biak?

Menditik hirietara. Beharbada, baina nik erran nezake Euskaltzaindian ez dagoela mugarik, denak euskaldunak garelara, eta Euskaltzaindiak behar den bezala erakutsi du hori

Euzkitze bai ona

"Ezagutzen dut Euzkitze, eta oroit naiz biziki ontsa harekin joanik Ameriketara. Enekin berdin ari da behe nafarreraz. Euzkitze da gizon fina, eta behar den bezala jokutzen dena. Aldiz, ondoan du Tolosa... Baina bueno, Euzkitze ere, azkenean bertsolaria da. Zer egiten zuten bertsolariek? Zer egiten zuen Xalbador batek Donostian ari zelarik? "Zera" erranen zuen, eta hitz batzuk enplegatzen zituen behar zen bezala, bai baitzekien nor zuen aitzinean, hori da pedagogoia izatea".

euskaltzainburu izendatu nindutelarik.

Baina euskarak hirian bizi beharra du, ezta?

Segurki, baina dakidanez zenbat dira Bilbon euskaldunak? %10 bat. Beraz 35.000 euskaldun badira. Nafarroa Beherean biztanle bezain bat. Gertatzen dena da, Euskal Herrian sekulan ez dela hainbat euskaldun izan nola orain. Har ezazu 1800. urtea, zer zen Euskal Herria? Baziren Hegoaldean lau probintziak, eta horiek orotara 500.000 jende bazituzten, eta hemen beharbada 200.000 bat, edo gutiago. Hegoaldean %20 bat bazen euskara ez zekienik, gelditzen ziren 400.000 euskaldun, hemendik eman dezagun 150.000 euskaldun, beraz bien artean 550.000. Orain 700.000 gara. Gertatzen dena da jendea etorri dela kanpotik eta orduan euskalduna %75 baldin bazen, orain %30 da. Baina %30 horiek 700.000 dira. Eta ez da guti, sekula baino gehiago da. Baina giroa ez da berdina.

Beraz, botila erdi bete edo erdi hutsa?

Ez da oraindik erdi bete. Baina erdi betetzen baldin bada, orduan bai joanen dela bestea aise lasterrago, eta horretan sartuak gara, ikusten duzularik Erkidegoan euskaldunak %51 direla bost urtetarik eta hogeit urte artio, horrek erran nahi du aitamaturko direlarik D ereduaren sartuko dituztela haurrak.

Lehen, zuek ekintzak egin dituzuela aipatu duzu. Hor izan zinen UEU sortzen, hor Baionako unibertsitatean euskal estudioak sartzien, hor euskara batua bultzatzen... Zein da zure bizitzako ekintza guzien atzean dagoen funtsa, indar sortzailea?

Victor Hugok erran zuen: "*Le basque est une patrie*". Eta nik ere berdin diot, ene abertzaletasuna hizkuntzan dago. Horretaz ohartu naiz, ikerketak eginik, sartu naizelarik gure euskararen mundu horretan.

Eginak egin, satisfos zaude zure buruarekin?

Bai, gibelerat itzuli, eta ikusten dudalarik zer bizi ukan dudan, pentsatzen dut ez naizela debaldetan ari izan. Nik uste dut pentsatu nuen xede hori, amets hori, ahal den bezala gauzatu dudala. Adibidez, guk bete ditugu gure lehenbiziko euskaltzainen ametsak, erran nahi baita euskara literario bat behar zela sortu, behar zela atlas bat, guk hori egin dugu eta egiten ari gara. Beraz gure belaunaldiak bere eginbidea bete du. Eta beti bezala erranen dizut nik ene fedea gaztetan daukadala. Horiek eginen dute segida. Nahi nukeena da, den gutienik, egin dezatela guk bezain bat, eta ahal baldin badute guk baino gehiago. ■

Bertsua

DOINUA:
ERREGUETAN

Gauza batzutan aldaketa da hizkuntzaren bizi ikur, bestetan alde baten aurrean zergatik gaude hain uzkur? Izan daiteke norantza doan ez gaudela oso ziur? Edo garelara aldaketekin izana galtzeko beldur?

Aitor Mendiluze

Luis Mari Goikoetxea

«Trainerua bera zalantzan ikusten genuelako jo dugu saltoa»

Urte sasoi bakoitzak bere kirol nagusiak ditu eta kukuaren kantua entzun edo ez, beheko haizea indartsu jotzen hasten denean arraun denboraldiari buruz aritzeko garaia heldu da.

Asmo horrekin hurbildu gara Zumaia. Ea Luis Mari presidentea harrapatzen dugun Goikoenean musean edo Beheko Plazan norbaiti adarra jo nahian Realaren kontuekin, edo, akaso, moilan portu berriari begira. Klubean bertan topatu dugu, presaka antzera. Beti bezala.

KOLDO ALDALUR

Argazkiak: Dani Blanco

Luis Mari Goikoetxeak Zumaiaiko taldea 1982an hartu zuen. Harrezkero arraunean ez beste lan guztietan ikusi izan dute herrikoek: Bileretan eztarria galtzen, kronometroa eskutan duela delegatu lanetan, Pulpo aurrean jarri eta errifak saltzen...

Beharko egin! Hori eta aipatu gabe gelditu diren beste hamaika lan. Egun guztian buruan bueltaka egin beharrekoak eta, deskuidatuz gero, poltsikotik dirua jarri behar helburuak lortzeko!

Aldaketa garaian zabilatzate. Azken urteotan beheko mailan, indartsuenak biltzen dituen Traineru Klubaren Elkartetik kanpo, baina aurtun kanpotik mutilak ekarri eta hoberenen artean sartzeko itxaropenean.

Bai, ez da erraza izan erabaki hau hartzen baina ikusten genuen gaur arraun mundua dagoen bezala ez dagoela lehengo moduan

Hiru helburu zehatz

“TKEra igotzea. Kontxan barruan izateko ahaleginean gauzak behar den bezala egitea, eta klubean, herritarrekin, ditugun 200 bazkideekin, arraunlari berrieekin eta gainontzeko guztiekin, entrenatzailearekin eta prestatzailearekin, denekin, giro jatorrean lanean jarraitzea”.

segitzerik. Bi aukera zeuden: edo saltoa jo, edo berean segi. Bigarren aukera honek arriskua badu maila horretan aritzeko gogo handirik ez delako izaten eta, akaso, bakarren batzuk hanka egingo zutelako. Trainerrua bera ere zalantzan egon zitekeen eta horregatik hartu genuen erabakia. Zuzena edo ez, zuzendaritza batzordean, denon artean, hartutakoa izan zen eta ikusiko dugu zer ematen digun. Denbora testigu, beraz.

Igor Makazaga pasaitarra eta hernaniarrak diren goñitarrak ekarri dituzue Castrotik nahiz Kostapetik, Xanti Zabaleta eta Xabier Zulaika Urdaibaitik. Luzatu al da aurrekontuan gastuen zerrenda?

Bai, nahikoa. Laguntzak eskatu ditugu, udalari, besteak beste, eta ezezkorik ez digute esan. Lantegi batzuekin ere hitz egin dugu eta itxaropentsu nabil arlo honetan.

Arrauna

Mutil denak ez dira gustura izango. Gaztetatik klubean aritu denak esan dezake "ipurdi eta eskuetako azalak utzi entrenamendutan eta orain kanpokoak zetozek guk leundutako tosta betetzer".

Hasiera-hasieratik garbi eman genuen gure asmoaren berri. Zetozenei esan genien "hau dago eta zeuek ikusi" eta nora datozen jakinaren gainean etorri dira. Hemen dabilen edozeinek daki arraunean egiten den aha-legina ez dela ordaintzen. Gogorra da ikaragarri. Azaroan hasi eta hurrengo irailera arteko egunero-egunerokoa da. Egurra.

Ez al harrigarria Kontxa irabazitako mutilak Zumaia bezalako talde batera etortzea?

Goiz hasi ginen koadrila osatzeko mutil berrien bila, beste edonor baino lehenago, eta horrek abantaila eman digu. Aizperroekin ere saiatu ginen. Hondarribiara joango ote zen, gurekin geldituko ote zen... Azkenean, hara joan da eta ez zaio buelta gehiago eman behar. Gustura gaude daukagunarekin.

Lehenago galderaren erantzuna airean geratu da. Nola hartu dute bertako mutilek berriak etortzea?

Bertako mutil asko, maila bat badutenak, zalantzan zebiltzan segitu edo ez, ikusten zutelako gora ezin zutela egin. Maila oneko arraunlari berri hauek etorruta, aldiz, ilusioa piztu zaie, badakitelako helburuak bete daitezkeela, goian, hoberenen aurka, arraunean egiteko moduan izango direla, eta ilusio hori beharrezkoa baino gehiago derrigorrezkoa da.

Eta herrian?

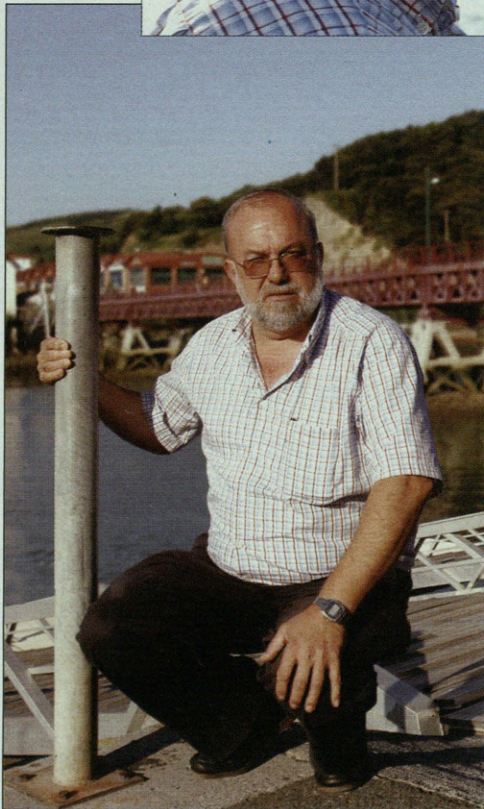
Ba hemen ere ilusioa piztu da. Traineriletako estropadatan gure hiru taldeak segundo gutxitan ibili dira eta jendeak badaki hori seinale ona dela.

Agian irtenbidea bi traineru ateratzea?

Horretarako momentuan justu samar gabilza baina buruan bueltaka dabilkiguna da. Beste hiru-lau lagun beharko genituzke baina, bai, gure asmoa bi ontzi uretaratzea da.

Porrota al litzateke aurten TKEkoen artera ez igotzea?

Nik uste dut baietz. Gainera pentsatzen

dut errazagoa dela igotzea Kontxan sartzea baino.

Zumaian gertatzen ari dena beste txo koetara zabalduko ote da? Arraun mundua ere selekzio moduko hauen garaira iritsi al da?

Nik uste dut honek urte gutxiko bizia izango duela eta gu, gazteekin lanean segitzen badugu, kapitainak izango gara.

Baina gaur egun oso garrantzitsua da traineru bat TKEko ligan izatea eta beste traineru bat beheko mailan. Arrazoi honi heltzen dion klubak aurrera egiteko modua izango du. Gainontzekoek arazoak izango dituzte. Ikusi aurten bertan Urdaibairi zer gertatu zaion. Horregatik, nahiz sakrifizio handia den, bi traineruei eutsi behar zaie.

Arraunlari gazteak ala beteranoak?

Gazteak eta beteranoak. Gazteak baditugu eta beteranoak ekarri ditugu barruan eta kanpoan gazteek ikas dezaten. Koadrila egin behar da. Izan gaitezkeela sinestu lehendabizi eta gero gogotik saiatu lortu arte. Taldeko neska gazteekin gertatu dena, hain zuzen ere.

Izan ere! Espainiako txapelketa irabazi dute kadete mailako neskek!

Bazarete, bazarete, errepikatzen zien entrenatzaileak eta, azkenean, sinestu dutenean, garai penak heldu dira. Kostata.

Seniorretan 35 arraunlari dituzue, denak mutilak; jubeniletan 8; eta kadeteetan 12, hauetako 5 bakarrik neskak.

Bai, zoritxarrez. Konplikatu da. Hartuko genituzke beste mordo bat baina... Dauzkagunekin behintzat gustura gaude.

Eta han alde egin du Luis Mari Goikok presaka-presaka. Esan digu baina, urrutira, ez diogu zuzen ulertu zertara. Errifak saltzera, edo batela konpontzera, edo bileraren batera Donostiara, musean jokatzen edo norbaiti adarra jotzen. Dabilen lekuan dabilela ez da arraun konturik faltako. ■

Denboraldiaren aurreikuspenak

"Nik aurten Hondarribia ikusten dut oso indartsu. Oso ondo ibiliko dira. Astillero ere bai.

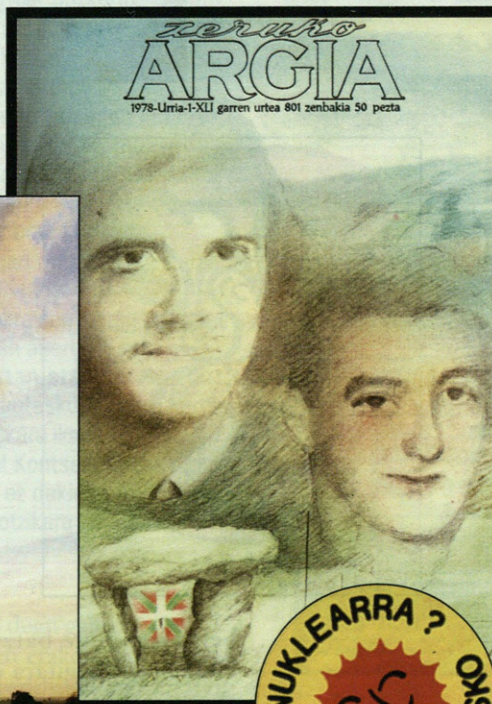
Oriok ere jendea badauka eta puntan behar du. Abuztuari begira egotetik ez dago eta hasieratik ekin beharko diote lanari. Arkote ere oso fin dabil. Isuntzak ere etxekoekin lan handia egiten du eta hortxe-hortxe ibiliko da. Begiak leku askotan jarri beharko dira".

1975-1980

ARGIA

independentzia

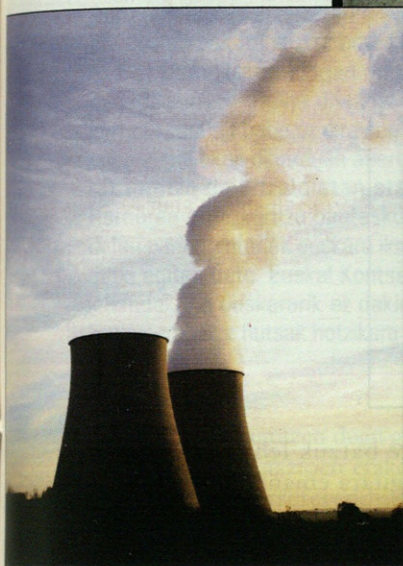

► **Franco**
Buruzagi
bakezalea hil da

► **24 orduak euskaraz**
Herri Irratiak egun osoz
euskaraz eta festa Anoetan

► **Amparo Arangoa**
Guardia Zibilak atxilotu
ondoren "zauritua"

► **Gladys del Estal**
Komite antinuklearretako
kidea hil dute Tuteran

Nuklearrik? Ez

Azkenean! Franco 1975eko azaroaren 20an hil zen. Baina aste batzuk lehenago Txiki eta Otaegi fusilatzeke denbora eman zion "urtetako bakea eman duen Buruzagia"ri. Trantsizio politikoa abiatu zen orduan eta Zeruko ARGIA berria euskal gizarteak urtetan isildutakoak ozen eta garbi esaten hasi zen: Presoak kalera! Konstituzioari ez!... ➔

Babeslea: Gipuzkoako Foru Aldundia

euskaraz,
gero eta hurbilago!

Gipuzkoako Foru Aldundia

2005eko ekainaren 5a

ARGIA

19

...eta konstituzioa ere ez

Goian, Amparo Arangoa guardia zibilek torturatu ondoren; euskal prentsa-ren koloretako lehen orrialdeak izan ziren haiek.

Alboan, kolore pozgarriagoak, Jose Luis Zumetarik "24 orduak euskaraz" en afitxan erabili zituenak.

→ Energia nuklearrari ere ezezko borobila eman zion gizarteak. Eta guardia zibilak Gladys del Estal hil zuenean negar egin zuen. Baita Amparo Arangoa torturatu zutenean ere. Poztu, egun oso batez, 24 orduz, irratia euskaraz entzuteko aukera izan zuen egunean poztu zen.

NAGORE IRAZUSTABARRENA

"FRANCISCO FRANCO Bahamondek, urtetako bakea eman duen Buruzagiak, izan beza izan bake bere betikotasun guztian" zioen 1975eko azaro bukaerako Zeruko ARGIAk "Juan Carlos Errege" izenburuko lanean. Ironia? Ala artean hilotza bero zegoelako

ARTXIBOTIK

M. Tejeria

Zeruko Argia, 751. zenbakia, 1977ko irailak 11

Elvis, Urrezko jostailua

Mugimendu baten buru zen Elvis Presley. Gazteriaren irudi eta sinbolo zen. Baina formula huts bat bakarrik. Zeren eta industria zegoen tartean. Kantaera beltza eta zuria; baina zurien eraginpean.

Estatuak argi ulertu zuen noraino eraman Presley. Noraino eraman gazte inozoaren irudia. Beraz, urrezko jostailu merkea asmatu zuen. Eta diru asko emango zuen jostailua.

1977ko abuztuan hil zen Elvis, beltzen musika kantatu zuen zuria.

beldurra? Aste batzuk lehenago Txiki eta Otaegirena argitara eman ezin eta barruan gorde behar izan zuten kazetariak tentuz jokatu zuten badaezpada. Hala ere, artikulu berean, Juan Carlos Erregek emandako lehen hitzaldiko promesak aipatu ondoren, Franco-ren ordezkari eskaera bat egiten ausartu ziren: "Bete eta egiazta ditzala lehen bait lehen asmo hauek opa diogu Juan Carlos Erregeri. Eta haseratik sinesgarri gerta daitezzen eman diezaiela espetxeratuei barkamen zabal eta orokorra eskatzen diogu umilki".

Eta umiltasuna kolore bihurtu zen

1976ko Zeruko ARGIAko lehen zenbakiak aldizkari formatua zuen. Eta koloretako azala! Eta umiltasuna hitz larri eta deiadar bihurtu zen. Ondorengo urtetan, irailaren 27a gerturatu ahala, Txiki eta Otaegiren irudi koloreztatuak azalak hartu zituzten eta mamia ere erruz eskaini zitzairen, bere garaian isildutakoaren ordainetan.

"Amnistia!", "Presoak kalera!" zioten titularrak eta presoak etxera itzuli ahala jarraipena egiten zitzairen. 1977ko amaieran, lentejuelaz jantzitako Elvis gizen eta dekadentea hil eta gutxira, Franzisko Aldanondo Badiola Ondarru azken euskal preso politikoa kalean zen. "Azkena?" galdetu zuen astekariak. "Azkena, esan dugu, baina beldurrez. Zorritzarrez hemendik aurrerako perspektibak ez baitira itxaropenagarriak". Eran-

ARTXIBOTIK

Editoriala

Zeruko Argia, 765. zenbakia, 1977ko abenduak 18

Azkena?

Ondarru irten da. Alleluia, alleluia. Azken euskal presoak kalean da. Borroka luze batek lortu du hori. Euskal Herriak bozkarioz ospatu du bere aspaldiko ametsa. Baina arantzirik gabeko arrosarik ez da. Poz mingotsa irensten du Euskal Herriak, poz ozpindua.

(...) Euskal erriaren kontra dauden indarrak ez daude lo. Borrokalarik zaharrak, maltzurak eta dirudunak dira gainera, asko eta asko. Aurreautonomia atzeratzen ari da. Diputazioak eta udaletxeak frankistaz beterik daude.

(...) Demokrazia bidean motel goaz, baina bagoaz aurrera. Baina diktadura garaian zutik jarri zen zenbait habe ez dira sendotzen ari, zoritarrez. politikan diharduen abertzale asko erdaraz mintzo da hitzaldietan eta batzarretan. Herriaren ordezkartza hauteskundeetan hartu duten parlamentariak euskara ikasteko ahalegin gutxi egiten dute. Euskal Kontseilu Orokorreko lehendakaria euskararik ez dakiena izan daitekeela pentsatze hutsak hotzikara ematen du.

tzuna ondotoxo ezagutzen dugu gaur.

Udalen eta diputazioen eraketa, autonomia, konstituzioaren erreferenduma... trantsizio politikoaren zurrumbiloan, euskarak ere kozkatzeten zituen kazetariak. Eta, tarteka, poztu ere bai. 1976ko martxoaren 27an burutu ziren "24 orduak euskaraz". Loiolako eta Donostiako Herri Irratiak antolatuta egun osoz euskaraz emititu eta Anoetako Belodromoan jaialdi erraldoia egin zen. "Irratia pizten zen orduan pizten zela, euskaraz ari zen -zioen kronistak-, gauerdian eta goizaldera, eguerdian eta arratsaldean irratiazen ondoan zen jenderik bazen. Bakoitzak bere barruan eta bere etxean sumatu zuenaren barri jakitea ez da erraza. Batek

ARTXIBOTIK

Julen Kalzada

Zeruko Argia, 813. zenbakia, 1978ko abenduak 24

Nortaz fida?

Espainiako konstituzioa onartzen genuen ala ez galdetu ziguten hego euskaldunoi, joan zen abenduaren seian.

(...) hego Euskadiko maioriak, bada, errefusatu egin zuen Konstituzio Espainola. (...) Hala ere, inork ez dio kasurik egiten Hego Euskadiko Herriari. Hego Euskal Herriak esan duena inork ez du entzuten edo ez du entzun nahi.

(...) Alderdi abertzaleak ere bide berdinetik abiatu dira. Parlamentari abertzaleentzat ere Konstituzio Espainolaren teiltatua da Estatutoaren gorenengo muga. Eta, funtsean,

arrazoi berdina jartzen dute: Euskadi independente izatea nahi dugu guk; baina Madril eta bere indar faktikoak hor daude. Horren aurrean ez dugu beste erremediorik beren esanetara burua makurtzea baizik. Laburrean haxe esaten dute hala Bandresek eta Monrealek nola Arzallusek eta bere kideek.

baino gehiagok negar egin zuela, badakigu jakin, halere".

Hego Euskal Herriak Espainiako Konstituzioari ezezkua eman ziola adierazi zuen Zeruko ARGIAk azal honekin.

Ubelduen kolorea

Batek baino gehiagok negar egin zuen, halaber, handik gutxira, 1976ko maiatzaren 2an, euskal prentsaren historian lehen aldiz, barruko orrialde batzuk ere kolorez inprimaturik ikus-tan. Baina ez zen pozak eraginda izan. Kolorrea Amparo Arangoak guardia zibilen eskuetan jasandako torturen gordintasuna erakusteko erabili baitzen. Amparo apirilaren 23an atxilotu zuten Leitzan, handik Tolosako koartelera eramane zuten, ondoren Leitzako medikuaren-gana eta handik ospitalera. "Penaz beterik argi-

UZTAILEAN

Argia 2000. zenbakira HELDUKO DA

Maiztetik uztailean, eta astez aste, Euskal Herriaren gertuko historia. 1960. urtetik hasita, protagonisten ahotsak, orduko eta oraingo iritziak, argazkiak...

2000
ARGIA
independentzia

Zerukotik ARGIAra

1976-81 bitarteko zerukotarren zerranda osatze aldera

Elixabete Armendia

1975ean hasi zen Iruñean inprentako zuzentzaile lanetan eta 76tik 80ra Zeruko ARGIAko erredakzioan jardun zuen, azken urteetan zuzendari bezala.

"Begiak itxiez gero Elixabete, Pilar eta Lourdes ikusten ditut, Donostiako hiru neska argiak, eta Ermiñe, eta Iñigo, eta Josemari, eta Txema, eta Felix, eta Bixente Ameztot".

Akordatzen, Joseba Sarriónandia

Erreleboka aldatzen doan ekipo zabalaren gisa ageri da (Zeruko) ARGIA denboraren joanean. Guri 1976tik 1981erako tartearen suer-tatu zitzaigun; Atxaga, Amatiño eta konpainiari hartu genien txanda, eta gure ondoren Ostolaza eta Zumalabek lideratu zuten taldea etorri zen. Aldi ezberdinetako kazetari, idazle eta gainerako langile eta kolaboratzaileak gainjarri egiten dira ordea, batez ere bi muturretan. Ondoko zerrandan ezin denak sartu, eta horrela, ez daude adibidez jakinekotzat eman behar diren izen batzuk -Xabier Lete, Ibon Sarasola, Txillardeg...-. Baina daudenak nor izan ziren, ziur, Zerukotik ARGIArako saltoa egin zen sasoi hartan.

ZUMALABE, JOXEMI: hurrengo taldearekin zubi egin zuen bi zutabee-tako bat. L. Bastida sinatzen zuen erreportaje eta elkarrizketetan. Hasi, maketajea eta marrazkigintza hasi zen.

taratzen ditugu argazki hauek" zioen Zeruko ARGIAk "Maria Amparo Arangoa Satrustegi zauritua" titularpean. "Baina egia hori gatzatzen, egiak askatu bait gaitu. Egia garrantza, egia mingarria da oraingo hau". Eta testuaren inguruan, Iruñeko Virgen del Camino ospitalean ateratako argazki ikaragarriak. Eta guztia, aurreko hilabetearen, martxoaren 3an Gasteizko katedraleko langileen hilketa gertatu ondoren. Goibel zegoen giroa.

Tuteran hil zuten Gladys del Estal 1979ko ekainaren 3an.

ARTXIBOTIK

Egia hanzoko bere lagunak
Zeruko Argia, 833. zenbakia, 1979ko ekainak 10

Bizirik behar genuen

-Haizak txo! Tuteratik deitzen diat... Gladys tiro bat jo diote.

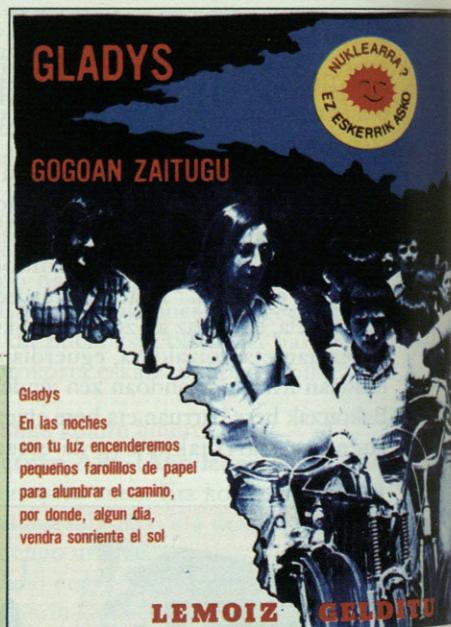
-Zauritu asko izan al da? Nola izan da dena? Haizak, zer moduz zegoen Gladys?

-Gladys?... Gladys hila zegoen... buruan jo dio tiroak. Gladys nire laguna hila. Orain dela ordu bete Gladys hil dute. Guardia Zibilak hil du Gladys.

(...) Bere aurpegi zuria eta betaurrekoen atzetik begirada bizia. Urrutira begiratzen zekiena. Lasaitasunean erradikala. Gauzen sustraletara iristen zekielako erradikala. Bere ahots ixil harekin ezer esatera ez zihoala zirudienean to! azterketa xamur eta sakona. Eta ilusioa. "Bai, igande berean esaten zidan kontentu zegoela oraindik

ilusioa sentitzen zuelako". Eta depronto errabia. Kriston errabia.

(...) Hik maite hituen landare eta loreak hazi daitezela eta beren ostotartean estutu hire hiltzailearen birika madarikatuak! Akatu arte! Loreak ximeldu dira oraintxe! Hire eguzkia malkotan ikusi dinat Donostiako hormetan. Bai, eta multinazionalak izan dira, bai! Eta gobernuak izan da, bai! Eta kapitalistak, noski! eta mitrailatzen atzean zegoen guardia zibil gizarajoa, ai, bai, bai! Eta azkenean... bost karajo! eta Gladys hila. Ai! Orain ezin ahaztu... Baina bizirik behar genuen.

Gladys

En las noches
con tu luz encenderemos
pequeños farolillos de papel
para alumbrar el camino,
por donde, algún día,
vendrá sonriendo el sol

LEMOIZ GELDU

TORORO: grafista, marrazkilaria, zenbait azalen egilea... Izen-abizenik sekula ezagutu ez diogun artista.

SARRIONA(I)NDIA, JOSEBA: kredituetan beti darama soberako i hori. Goiti-zen batzuk erabili zituen hasieran —Joseba Basarte, Jose Angel Garai-zen...—. Garaiko filma gogoangarrien kritikak idatzi zituen, besteak beste.

SAZARBITORIA, RAMON: aspaldikoa zen Zeruko Argian, baina arrastorik nabarmenena 1977-79 urteetan utzi zuen, Koldo Izagirrerekin batera "Baietz astea gaizki bukatu" eta "Oh! Euzkadi" sailak eraman zituenean. Juanba Berasategik egiten zizkien marrazkiak.

RUFINO IRAOLA: bertsoen mundutik abiatuta, orotariko kolaboratzaile bila-iatu zen.

ROTU: Karlos Astrain. Debako Arte Eskolatik zetorren, eta diseinuari astindu bermitzailea eman zion. Beraren bidez ezagutu genituen letrasetak. Telebis-ko errerealizazioan aritu zen gerora —*Jaun eta Jabe*— harik eta minbiziak eraman zuen arte.

REIZABAL, GORKA: Pato ezizenaz ezagunagoa. Zerukon izen ofizialaz ageri da beti, zuzendari nahiz zuzendariorde gisa, kazetari titulatu baitzen.

PILAR IPARRAGIRRE: Sarrionandiaren "hiru neska argi"etako bat. Urbiakoa izatez, Bartzelonan kazetaritza ikasia, makinako teklei txinpartak ateratzen zikielari, eta bere erreportaje batzuek sua pizten zuten harpidedun tradizio-riaren artean.

OLARIAGA, ANTON: kredituetan aurrenengo ageri den marrazkilaria. Hor- masprayko eta Mozorrozkotik Prekontseilari Maskaratuari eman zien bizia, eta horien bidez Trantsizioaren historia marraztu. Azal asko eta zenbait kar- tetan ere utzi zuen sinadura eta eskua.

OTAEGI, LUIS: argazkilaria, erreportaritzari beti ukitu artistikoa ematen ziona. Bihotzekoak jota hil zen, sasoi betean.

ORMAZABAL, TXEMA: Ormazabaltarren sagako argazkilaria. Orain irakas- tuztutan dabil.

OKENDO, 22: ate ziztrin batetik sartu, paketez betetako pasilo ilun batetik pasa eta... erredakzioan zeunden! Bistak patiora. Milagro, ez zen inor gal- tzen bidean.

NEMESIO ETXANIZ: Mikel Atxagari bisitan etortzen zitzaion, kontu batzuk esatera. Sotana beltzaren azpian ezkutatzen zuen borrokalari izaera nekae- zina.

MIREN JONE AZURZA: utzita zeukan Zeruko Argia ordurako, baina haren kazetari titulaz baliatu zen astekaria urtetan.

MARIANO FERRER: honek ere bere kazetari titulua utzi zuen informazio oro- korreko baimena lortzeko. Abenidako ertzean zegoen Rosiren Kioskoko bezeroak ginen hura eta gu.

LURDES AUZMENDI: beste "neska argi"etako bat. Iparraldean errefuxiatu- ta egotetik zetorren eta kaosean ordena apur bat jartzen saiatzen zen. Ataungo larre motxekoa izan, eskuartetik barra-barra ateratzen zuen lana.

LOUBET, KEPA: argazkilaria ordu libreetan, gerora Telebistan argitatzailerik.

LARRARTE, ENRIKE: marrazkilaria. Hitz gutxikoa, bere pertsonaiak mutuak ziren beti eta, hala ere, oso ondo ulertzen zitzaion.

LANDA, JOSU: EUTGtik etortzen hasi ziren ikasleen gidaria, ordurako Susa aldizkaria sortzen. Jexux Ijurko izenez sinatzen zuen batzuetan.

LADIX ARROSAGARAI: Astema. Mikel Iribarren Xinaberrerekin batera, Ipa- rraldeko berriemake, beti zirirako prest bata zein bestea, kroniketan nahiz zuzenean.

KARLOS ARGUÍÑANO: Joxemik fitxatu zuen sukaldaritzaz idatz zezan. 1979ko ekainean estreinatu zen errezeta honekin: "Hontoeikin (sic) beteta- ko piperrak". "Gladys" izena jarri zion plater horri, Gladys del Estalen ome- nez.

KALTZADA, JULEN: "Oinarrizko euskara" atalean idazten zuen, huntaz eta hartaz.

Eguzkiak negar egin zueneko

1976ko maiatzaren 12an 108.000 tona petro- lio zeraman Urquiola ontzia hondoratu zen A Coruña-ko kostan. Bi hilabete beranduago, Italiako Seveson, Milanetik gertu, dioxina ihes batek sekulako hondamendi ekologikoa ekarri zuen; 15.000 pertsona kaltetu eta milaka animalia eta landare hil zituen. 1978ko martxoaren 16an Amoco Cadiz petroli- ontzia txanda izan zen; Britainako kosta parean hondoratu zen eta zeramatzan 230.000 tona petroliotik 80.000 itsasora isuri zituen. Handik urtebetera, 1979ko martxo-aren 28an, AEBetako Harrisburg-en Three Miles Island zentrallean ordura arteko istripu

nuklear larriena gertatu zen. Urte bereko ekainean milioi erdi tona petrolio isuri ziren Mexikoko Golkoan.

Eta Iberduerok Hego Euskal Herriko kos- tan lau zentral nuklear ipini nahi zituen! Ez da harritzekoa urte haietan mugimendu ekolo- gistak zabaltu ziren bezala zabaltzea. Hain zuzen, Zeruko ARGIAk, koloretako bere lehen zenbakian 1976ko lehen egunetan, zen- tral nuklearren gaiari eskaini zion azala, Lemoizen eraikitzen ari ziren zentralaren argazki eta guzti.

Hamarkadaren amaieran gaia berriro titu- lar nagusietara itzuliko zen, zoritxarrez. 1979ko ekainaren 3an zentral nuklearren aur-

ERRENTERIAKO UDALA

Udako Euskal Unibertsitaterako dirulaguntzak

EPEA: apirilaren 25etik ekainaren 19ra

AGIRIAK: -ordainagiria

-errola ziurtagiria

INFORMAZIOA: 943 44 96 13 euskara@errenteria.net

→ **JOSE LUIS ALUSTIZA:** zuzentzaile gisa ziharduen, eta ingeniari burua lehertu beharrean jartzen zitzaion askotan ulermenaren eta txukundadearen bila.

ITXARO BORDA: Nafarroa Behereko bazterren batetik bertso ikaragarririk sentituak bidaltzen zituen. Emakume bakarria bertsoen atalean. Artean ez zeukan libururik argitaratuta.

IÑIGO LAMARCA: zuzentzaile jardun zuen uda batez, Santo Tomas Lizeoko ikasle aurreratua zela. Gero artikulugile gisa jarraitu zuen.

HERRIETAKO BERRIEMALEAK: Eibarko Odile Kruzetarengandik hasi eta Baztango Mariano Izetarenganaino, tartean Juanjo Uria hernaniarra edo Murumendi -Andoni Sarriegi- beasaingarria. Gehienek izenordea erabiltzen zuten eta egunen batean argitu beharko da nor zen nor.

HERNANDEZ ABAITUA, MIKEL: EUTGko filologo taldekoa. *Panpinen erreinua* liburuaren berrargitalpeneko epilogoan berak ezagutu zuen Zeruko haren argazkia ateratu du.

GARMENDIA, XALBADOR: idatzizko zuzentzailea ezezik, ahozkoan ere egiten zituen zuzenketak, adibidez Euskadi esan behar zela eta ez Euskadi. *Egin* sortu zenean, hara aldatu zen.

FELIX IBARGUTXI: edo Migel Otermin. Iruñean, oso tandem ona egiten zuen Txema Larrearekin. Gerora ere landuko zuen erreportaritzaren zantzuak hartzen zitzaizkion.

EZEIZA, KAIETANO: Kaputxinoen ordezkaria, aldizkariaren jabeekin zubi egiten zuen, diplomazia kupidarik gabe erabiliz. Bere anaia Agustinek berpiztu zuen Zeruko Argia 1963an.

ESTEPAN ALDAMIZ-ETXEBARRIA: praka piraten aitzindaria, udan etortzen baitzen, Madrilen kazetaritza ikasten zebilela. Berak eskuratu zuen gerra aurreko Argiaren mantxeta Zeruko Argia kooperatibarentzat.

ERMIÑE MADARIAGA: Madariagatarren sagakoa; Iparraldeko beste male gisa, kronikak ezezik, hango exotismoa ere ekartzen zuen. Okendo 22ra. Kuku sinatzen zuen.

DONATO UNANUE: Zeruko Argiako gerente izatetik *Egin* sortzea pasa zen, beti ere kudeaketa lanetan.

BIXENTE AMEZTOY: puntako pintorea ordurako, bere ikuspegi surrealista aplikatuz guk emandako gaiak, azal antologikoak konpilatu satzen zituen.

BALERE BAKAIKOA: ekonomista, esparru horretako artikuluen mugarria polioa izan zuen urtetan, Gurutz Ansolari erreleboa hartuta. Segurasko ARGIAren kolaboratzaileetan dekanoa.

ATXAGA, MIKEL: kredituetan "buruzagi" gisa ageri da aldi batetik eta horixe da ongien doakion definizioa Zeruko Argian. Faktotumak Herrizale oinezko kazetaritza egiten zuenean. Felipe Gonzalez prentsaurreko batean galdera bat euskaraz egitera ausartu izanbilatu sortu zuen.

ARTURO DELGADO: Arturo el del Puro, azkenaldian sinatu ohi zuen modura. Argazkilari-erreportariaren paradigma, beti kalean zerram, kamera aldean zuela. Bohemioa eta jeniala.

AMATIÑO: "Zenbat gara" eta "Bulebar irekia" ataletan, nahiz erreportaje eta elkarrizketetan, artikulugileetatik kazetarietarako urratsa egin zuen.

ANSORENA, JOKIN: Muxikina taldekoa, Santo Tomas Lizeoko ikasle hiru hiru sortzaile gazteenei zuzendutako "Zirrikututa" atalearen ardura.

ALEMAN AMUNDARAIN, JOSEMAR: marrazkilariaren taldekoa. Pinturarik zetorren eta hemen eman zuen kazeta-ilustraziorako saila. Anaia, Gotzon, "Sortzaileon horrialdea" (sic), gero "Zirrikututa" ataleko atalen arduraduna izan zen.

ARTXIBOTIK

Ramon Saizarbitoria / Koldo Izagirre
Zeruko Argia, 839. zenbakia, 1979ko uztailak 22

Zaindu bihotzok

Bazoazte eta ondo joan. Eta ez ahaztu hortzak garbitzeko zepiloa, eta ondo gorde dirua. Gogoan hartu Niveak bigotea hazarazten duela eta haurrak mareatzen direnetakoak badira ez abusatu Biodraminarekin. (...) Telefonoaz ahaztu eta besterik gabe atsedenaldi bat hartu nahieran Añamendira pake bila zoaztenok, eta hain zuzen ere pakez haseturik Bartzelonara gerra bila zoaztenok, aurkitu ditzazuela behar dituzuen gerra eta pakeak.

Zibilizazioaren biktima zaretela esan behar genizueke, ehuneko ekis mordo bat bide ertzean geratuko zaretela seko, ekis zabalago batek udarako litis ohizkoak sofritu beharko dituzuela eta beste batek dermatitis desagradableak sorbalda inguruan eta beste parte batzutan Bartzelonara eta Marruekosera zoaztenok, ikustera limitatzen ez bazarete behintzat, eta ez duzuela dohainik ligatuko, ezetz, etxean ligatzen ez duenak ez duela kanpoan zer ligaturik eta magnetofoia lapurtuko dizuetela.

(...) En fin, zuek ez ahaztu ezer eta gozatu ahal duzuen bitartean. Autoa berotzen bazaizue geratu kulataren junta erre gabe, beste berotasun batzuetarako egia da hor zehar prezioak hobeagoak direla. Zin egiten dizuegu ez dugula eguzkirik hartuko eta zuek itzultzerako txuri txuri egongo garela, horrela behintzat han zuen azal morenoen kolore kontrasteaz gozatu ahal dezazuen. Zaindu bihotzok.

kako protesta ekitaldi baketsua antolatu zen Tuteran. Baketsua, harik eta Jose Martin Salas guardia zibilak tiro egin eta balak Gladys del Estal donostiarrari buruan jo zion arte. 24 urte zituen komite antinuklearretako kideak. Ordurako euskal herrietako kaleak eguzki antinuklear hori-gorriaren irudiz josita zeuden. Gladys hil zutenean, haietako askori irribarrea alderantziz ipini zioten, eta begietan malkoak margotu. Eta Lemoiz gelditu egin zen.

Oporretarako gogoa?

Gogorra izan zen hamarkada eta ahaleginez eta ilusioz betea. Batek baino gehiagok mere-

zitako oporrak hartuko zituen 1979ko uda hartan, eguzkipean kolore pixka bat hartzeko irrikitan. Baina batek baino gehiagok beharbada planak aldatzea erabakiko zuen Koldo Izagirre

eta Ramon Saizarbitoriak *Ob Euzkadi!* sailean idatzitakoa irakurri ondoren. Zurikeriarik gabe, baina seguruenik zuri-zuri amaitu zuen idazle bikoteak hamarkadako azken uda, sandinistek Nicaraguan boterea eskuratu zuten uda hura. ■

Arisko Urmeneta

OINARRIZKO AXIOMA
EUSKAL PROZESURAKO:

♦ DENA ♦
ERLATIBIZATU
Behar DA
(edo ez) ♦

SK

Julen Galkiria

IDAZLEA

Euskararen fartsa

Gogoan izango duzue, ez baita hain gauza urruna, duela hilabete gutxi gorabehera Jarrai, Haika eta Segiren kontrako epaiketa egin zela Madrilen. Gogoan izango duzue, zelan ez, epaiketa hartan ia-ia anekdota gisa saldu zitzaizgun ikuskizun penagarria gertatu zela, euskaraz ez zekiten interpretari batzuen eskutik. Anekdota gisa hartutako gauzek hori dute: laster ahazten direla edo, gogoratu arren, txisteen esparruan gogoratzen ditugula. Gutxitan arakutzen da ustezko anekdota horien atzean, eta "hobe barre egitea..." esaldi usatuarekin estaltzen ditugu gure nahi eta ezinak.

Baina anekdotak ez dira kasualitatez gertatzen, kasualitatez gertatzen ez den bezala Auzitegi Nazionalako interpretariak ETA itzultzea ETT dioen pankarta. Izan ere, anekdotaren atzean errealitate sakonagoa dago, Auzitegi Nazionalako pailazokerietatik harago doana eta gure eguneroko bizitzan inguratzen gaituena, eta, are gehiago, gaitz baten moduan errotzen ari zaiguna gizartearen esparru ugarian. "Euskararen fartsa" deitu dakioke, esate baterako, boteprontoan.

Epaiaketa dontsu hari esker jakin genuen interpretari lanean aritzeko aski zela Euskararen Gaitasun Agiria izatea. Kontu hori zela eta, bati baino gehiagori entzun nion Espainian ez dagoela errespeturik euskararekiko. Ez gaitzezen kaikuak izan—garena baino gehiago, behintzat, ez gaitzezen izan—: arazoa ez dago Espainian. Auzitegi Nazionallean euskararekiko errespetu bila joatea eta Europako Parlamentuan euskararen ofizialtasunaren bila aritzea gauza absurduak dira, Euskal Herrian bertan ez badago euskararekiko errespeturik eta Josu Ortuondok ez badaki euskaraz. Kanpoan aurkitu nahi badugu etxean ez daukaguna, orduan bai, hobe barre egitea. Baina kaikuaren irribarre izango da, eta, lehen ere esan dut, ez gaitzezen izan garena baino kaikuagoak.

Euskararen inguruan sortu dugun gauza asko fartsa hutsa iruditzen zait, makillaje

DANI BLANCO

lana. EGAre inguruan sortu dena, zer esanik ez. Madrilgo epaiketak argi utzi zuen EGA dela euskalduntasunaren eremuan ibili ahal izateko salbokonduktu baliagarri bakarra, euskaraz hitz egiten jakitea baino baliagarriagoa, duda barik. Euskararen gaineko ezagutza egiaztatzen duen agiria omen da EGA, baina euskararekiko errespetua erakutsi nahi duten enpresa eta erakundeek, koherentziaz jokatzuz, EGA baino harago doan pauso bat eman beharko lukete, eta ez fidatu helburu huts bihurtu den titulu batekin. Ez nabil ezer berria deskubritzen: *titulitisa*, azken batean, horixe da: tituluaren oinarria eta funtsa albo batean utzita, titulua lortu nahia, lortu beharra. EGA, Hizkuntza Eskakizunak... berdin zaizkit denak: euskararen fartsak baditu milaka aurpegi.

Ez da hilabete ere izango irakasle bati entzun niola Bigarren Hizkuntza Eskakizuna urrirako atera behar zuela. Larri zebilen. Atera behar hori da euskararen fartsaren ezaugarri nabarmenena: beharra. Titulua atera beharra, adibidez. Kasu horretan, irakasleek izebergaren tontorra osatzen dute, baina azpitik egoera horretara eraman gaituen sistema oso bat dago, euskararekiko errespetu gutxikoa baino eraginkorra, lortu baitu mundu guztia makurtzea bere esanetara: gutxitan entzungo diozu irakasle bati "euskarra ikasi nahi dut urrirako". Sistemaren errespetu gabeko makineriak ondo funtzionatzen du, argi dago. Titulua bera helburu bihurtu da, eta, adibidez, urrian lortu beharrean azaroan lortuz gero, egingo nuke porrotetik hurbil sentituko dela bat baino gehiago. Orain, sistema hori da euskararen mundu bakarra, balio duen bakarra, euskaraz berak baino gehiago.

Baina ez gaitzezen joan Espainiaraino, euskararekiko errespetu falta topatzera. Ez gaitzezen joan Europako Parlamenturaino, euskaraz Europar ofizial izan behar duela aldarrikatzera. Has gaitzezen etxetik, ze, etxean errespetu faltarik txikiena dagoen bitartean, horixe izango da errespetu faltarik handiena. ■

Ez gaitzezen joan Espainiaraino,

euskararekiko errespetu falta

topatzera. Ez gaitzezen joan

Europako Parlamenturaino,

euskaraz Europar ofizial izan

behar duela aldarrikatzera.

Has gaitzezen etxetik, ze,

etxean errespetu faltarik txikiena

dagoen bitartean, horixe izango da

errespetu faltarik handiena

Ramon Etxezarreta

PSE-EEKO KIDEA ETA DONOSTIAKO ALKATEORDEA

Gobernagarritasuna lehentasun?

Elkarbizitzarako borondatea herritarren artean sendo agertzen denean, agertu ezezik hala denean, gobernagarritasuna, herritar horien gobernagarritasuna, ez du auzitan jartzen aniztasunak edo, hobeto esanda, aniztasunerako zaletasunak. Zenbat eta anitzago izateak ez dauka zer izanik hainbat eta goberna ezinagoa izatearekin. Ari gara, agian, ikasten eta badirudi barneratuagoa dugula, geureganatuago, iritzi desberdin askorekiko herritar guztiz ezberdinek osatutako komunitatea garela. Azken hauteskundeek ez dute besterik erakusten.

Hauteskunde emaitza klabe zaharretan, boto ematea ia bezpera arte jakitunek eta gainerantzekoek erabili zituztenetan, irakurtzea azterketa okerrei eta ondorio okerragoei bide ematea dela esango nuke. Areago oraindik ia hilabete eta erdi pasa ondoren ikusi ditugunak ikusi ditugunean.

Herritarrek jokoko soka eteteko arriskuan ikusi dutela esango nuke eta etete horri ezetz esatea erabaki dutela, aldebakartasuneko erabaki orori emandako ezetz borobila bezala irakurri behar direla. Orain lau urte Mayor Oreja eta Redondo bikoteak aldeko eta kontrakoak izutu zituzten eta jendeak, nazionalista izanda eta izan gabe, nazionalismoari botoa ematea erabaki zuela esango nuke, gure herriaren berezitasunak eta nortasuna mantentze aldera.

Lau urte geroago Ibarretxeren hordagoari esan dio ezetz, berak hauteskundeak aurreratuz bozka zaparrada eragin nahi izan duenean sentiberatasun ez abertzaleekin konponketarik egin gabe. Ez dago zalantzarik abertzaletasunak eutsi diola mailari, baina esparru horretan Ibarretxe eta bere alderdia eta koalizioa ahulduta atera direla. Ezker abertzaleak irabazi dituen adina eserleku, hiru, galdu ditu euskal nazionalismoko koalizio eskuindarrak.

Bitartean, zenbaitentzat ez-ustean, ezker abertzalea bilakatu da sasoi berri hauen protagonista. Orain lau urte, su-etena eten ondoren eta indarkeriaren berpizte berria izan ondoren, abertzale ezkertiarrek beraiek izan

ALBERTO ELOSEGI

ziren beren ordezkaritza politikoa erdira, zazpira, jaitsi arazi zutenak. Oraingoan, biolentziaren bidetik aldentzen hasia ote zegoen edo usaina hartuta berriro gorantz eginarazi diote, hamar. Nork daki espreski biolentziarik gabe, ilegalizaziorik gabe eta mota guztietako eragozpen politikorik gabe zenbaterainoko ordezkari kopurura irits zitekeen. Ziur aski Euskal Herriko mapa politikoa guztiz ezberdina zatekeen eta, ezberdinaz aparte, egiazkoagoa ere bai.

Kontsolamendu kaxkarra erakusten dute, eta botere gose gehiegitxoia, EHAKen ustekabeko ordezkaritza ugari horren ardura PSOE-PP bikoteari aurpegiratzen diotenek. Badirudi

herri honetako elkarbizitza normalizatu batean ezker abertzalerik ez litzatekeela egongo uste dutela. Edo bestela, pentsatu behar dugu ilegalizazioaren aurka egiten zituzten deiadarrak eta bazterkeria politikoaren aurrean jotzen zituzten lantuak krokodilo malkoak besterik ez zirela, baita Madrazo jaunaren antiojopean ere.

Ez da txantxa azkena esan dudana. Orain lau urte nazionalismo espainiarrari aurre egiteko ezker abertzaleko jende askori EAJ-EA aukera egitea beste aukerarik geratu ez bazitzaion, oraingo honetan beste jarrera bati ekin diote. Norbaitek pentsatu du herri honetan sufrimenduak ezker abertzalean eta PP-PSOE bikotean hartzen duela habia eta inoiz ez dela etxez aldatzen. Sufrimendu horren kudeaketari, kudeaketa desegokiari, euskal botereak bakarrik, botere autonomikoak, ateratzen diola etekina. Lantu-jotzaileak eta sufritzen dutenak daudela herri honetan eta horrek bukatu egin behar duela

dioten aztarnak daude.

Gobernagarritasuna arazo azalekoago bilakazten du ekite prozesu horrek eta txarra litzateke botere kuotak urduritasunik eragitea, kuota hori arriskuan jarri gabe, galdu ala irabazi, arazoa konpondu nahi izatea. Bideak, abiada azkarrean ala motelean, ez du geldiu-nerik, botere gosea edo cromena salbu. ■

«

Norbaitek pentsatu du herri honetan sufrimenduak ezker abertzalean eta PP-PSOE bikotean hartzen duela habia eta inoiz ez dela etxez aldatzen. Sufrimendu horren kudeaketari, kudeaketa desegokiari, euskal botereak bakarrik, botere autonomikoak, ateratzen diola etekina. Lantu-jotzaileak eta sufritzen dutenak daudela herri honetan eta horrek bukatu egin behar duela

»

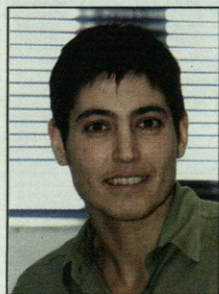
LUPAREN
Paula Kasares

EUSKARA TEKNIKARIA ETA UNIBERTSITATE IRAKASLEA

Idiosinkrasia kontua

M

useoko gidaria mosaiko puska baten aitzinean geratu eta azalpenak ematen hasi zitzairen neska-mutikoei eta haren irakasleari. Nafarroako Museok eskola taldeetarako halako bisita gidatuak antolatzen ditu Nafarroako historiaurreko aztarnak eta arte lanak erakusteko. Gaur Iruñeko eskola publiko bateko Lehen Hezkuntzako ikasleak dabilta Museoko aretoetan barna gidariak ematen dizkien azalpenei adi. Gaztelaniaz ikasten dute eta gaztelaniaz ematen dizkie bere azalpenak gidari elebidunak. Taldeen arabera egiten du, D ereduko haurrei euskaraz, eta gaztelaniaz ikasten dutenei, gaztelaniaz. Haurrekin ongi moldatzen da, galdemoduak egiten dizkie eta haurren parte hartzea eta arreta erraz lortzen ditu. Erromatarren garaiaz ari da, I. Mendean Pompeyok Iruñea izeneko hiri baskoi bat aurkitu zuela eta horren gainean sortu zuela bere izena eman zion hiria: Pompaelo. "Badakizue zer hiriz ari garen...". Haurrak mutu. "Ez dakizue Iruñea zein hiri den?".

MIKEL SAIZ

Nafarroako kultura politika
instituzionala den bezalakoa izanda,
erdaraz baizik ez dakiten nafarrak
Nafarroaren historiaren zati nagusi
batez gabeturik hezten dira

Zehazki, honela galdegin die: "¿No sabéis qué ciudad es Iruñea?". Iruñeko haurrak mutu. Gidaria harrituta.

Nafarroako Unibertsitate Publikoko gizarte antropologiako irakaslea identitate etnikoez ari zaie bigarren mailako ikasleei. Gaztelaniaz ari da, ikasgai hori ez dago euskaraz ikasterik eta taldean, gehien-gehienak nafarrak izan arren, ez dakigu euskaldunik dagoen. Irakaslea testu baten gaineko iruzkina egiten ari da eta ikasleak zenbait oinarritzko kontzeptu definitzen saia daitezela nahi du: zer gizatalderi erraten zaion talde etnikoa, zer ezaugarri irreparatzen dioten hori errateko, zer talde etniko ezagutzen

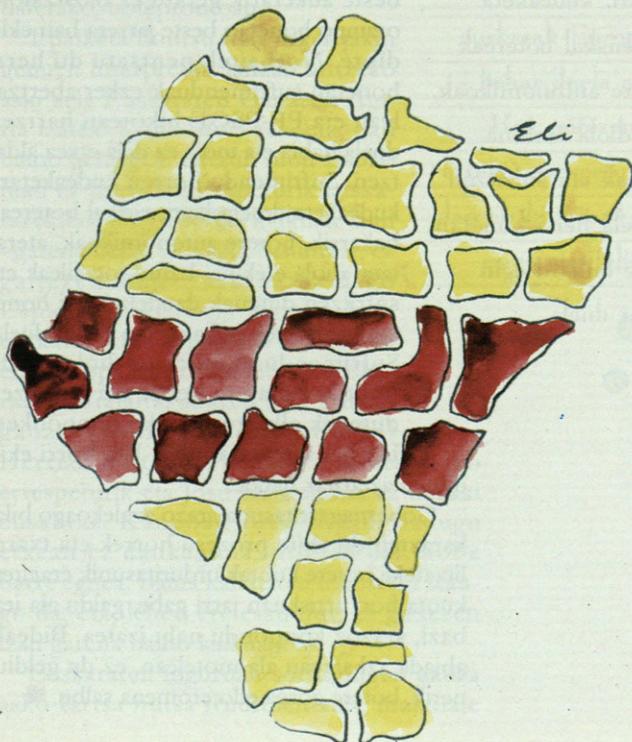
duten euren inguruan... Ikasleek ijitoak aipatu dituzte. Bai, ijitoen kasuan bada talde etnikoez solastatzea. Ikasle guztiak ados. Irakasleak zergatik galdegin die eta ikasleek argudioak eman dituzte. "Eta euskaldunak?" luzatu die irakasleak, "Euskaldunen kasuan ere talde etnikoaz solas gaitezke?". "Ez, euskaldunen kasuan ez" dio ikasle batek, eta honela argudiatu du: "Porque los vascos llevan aquí mucho tiempo". Ikasleak ados. Irakaslea harrituta.

Iruñeko Nafarroa Behereko etorbidean gara, Iparraldeko haranetatik Nafarroa Garaiko hiriburura sartzeko bide nagusia eta iruindarrek aski hiri-bide ezagutua eta ibilia. Jende andanaren joan-etorria dabil eta nik, susmoa berretsi nahiz, gazte talde bati Nafarroa Beherea hori zer den galdegin diot. "¿Qué es la Baja Navarra?" errepikatu dute, "Pues La Rivera ¿no?". Gazteak kontent. Ni harrituta.

Hiru pasadizo horiek ez dira asmatuak. Ez dut arrunta izan daitekeen errealitatea behartu behar izan muturreko adibideak paratzeko. Iruñean gertatuak dira eta, gehienbat, haur eta gazte nafarrak izan dituzte protagonista.

Halakoetan inoiz gutxitan bezain argi ikus dezakegu Nafarroako kultura politika instituzionalak luzera –eta ez hain luzera– sortu dituen ondorioak. Gaurko Nafarroa ofizialak gogoko ez duen iraganaren eta nortasunaren aldea isilarazi eta ezabatzen du.

Nola ez dugu ulertuko Iruñeko Lehen Hezkuntzako neska-mutiko erdaldunek Iru-

Nola ez dugu ulertuko

Nafarroa Garaiko gazte erdaldunek

Nafarroa Behereaz deus ere ez

jakitea, buruan sartu dieten lehen

axioma politikoak Cadizerainoko

guztiak herrikideak eta Pirinioetatik

haranzkoak atzerritarrak direla badio?

ñean bizi direla ere ez jakitea, Iruñeko Udalak berak eta Nafarroako Gobernuak *Iruñea* hiria-
ren izendapen ofiziala errotulazio eta bide sei-
naleztapen orotik ezabatu badute?

Nola ez dugu ulertuko Nafarroako gazte erdaldunek pentsatzea *vascoak* behiala Euskal Herri-
tik Nafarroara etorri zirela, Nafarroako Foru Administrazioak Nafarroaren berezko
euskalduntasuna —eta halako usaina izan deza-
keen guztia— bere historia eta nortasun ofizia-
len erroetatik ateratu badu?

Nola ez dugu ulertuko Nafarroa Garaiko gazte erdaldunek Nafarroa Behereaz deus ere ez
jakitea, buruan sartu dieten lehen axioma politi-
koak Cadizerainoko guztiak herrikideak eta Piri-
nioetatik haranzkoak atzerritarrak direla badio?

Egun, Nafarroako kultura politika instituzio-
nala den bezalakoa izanda, erdaraz baizik ez
dakiten nafarrak Nafarroaren historiaren zati
nagusi batez gabeturik hezten dira. Hori bilatzen
dute Nafarroa ofizial eta erreal bakarraren
monopolioa dutenek, haien neurri eta irudizkoa
ez dena sektarismo abertzalearen eta asmakeria
politikoaren saskira botata. Nafarroako erdaldu-
nak erdal herrian bizi dira eroso eta Nafarroako
euskaldunek Euskal Herrian bizi direnik erratea
ere ukatua dute.

Ez dadila *Iruñea* izena ikusi, inor ez dadila
jabetu Pirinioen harantz aldera ere herrikideak
ditugula, inor ez dadila ohartu Nafarroa, bere
historia luzean, inoiz ez dela orain bezain erdal-
duna izan.

Zer Nafarroa da gureagoa? Diru publikoz
argitaratua izan den eta euskal idazlerik aipa-
tzen ez duen *Nafarroako Literaturaren Historia*
ofizialean agertzen dena ala Kukuxumusuren
kamiseten hitz-irudietan ager dakiguna? Zer
latza den erantzuna.

Nafarroa ofizialaren eta garena ezagutu eza-
ren hedapenaren aurrean, nik bertzelako Nafa-
rroa nahiago —bertzelakoa badaitekeelako—.
Andiosinkrasia kontua. ■

TXANDAN

Igor Estankona

Azken luxua

Bakea atzamar puntekin ukitzetik urruntxo gaude oraindik. Larri-larri sufritzea tokatuko zaigu oraindik zati batean, baina hain da gozoa hitza: bakea. Ez dut pentsatu ere egin gura zelan ahoskatzen duten jipoituek. Euskaldunok oro har indarkeria ezari esaten diogu bakea, eta eskubideen kontzeptu badaezpada batekin lotzen dugu normalean, dela justizia, egia edo maitasuna... berba pisutsuak denak, are pisutsuagoak ordea nire amamarenak: "amaituko ete dira ezinikusiak".

Garaiok Lizarra-Garazikoak baino arriskutsuagoak begitan-tzen zaizkit. Orain ez da komeni pentsatzen dena esatea, ezpa-da esaten dena pentsatzea. Denok. Hobeto baino ez, ahobero hutsak gara, eta herri konplikatua daukagu.

Ezin dut baina burutik kendu pentsamendu bat. Kalera jaitsi eta dirua gastatzen ari naizen bitartean, jendea arinagoko ezein belaualdik amestu ere egingo ez lituzkeen 4x4etan pasatzen delarik, legatzen zilar zurizko bizkarrak erakus-mahaiko leiaren gainean, zer esan gura du, gure azken luxua litzatekeela bakea? Lortu ezik ere ez ginatekeela geure buruez lotsatuko? ■

HIRUKO TXIKIAN

Joxe Mari Ostolaza

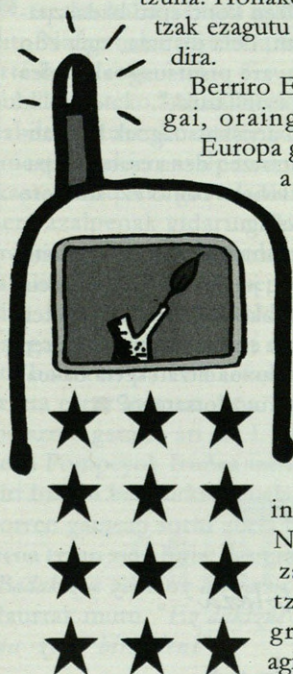
Ezagun bat

Badut nik asurantzak saltzen ibilia. Aseguro etxe handi bateko agenteak, zernahiren gainean poliza bat salduko zizun. Berdin zitzaion etxea, kotxea, motoa, itsasontzia, istripuak, kirol jarduna, zahartzaroko erretiroa, istripuak... Zernahirako zuen modua kontratu bat egiteko. Urtetara izan nuen bere prezio konpetitiboan berri. Kontratuen komisioa gutxi iritzita, ez zizkion egindakoak aitortzen etxe nagusiari eta kobratutakoak oso-
rik patrikaratzen zituen. Ez zituen hiru urte baino gehiago egin berean, bildutako bezeroen erreklamazioek ihes egitera eraman zuten. Brasil aldean zebilela entzuna daukat. Eta bere irudia etorri zait burura Zaragozako ez dakit zein zentrotik, Luis Roldan kaleratzen ikusi dudanean kazetari andana zain zeuzkala. Ofizio horretan hasi behar omen du. Horri zor, astean lau gau pasa behar omen ditu bertan, kartzela barneko bere giza portaera salbuespeneko baimen. Bergizarteratze bidean ikusten omen dute. Hau izanen dugu sozialisten gobernuko jarrera irekia, aurrera-
koa. Bitartean Uribeheberria arrasatearrak minbiziak jota kartzela barruan darrai. Familiak eta lagunek egin dute aldarri, bere giltzurrunek ezin soporta, kalean behar duela bizitzeko esperan-
tza salbuespen. Hor ikusi nahi zaituztet zapaterotarrak. ■

Postalak versus segapotoak

Lerrock irakurtzen ari zaren irakurle horrek ezagutzen duzu honezkero Frantziak Europari emandako erantzuna. Honakook, ordea, emailtzak ezagutu gabe idatzitakoak dira.

Berriro Europa eztabaidagai, oraingoan Frantzian.

Europa gosaritan; Europa afaltzerakoan;

Europa otordu orotan. Erro-

mako tratatutik hona Europak

izan duen bilakabidean Frantziako erreferendumak

hainbestearainoko interes informatiboa du?

Nondik begiratzen zaion. Eta begiratzeko bazeaio integrazioaren aldeko

agintariek egunotan bizi duten urduritasunari, esango nuke baietz, esango nuke hila biziko lehia baten aurrean dagoela Europa: Frantziako emaitzek berebiziko garrantzia izango dute bai berez bai erreferendum frantsesaren atzetik etorriko direnetan. Ikatzeta bota behar da Europaren labeetara altzairua ziurtatzeko, Europako lehen elkar-
teak -1951ko Ikatzen eta Altzairuaren Komunitateak- metaforikoki ondo seinaltzen duen legez.

Hegoaldeko euskaldunok ondo ezagutzen genituen Europak Europari emandako baiezkook ekarriko omen dituen onurei eta ahuleziei buruzko argumentuak. Orain iparraldekoen begi-belarrietatik sartu dira argumentu berak. Erraza da integrazioaren aurkakoe diotena ulertzea, begi-bistan baitauekagu: ezezkoka bozkatuta, gauden bezala geldituko gara. Zaila, benetan zaila, baiezkook agintzen duena irudikatzea da, Europa berri batean sinestea. Integrazioan.

Honainokoak, kontu ezagunak dira. Baina alde guztietatik begiraturik guztiz albokoa

ALBERTO ELOSEGI

dirudien kontu batek piztu dit arreta Frantziako kanpainan: Italiako *Democratici di Sinistra* L'Ulivo taldeko gazteak konbentzitutak daude Frantziaren ezetzak Europako beste hainbat tokitako ezetza ekarriko duela, eta horrek ez diola eskuinari baizik mesede egingo. Horregatik, postalak idatzi eta postalak idatzi aritu dira Frantziako gazteei, hauek Europako Konstituzioari baiezkoka eman diezaioten. Hiru omen dira gazte italiarrek postalotan erabili dituzten argumentuak gazte frantsesak animatzeko: orain arteko lorpen sozialak, solidaritatea eta arrazismoaren kontrako lehia.

Postalak. Idatzi. Argumentu politikoak erabili. Konbentzitzen ahalegindu. Gazteek gazteei dei egin. Segapoto italiarrak -telefonak- garestiegiak dira pasa-hitz edo esamesak bidaltzeko -gogoratu segapotoek zer nolako garrantzia izan zuten Espainian martxoaren hamalauko emaitzetan- ala diskurtso politiko egituratu xamar batek oraindik ere bitarteko pausatua goak behar ditu, nahiz eta bitarteko pausatua go horietako bat postala bezain euskarri apal xumea izan?

Guztiz hiltzat

jotzen genuen

Ajuria Eneako

Ituna omen du

Espainiako

Parlamentuaren

dokumentuak

inspirazio nagusi

Zuhurtziaren gorazarre

Honezkero denek ezagutzen dituzten hitzok esan zituen Zapaterok Espainiako parlamentuan: "bakearen truke ezin da prezio politikorik ordaindu, baina politikak lagun dezake bakea lortzen". Gero, PPK ez beste talde guztiek bide horretatik saiatzeko aukera babestu zuten.

Horrelako prozesuei ondo etortzen zaie apaltasun pixka bat, negoziaketa batek beti ipurdi bistan uzten baitu bizitza bide normaletatik aurrera eramanezinaren onarpena. Etxe barrura soilik begirata -Keats poetak *native land* deitzen duen horretara-, beren garaian garrantzi bete izan zuten bi egitasmo oihartzuntsu datozkit gogora: ahanzturaren salara bidean da Ibarretxeren plana, oroitza pen politiko hautsaren batean behar du egon KAS alternatibak. Bitartean, guztiz hiltzat jotzen genuen Ajuria Eneako Ituna omen du Espainiako Parlamentuaren dokumentuak inspirazio nagusi.

Erronka zaleenek dituzte, enegarren aldiz, motibo gutxien beren paparrak dominekin edertzeko.

irudiak:

Antton Olariaga

Orotariko Euskal Hiztegia

Ambrose Biercek honela definitzen zuen *hiztegia* hitza 'Deabruaren hiztegia'n: "Hizkuntza baten hazkuntza galarazi eta gogor eta zurrun bihurtzeko letra arloko tresna gaiztoa".

Sarasolak-eta bukatu berri duten hiztegiak euskal jardunaren hazkuntza jaso du hamasei tomotan, eta, hainbat urtetako lan eskergaitzaren ondoren horrelakorik entzutea bitxia bada ere, hiztegia berritu eta osatzeari ekin nahi omen diote hemendik aurrera.

Hizkuntza ez dela gogor eta zurruna dakitelako izango da.

Robinson nafarra

Defoeren *Robinson Krusoe* irakurri dugunontzat Juan Fernández irla alegiazkoagoa izan da erreala baino. Halatsu Miguel Sánchez-Ostiz idazle nafarrantzat ere nerabezaroan Defoeren *Robinson Krusoe* irakurri zuenetik. Nobela horren irakurle gehienoi gertatu izan zaigu gauza bera. Baina nobela horren irakurle-gehienok sekula egingo ez duguna egin berri du Sánchez-Ostizek: obsesio zaharra gainetik kendu nahirik, irlaraino joan, bertan aste gogor batzuk pasatu eta imajinazioan eraikia zuen irlaren eta benetakako irlaren arteko kontrastei buruzko liburu eder bat idatzi (*La isla de Juan Fernández*, Ediciones B).

"Bidaia hau Santiagoko Tobalaba aerodromoan hasten da, hala da, uda bukaerako goiz batez, baina, egia osoa esate aldera, bidaia askoz ere lehenago hasi zen. Han urrutian hasi zen eta orain dela denbora asko. Bidaia geldiaren ametsen eta fantasien denboran. Nire lilura zaharretako bat da Juan Fernández irlarena, hara baitzihoazen eta handik etorri nire pertsonaiak, eta ni neu ere bai, noski, jakin gabe nora gindoazen eta nondik gentozen. Alegiazko ihes-ate bat zen".

Robinson nafarrak bere obsesioak kitatzeko idatzi duen liburuan pasarte eder asko dago irlaz eta alegiazko eta errealtateko eremuek gure bizitzetan eragiten duten islaz. Eta baita ironiarik eta umorerik ere. Ez dira erudizioa eta pasarte bitxiak falta. Ezta bertan bizi diren hainbat pertsonaia auto-baztertu eta robinsonen erretratu zorrotzak ere. Eta, aldian-aldian, bidaia begi fin

batek aurkitutako perlatxoak. Segidakoa bertan dagoen museo txikian ikusita-ko bitxikeria da:

"Bitrinak Robinson Krusoeen edizioekin eta liburu horrekin zerikusi handia edo ez hainbestearainokoa duten liburuekin. Horien artean nabarmen (...) portadan honela dioten bat: *Adaptació de Josep Vallverdú. Il·lustracions de Carme Peris. Edicions Proa*, eta liburuaren ondoan karteltxo bat zera dioena modu labur zalantzarik gabean: "*Versión en vasco*".

Zergatik joan zen Miguel Sánchez-Ostiz mundua bera baino ia haratago? Mallarmék zioenagatik: "Guzti-guztia honetarako dago munduan: liburu eder bat bilakatzeko".

Robinson nafarrak

bere obsesioak

kitatzeko idatzi

duen liburuan

pasarte eder asko

dago irlaz eta

alegiazko eta

errealtateko

eremuek gure

bizitzetan eragiten

duten islaz

Baratxe, baratxe

Giza mugimenduen aldaketez-eta arduratzen direnek diote *slow life* -bizitza pausatua- izeneko aro berri baten aurrean gaudela. Seinaleak ez dira horiek, baina sinets dezagun hala dela, espero dezagun miraria: baratxe, baratxe, jauna, zu presaka ibili edo zu astiro ibili, berdin-berdin egingo du hamarratzak amarauna.

Bidaia literarioa

Joseph Rothek bere adiskide Stefan Zweig-i gutun batean: "Idazten ari naizenean bakarrik ezagutzen dut mundua".

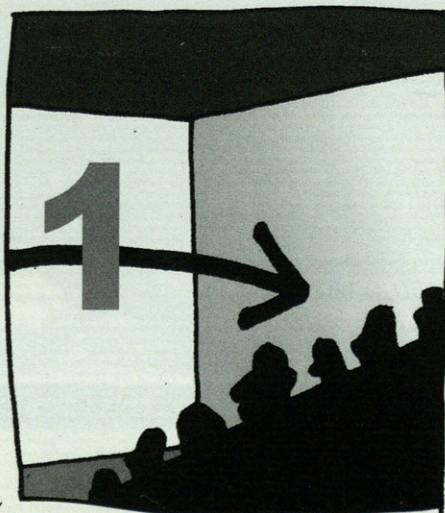
Zinearen bazka

Lehengo batez bitxikeria polita irakurri nuen Joxe Aranzabalen blogean: zinemara gehien eraman diren fikziozko eta errealtatezko lehendabiziko hamar pertsonaien sailkapena. Lehendabiziko postuan Sherlock Holmes dago 207 filmerekin. Segidan, Napoleon (196 film), Drakula (164), Jesukristo (152), Frankenstein

(116), Tarzan (98), Lenin (88), Hitler (76), El Zorro (70) eta Robin Hood (62).

Zineak zeri heltzen dion, zineak fikzioarekin eta errealtatearekin duen harremana, historiaren edo erlijioaren edo literaturaren zer nolako asketan bazkatzen den zinea...

Bitxikeria deitu diot zerrendari. Bitxikeria da soilik? ■

Pako Indupe

IDAZLEA

Dibortzioa

Aldaketarena baino gehiago iraultzaren lekuko gara nire adin ingurukoak dibortzioaren kontu honetan. Eta zorionez, gizartearen aldaketa handiarekin batera legeak ere badatoz, errealitate sozialera egokitzen.

Gazteak ginela, ezkontza bizi guztirako zen. Tartean seme-alabak bazeuden zer esanik ez; eta gehienetan egon ohi ziren seme-alabak. Nazionalkatolizismoan lege bestelakorik ezin zen, eta apaizek, familiak eta gizarteak presio ikaragarria egiten zuten gauzek halaxe iraun zezaten. Familian honelatsu jaso nuen kode morala: "Loteria gogorra jokatzeko ezkontzerakoan: norekin ezkontzen haizena alde ederra bazagok bizimodurako: kontuak ondo atera behar dituk horrelako pausoa eman baino lehen". Gure herrietan ere baziren bizi-alargunak, desleialtasunak eta bekatuan bizi zirenak, baina hori, salbuespenak, eta bereizirik bizitzea hain ezinezkoa ez bazen ere, bikote-bizi berri bat beste batekin hastea oso ere nekeza zen. Behin baino gehiagotan ezkontzeak aberats famatuen kontuak ziren, printze-printzesa eta zinema-izarrenak eta.

Baina aspaldi erakutsi zigun Freudek gure kontzientzia, ustez animalia gendik guztiz bereizten gaituena ez dela pieza batekoa: maila kontzientean dabilkigun edo darabilgunaz gain, hurbileko gizartearen kode moral geureganatuaz gain, alderdi inkontzienteagoa ere hor dugula, sexu-senari, botere-senari-eta lotuagoa, presiopean egonagatik aukerarik ttipienez azalera ateratzen zaiguna.

70eko hamarkadako sekularizazio azkarren ondorengatik eta Franco hil ondorengatik trantsiziopean, 1981ean onartu zen Espainiako gortetaren lehen dibortzio legea. Handik hona zenbat banaketa eta dibortzio! Espainian laster onartuko den dibortzio-lege berriaren egitasmoaren arabera, aski izango da bikotekide batek hala nahi izatea besterik gabe, zuzenean dibortziatzeko, banaketatik igaro gabe. Haurren zaintza partekatzeak aukera jasoko da, eta lehenbizikoz famili bitartekaritza arautu-

DANI BLANCO

ko, bi aldeei dibortzioa ongi kudeatzen abokatu soilak baino hobeki lagun diezaiekeen.

Amak haurrak zaindu eta aitak dirua etxera ekartzen duen eredu, gure gazte denboran guztiz nagusi zena gaur ez da hain nagusi. Giza-banakoa inguruko gizartearen ia erabat urtua eta ezabatua zegoen egoerak izan zitzaizkeen bere alde onak —batez ere gizonarentzat—, segurtasun psikologikoa eman diezaiokeen, hautatu beharreko zalantzak sortzen duen egonezina baretzeko baliagarri gerta zitekeen, baina egungo gizarte sekularizatuan ez du zentzurik dibortzioari oztopoak jartzeak.

Aldizkari honetan bertan irakurri dut orain gutxi, iaz Euskal Herrian, batez ere 25etik 36 urtera arteko bikoteak banandu zirela, eta kasu gehienetan biek egiten zutela lan eta biek

hartzten zutela parte haurraren zaintzan. Lana izateak, batez ere emakumeak lana izateak zer-nolako garrantzia duen bereiztea erabakitzeke ordutan!

Badugu lana gizonok haurren zaintzan urratsak egiten, luzaroan emakumeen ardura izan denez. Haurrak zaintzeagatik emandako pentsioa mendeku gisa erabiltzeko tentazioa gaintzeak lanak ematen dizkigu, emakumei lanak ematen dizkien bezala haurrak mendeku gisa ez erabiltzeak. Haurren zaintza bien artean banatzeak asko zaildu dezake senar-emazte ohiek elkarri egin diezaioketen kaltea, haurrentzat ere, kasu gehienetan, kaltegarri izango dena.

Zein ederra litzatekeen dibortzioaren beharrik ez legokeen gizon eta emakumeen arteko jendarte zoriontsua, baina kontzientzia modernoak zatitua jarraitzen duen bitartean, hainbat indar kontrajarrien mendean, beti gertatuko dira bikote-hausturak.

Axolazkoa da dibortzio-prozesua azkartzea, kostuak arintzea, bereziki haurren zaintza partekatzeak aukera sustatzea, eta famili bitartekaritza eta elikadura-pentsioa ziurtatzeko gizarte-funtsa eratzea, eta are axolazkoagoa: lagun, lankide eta familiakoen ulermen eta sostengua, gertaera mingarriak arintzearen. ■

Badugu lana gizonok haurren

zaintzan urratsak egiten,

luzaroan emakumeen ardura

izan denez. Haurrak zaintzeagatik

emandako pentsioa mendeku gisa

erabiltzeko tentazioa gaintzeak

lanak ematen dizkigu,

emakumei lanak ematen

dizkien bezala haurrak

mendeku gisa ez erabiltzeak

lhesi

Urola ibaiaren
sorbura
txangoa

❑ *Ezpalak*
❑ *Argitalpenak*

❑ *Denbora-pasak*
❑ *Makina bat kontu*

Osasuna

Sabeleko haizeak
saihesteko
aholkuak

ARGIA

erdiko kaiera

kultura eta aisia

Ramuntxo Etxeberri

Makina bat euskal gazte joana da munduko auskalo zein bazterretara pilotan jokatzera, han aurki dezakeenaz asko pentsatu gabe. Halere, baliteke hemendik aurrera joan aurretik hausnarketa zorrotzagarik egitea, Ramuntxo Etxeberriren *Skyroom* nobelan kontatzen dena irakurriz gero, hainbeste patrika husten dituen apustuen dirutza lekuz gain, heriotza, tortura eta emakumeen esklabutza-leku ere izan baitaitezke Jai alai eder horiek. Ramuntxo Etxeberrik Gazteluma lehiaketa irabazi zuen euskal pilotari batzuek, Markos diktadorearen garaian, Manilan (Filipinak) bizitutako afera zikinaren inguruan idatzitako beltz ukituko nobela kilikagarri honekin. Bide batez, Iparraldeko hiru belaunaldik Euskal Herriaz zein egungo bizimoduaz duten ikuspegia ezagutzeko parada ere eskaintzen du bertan.

arduratuz. Hau da, lortu behar nuen Euro-patik artistak haraino etor zitezen, erakusketak, musika emanaldiak, ikuskizunak eta beste antolatzeko. Eta han nintzelarik, behin ostatu batean ikusi nituen mutiko batzuk, gazteak eta ederrak, "Euskal Herria askatu" zioten kamisetak jantzita zeramatzenak. Euskaldunak ziren! Hasi ginen, bada, euskaraz hitz egiten. Turistak zirela-koan nengoen ni, baina pilotariak ziren. Beraiek azaldu zidatenez, Manilan bazen halako kasino bat, handik bizpahiru aste-tara martxan jartzekotan zutena; eta beraiek bazeramatzaten hamabost egun han, egun guziz entrenatzen, pilotaleku berri horretan antolatuko ziren partidetan parte hartu ahal izateko.

Ordura arte ez al zegoen pilotalekurik Manilan?

Une horretan ez, itxita zeuden. Orduan ez nuen ezagutzen historia hori, baina geroztik jakin dudanez, XIX. mendean nafar batzuk sortu zuten lehen aldikotz pilotalekua Manilan. Zer nahi gisaz, II. Mundu Gerratik landa geroz eta garrantzi gehiago hartu zuen pilotak han, eta hori areagotu zen duela berrogeita hamar bat urte, Ferdinand Marcos eta Imelda bikote malefiko eta hain ezagunaren diktadura zelarik Filipinetan. Diotenez, niretzat astakiloa baino ez zen gizon horrek asko maite zuen pilota. Beno, pilota baino gehiago apustuen kontua maiteko zuen, beharbada, ze han egiten den pilota jokia ez da guk hemen ezagutzen duguna, puntu bakar bateko partidatxoak baizik. Binaka jokatzaren dute, bata bestearen kontra, eta batek galtzen duenarik beste bati utzi behar dio bere lekua... Pilotazaleek ez dute maite horrelako jokia.

Baina apustuen gorabeherak zuzentzen dituztenek agian bai! Zergatik gelditu zen bertan behera horrelako negozioa?

«Pilotariekiko mitifikazioa»

Ramuntxo Etxeberri nor dugu?

Donibane Lohizunen sortua naiz. Frantses Literatura ikasi nuen Bordele hirian, eta ikasketak horien ondotik aukera izan nuen, kooperante gisa, Asiara joateko, Manilan bi urte iragan nituelarik. Gero, handik itzuli eta Baionako ikastola batean hasi nintzen lanean.

Zein izan zen Manilan izan zenuen eginbeharra?

Nahiko sinplea zen nire lana. Frantses enbaxadan lan egiten nuen, kulturaz-edo

**PILAR
IPARRAGIRRE
Argazkiak: Dani Blanco**

Diktadura amaitu zenean, 1986an, Cori Aquinok debekatu zituen halako dirulekuak bere iraultza baketsuaren bidez, argudiatuz aberatsak aberatsago egiteko eta pobreei ebasteke tresna besterik ez zirela; korrupzioa eta ustelkeria baino ez zela haietan, eta diru-zikina garbitzeko leku baino ez zirela. Eta itxi zituen. Hamabost bat urte geroxeago, ordea, ni han nintzelarik –1998an joan nintzen eta 2000n itzuli-presidente populista batek irabazi zituen

hauteskundeak. Morroi horrek bazituen harremanak lehengo diktadurarekin, eta nahi izan zituen Jai alaiak berriro martxan jarri. Legez kanpoko erabakia zen —Kongresuak ezetz esan zuen—, baina berak aurrera egin zuen, egitura pribatu bat antolatuz. Eta Manilan bizi ziren euskaldun batzuk bidali zituen Euskal Herrirat, hemengo pilotari gazte batzuk hartu eta harantz eramane zitzaten. Hain zuzen ere, nik ostatuan ikusi nituen mutilak!

Eta pilotari horiek zer zioten horrez guztiaz?

Biziki mutil jatorrak ziren, eh! Sistema oso bitxia zela irizten zioten. Gainera —hori ez zidaten garbi aitortu, baina—, iduriz, ez zuten nahi zuten guzia egiten ahal: behin baino gehiagotan pasaportea atxiki zieten, hiritik ateratzeko eskubiderik ere ez zuten... Egia esan, lagunak egin nituen, eta joan izan nintzen pilotalekura, ea zer gertatzen zen. Alimalekoa zen! Bazituen 4.000-5.000 eserleku, pantailak, dirudunentzat beiratez babestutako halako palko batzuk berorik pasa ez zezaten —Filipinetako presidentea horrelakoetara etortzekotan omen zen—.... Hori guztia ikusita artikulua bat idatzi nuen, "Pilota Filipinetan, pobreak ebastea tresna bat ote?" izenburuarekin, eta *Egunkarian* argitaratu zidaten.

“Hemengo edonork pilotaleku bat ireki nahiko balu Filipinetan, beharko du diru ustela erabili, familia handiei opariak egiteko, funtzionarioak mahai azpitik pagatzeko, komunikabideei eta politikariei beste hainbeste... Ongi dakit hori, antzerki emanaldi bat antolatzeko azpijoko hori egin behar izaten bainuen”

ikerketa lan bat egitea erabaki nuen; biziki eraginkorra izan zen lan hura niretzat, euskara irakurri eta lantzeko aukera eman baitzidan. Bada, handik denboraldi batera ikusi nuen Mattin liburudendan Gazteluma lehiaketarako iragarkia: "Hogeita hamar urte baino guttiago baldin badituzu, eta euskaraz zerbait idatzi nahi baduzu, igorri zure proiektua". Nik kasik 30 urte nituen, eta pentsatu nuen: bo! Zergatik ez zerbait idatzi? Lehen aldia da, jende asko aurkeztuko da, baina seguruenik esango dizute: hau eta hau gaizki idatzia dago, baina beste hori lan dezakezu, segi horrela, beste aldi bat artio! Nirekin bizi den neskak euskara biziki ongi daki, eta animatu nuen zer edo zer aurkeztara. Baina hark ez zeukan gogorik: ez dut idearik, esaten zidan. Nik, berriz, ez nekien ondo euskaraz, baina ideiak banituen, eta azkenean proiektu bat bidali nuen.

Eta?

Sei hilabete pasa ziren, eta halako batean dei bat ukan nuen. "Bi berri dauzkat zuretzat. Bat ona, bestea txarra". Aipa zezala berri ona aurretik. "Zure proiektua atxikia izan da". Ahhh! Egundoko poza. Baina, zein ote berri txarra?

"Lehiakide bakarra izan zara". Ostia...! Iparralde osoan lehiaketara aurkeztutako bakarra nintzen, beste inork ez zuen parte

«haustea nahi izan dut»

Eta nobela idazteko asmoa noiz piztu zitzaizun? Hango nire lana amaitu nuelarik, itzuli nintzen Euskal Herrira, eta historia hori pixka bat baztertu nuen. Nik euskara kiskun-kaskun ikasia nuen etxean, eskolan ez genuen euskaraz deus ikasteko aukerarik izan eta, beraz, euskara ez nuen nik biziki ongi landua —unibertsitate garaian pixka bat, euskal literatura ikasi bainuen Aurelia Arkotxarekin—. Orduan, etxera itzuli eta nire euskara sakontzeko *Maiatz* aldizkariari buruzko

hartu nahi izan! Horrek beldurtu ninduen, baina halere aurrera jarraitu nuen liburuararekin.

Filipinetako gertakizunak al zenituen buruan?

Bai. Pentsatu nuen izan zitekeela eleberri baten mamia. Bazuen Euskal Herriarekin lotura, eta aldi berean bazituen nobela beltzaren osagai guziak.

Zer agertu zenuen Gaztelumarako proiektuan?

Hamar orrialde behar ziren idatzi, eta nobelaren hasieran agertzen den aita-alabaren arteko elkarriketarekin hasi nintzen. Pertsonaiek erabiltzen duten hizkuntzaren doinua ez da batere akademikoa, baina gaur egun Iparraldeko kostaldean erabiltzen denarekin pareka daiteke. Ez dut nik asmatu, nire ikasleak horrela mintzo dira. Bestalde, hastapenetik bazen hiltzorian zegoen pilotari izandako aitaren irudia, eta haren bizitza zela-eta ikerketa bat egiteko asmoz Iparraldetik munduko beste puntara joango zirela ere.

Ez al zizun beldur pixka bat eman pilotarien mundua nobela beltz baten barruan sartzeak? Zerorrek idatzia da euskaldunok pilotaria mitifikaturik daukagula...

Nola erran... Guk euskaldunok biziki maite dugu geure burua gorai patua izatea, baina nik ezagutu dudaren arabera, euskaldunak ez gara hain ongi ikusiak. Filipinetan ikusten dute euskal izen bat, eta beraientzat kolonizatzaileen izena da. Eta bestalde, pilotariak oso ospetsuak ziren Filipinetan, baina gehienetan heien lantokia ez zen hain garbia, ustelkeria usaina zuen. Liburuan aipatzen dut hori, pilotariekiko dugun mitifikazioa haustea nahi

"Filipinetan ikusten dute euskal izen bat, eta beraientzat kolonizatzaileen izena da".

izan dut. Nire aitaxi pilotaria zen, eta pilotariak maite ditut biziki, baina gogoan nuen istorio hori kontatzeko.

Pilota jokoa eta apustuak loturik daudela ematen du. Munduko edozein pilotalekutan gerta al daiteke zuk salatzen duzunaren antzekoa?

Hemengo pilota mundua ez dut batere ezagutzen, ez dut esan nahi hemengo ere ustela dela. European gaude, eta gauzak nahiko kontrolatuak egongo direlakoan nago. Espero dut hala izatea, bederen kontrol fiskal edo horrelakorik egotea. Filipinetan, aldiz, oligarkia da nagusi, hamar bat familiek kontrolatzen dute boterea: familia batek estatu osoko elektrizitatea kontrolatzen du; beste batek, uraren baliatzea; hurrengoak, energia... Ez dago inongo demokraziarik. Hemengo edonork pilotaleku bat ireki nahiko balu Filipinetan, beharko du diru ustela erabili, familia handiei opariak egiteko, funtzionarioak mahai azpitik pagatzeko, komunikabideei eta politikariei beste hainbeste... Ongi dakit hori, antzerki emandaldi bat antolatzeke azpijoko hori egin behar izaten bainuen. Neure maila apalean hori egin behar banuen, pentsa zer ez den egin behar izango diru asko tar-tean delarik! ■

GOBERNUA ZEU IZAN!
ZEURE GOBERNUAK OBSTRUKARENA EGITEN DUEN BITARTEAN
BABES IKASLEA

Nafarroako Gobernuak gau eskolendako diru laguntza 529.000 eurotik 180.000 eurora jeitsi du 2005ean. Lagundu nahi izanez gero sar dirua gure kontuetan.

LAGUNTZAILEA:
ARGIA

T: 948222246 . ika_campion@teleline.es
 Nafarroako kutxa: 2054015235914012555.4
 Euskadiko Kutxa: 3035005830058001084.2

ika

© ika

INGURUMENAK
KEZKATZEN
BAZAITU

SARZU

Airea, ura, lurra, kontsumoa, garraioa, hondakinak,
natura eta biodibertsitatea, aldaketa klimatikoa...

Ingurumenaren kezkak argitzeko: nola dago gure
ingurumena?, zer egiten du gure Gobernuak?, eta nire
udalak?, eta munduak?...

Eta hobetzeko, zure etxean, lanean eta aisialdian zer
egin dezakezun jakiteko.

www.ingurumena.net
Ingurumenaren euskal webgunea

aurrera doan **herria**

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

LURRALDE ANTOLAMENDU
ETA INGURUGIRO SAILA

DEPARTAMENTO DE ORDENACIÓN
DEL TERRITORIO Y MEDIO AMBIENTE

ingurumena

Zure esku dago

Ezpalak

KATIXA GARATE

I.C.R./A.P.

Juan Plazaola

idazle eta historialaria zendu zen joan den astean, 86 urte zituela. Urte askoan arte irakasle izan zen Plazaola jesulaguna Deustu-

ko Unibertsitatean eta hainbat liburu idatzi zuen arteari buruz. Egindako ikerketekin *Historia del Arte Vasco* (Etor-Ostoa) lan mardula argitaratu zuen iaz.

Alberto Barandiaran kazetari eta idazleak fikziozko lehen liburua plazaratu du: *Mundu txikia* (Susa). Hamalau narrazio bildu ditu. Aurretik bi kronika liburu eta hainbat biografia ditu argitaratuak.

Menchu Gal museoa sortzeko asmoa agertu du Irungo Udalak, Menchu Gal margolariaren omenez. Bertan Bidasoaldeko artisten lanak erakutsiko lirake. Galen lanak uztailaren 3a arte ikus daitezke Irungo Amaia kultur zentroan.

Joxemiel Bidador rek Miguel Unamuno saiakera saria irabazi du *Dantzaren erreforma Euskal Herrian* lanarekin, euskarazko atalean. Herri dantzak aztertu ditu saioan.

Kuraiak hirugarren diskoa plazaratu du: *Piztu da piztia* (Metak). Punk-rocka eta hard-rockaz, gain, heavya ere landu dute. Sei abestiko lana biniloan ere plazaratu dute.

Graffiti norgehiagoka

IAZ ANTOLATU ZUEN Euskal Herriko Graffiti Lehiaketa lehenengoz Topagunea Euskara Elkartearen Federazioak. Gazteek aisialdian euskara erabil dezaten Topaguneak duen *asteburuetan.com* programaren parte da

aipatu graffiti lehiaketa. Iaz arrakasta handia izan zuen, 90 gaztek parte hartu zuten. Hori ikusita, lehiaketa berriz antolatzea erabaki du Topaguneak. Parte hartzaileek 15 urtetik gora izan beharko dute eta egin nahi duten graffitiaren bozetoa bidali beharko dute Topagunera uztailaren 1a baino lehen. Aukeratutako

hamar lanen egileek uztailaren 16an Getxon margotuko dituzte graffitiak. Lau lan sarituko dituzte 1.200 eurorekin.

Gasteiz ikusteko zita

BOSGARREN URTEZ, abian da teknologia berriak eta artea uztartzen dituen VTV Gasteiz Lurralde Ikuskorra jaialdia. Uztailaren 3a bitartean Montehermoso kultur zentroak arte erakusketak, dantza ikuskizunak eta mintegiak jasoko ditu. Ana Valdeolivas artistak eguneroko giza

Oscar Beorlegik honakoa adierazi

zion *Diario de Noticias*: «Euskal Herrian horixe gertatzen da makrojaialdiekin: 'Ziurtatzeko' ekartzen dituztela diote, baina Evaristo, SA edo Su Ta Gar ez dauden egunean zer egingo dute? Beti berdinek jo behar dutenaren tontokeriarekin, musika taldeen bi belaunaldi hondatu ditugu. Orain oso mitifikatuta daude. Beti jotzen dute edo inork ez du jotzen».

Antton Irustak *Deiari* esanak:

«Ni oso zorrotza naiz kontu

honekin. (Ipuin) Kontalari batek hizkuntza ondo menperatu behar du. Ipuinen hizkuntza afektiboa izateko efektiboa izan behar da, eta alderantziz».

Iban Zalduak zera idatzi zuen *Bolgako Batelariak* blogean:

«Badago esaten duenik egin daitekeela epairik gabeko kritika, baina ez dut sinesten: are epairik egiten ez dutela ematen duten iruzkin soil itxurako kritikek barneratzen dute epaia, isilpekoa eta, ondorioz, oinarri argirik gabekoa izan ohi dena».

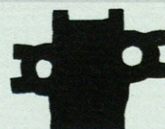

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia

Gizarte eta Erakunde Harremanetarako
Departamentua

gizarte ekintza

Kultura saio berria ETBn.

EITB Kultura saioa emititzen hasiko da ETB ekainean. Kultur edukiak jorratuko ditu programak, astero emango dute ETB1en (ostegunetan, *Beste Guren* ondoren eta ETB2n (asteartetan, *La Noche de...ren* ostean), eta ordu erdi iraungo du. Sei erreportaje eskainiko dituzte astero eta saioak ez du aurkezlerik izango. Arduradunen esanetan, ikuspuntu oso zabala izango dute (besteak beste, moda eta sukaldaritza ere jorratuko dituzte) eta asko zainduko dute saioaren estetika. Ekaina eta uztailean emango dute saioa eta ez dago segurtatu jarraituko duenik.

Umorezko bakarriketa lehiaketa

antolatatu du Zizurkilgo Udalak estreina koz. Euskarazko idatzizko bakarriketak aurkeztu behar dira, originalak, ez baita itzulpen edo moldaketarik onartuko. Gutxienez 500 hitz eta gehienez 700 izango dituzte lanek eta irailaren 15a baino lehen entregatu beharko dira Zizurkilgo Udalean. Puntu gehien lortzen dituzten zortzi bakarriketak jendaurrean antzeztu beharko dituzte egileek Zizurkilan. 500 eta 300 euroko bi sari banatuko ditu Udalak eta Zizurkilgo bakarriketa onena ere nabarmenduko du.

Musika esperimentalaren jaialdia Beran

Beste musikei, esperimentalagoak direnei, egiten die leku, urtero, Berako Ertz kolektiboak antolatzen duen Ertz jaialdiak. Aurten ekainaren 10 eta 11n egingo dute, Berako kultur etxean. Artista andana izango da, bertako nahiz nazioartekoak. Arnold Dreyblatt, Jason Kahn, Tüsüri, Astra eta Xabier Iriondo izango dira jaialdian. Jaialdira joan aurretik (ekainak 7-9), Jason Kahnek tailer bat gidatuko du Donostiako Artekekun eta, Ertz jaialdia bukatutakoan, Arnold Dreyblattek hitzaldia eskainiko du leku berean, ekainaren 13an. Ertz kolektiboa (argazkian) adierazpide esperimentalen alorrean lan egiten duen hainbat sortzaile osatutako taldea da. Jaialdia antolatzeaz gain, liburuak, CDak... plazaratu ohi ditu. Haiek hobeto ezagutzeko parada eskaintzen du www.ertza.net webguneak.

harremanci buruz hausnartu du *Adiskideak*, *ezagunak* eta *ezezagunak* erakusketa-instalazioan. Eklektikak, Jordi Masók, San Pau 44k eta Noize kolektiboak kontzertuak eskainiko dituzte. Blanca Arrietak *Memoria* dantza ikuskizuna eskainiko du. Izango da Gasteizen zer ikusi.

Artelanak erakusleihotan

ZAILA IZATEN DA artelanak erakusteko lekuak topatzea, artista gazteen kasuan batez ere. Zarautzen irtenbide irudimentsua bilatu dio horri Zarauzko komertzianteen elkarteak, Xpression! kolektiboaren laguntzaz. Hamalau artistaren (Lander Urberuaga, Leire Larretxea, Pablo Aranburu, Jeni Laparra...) lanak paratu dituzte herriko komertzioetako 85 erakusleihotan. Haien lana ezagutarazteko eta arte garaikideko artelanak herritarrei hurbiltzeko.

ITSAS MENDI

Karabanak eta autokarabanak

- Furgoneten eraldaketa
- Autokarabanen alokairua

E-posta: itsasmendi@itsasmendi.com

www.itsasmendi.com

Errep. Nazionala 1 - 20140 Andoain (GIPUZKOA)

Tel. 943 59 32 90 - Faxe: 943 59 41 73

Argitalpenak

PILAR IPARRAGIRRE

Bihotzaren lautadak

Joan Aldamizetxebarria
EDICIONES BETA
75 orrialde
9 euro

Mundu herreneko poemak

Gernikako Marijesien kide eta UHF musika taldeko abeslari eta letragile izan zen Joan Aldamizetxebarriak poema bilduma berria plazaratu du *Bihotzaren lautadak* liburuan. Marrokan olerki-saria irabazi zuen *Denbora igarotzen ez denean* bilduman ildo jakin bat jarraitu zuen; oraingoan egoera animiko ezberdinetan idatzitako olerkiak aurkezten dizkigu, batzuetan egunerokoaren kronika kritikoa bilakatzen direnak. Izan ere, Joan Aldamizetxebarriak nahiago du perfektu ez den mundu herrenean aineratzea, apaltasunaz irabazten den horretan, barkamena eskatzeko eskubidea

den munduan. Eta amodioari, adiskidetasunari, naturari, etorkinaren herriminari, maiten gaixotasunaren aurrean bakoitzak izan ditzakeen erreakzioei... kantatzen die. |

Elikagai transgenikoen arazoak

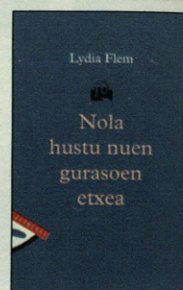
Genomalariak
GAIK
299 orrialde

Bioteknologiaren eta ingeniariaren genetikoaren aurrerapenak

Egungo zientziak eta bereziki genetikak egin dituzten aurkikuntzen berri ematen da liburu honetan, bioteknologiak eta ingeniariaren genetikoak azken urteotan izan dituzten aurrerapenak azalduz: klonazioa, giza genoma proiektua, ADN artifizialki manipulatzeko eta beste. Horrez gain, genetikoki eraldatutako landareen, animalien eta onddoen teknologia aztertzen dute, Monsanto deitu elikagai transgenikoen multinazionalaren historia ezkutua azaldu, hala nola behiaren hazkunde-hormona eta prostatako zein bularretako minbizien zerikusia, genetikoki eraldatutako organismoekin lotura duten zenbait arazo, Europa elikagai transgenikoen aurrean, bioteknologiaren marketinga eta beste gai ugari. |

Galdutako gurasoen etxea husten

Aurretik aita eta handik ez askora ama ere galtzea egokitu zitzaion Lydia Flemi. Alaba bakarra izaki, gurasoen etxea hustea ere bere kargu izan zuen. Eta horixe da psikoanalista eta idazlea den emakume honek ahalik eta erarik zuzenenean eta xumean kontatzen duena liburu honetan: zer sentitu zuen gurasoen etxean aurkitu zituen gauza guztien aurrean; nolako gogoetak eragin zituzten han pilatuta aurkitu zituen soineko, paper, altzari, jostailu, sakelako linterna, eski-bota, erlojurik gabeko erloju-uhalak... Zer egin haiekin guztiekin? Gorde, eman, saldu edo bota. Baina nola hartu erabaki bakoitza, errudun sentimendu izugarri baten menpe erori gabe? Ezer ez zen erraza, gauza bakoitza mintzo zitzaizolako gurasoen hutsuneaz, beren hutsunea eta bakardadea areagotuz. |

Nola hustu nuen gurasoen etxea

Lydia Flem
ALBERDANIA
94 orrialde
11,50 euro

Carmen López Castilloren lana

Hiru kolore goiburu duen Carmen López Castilloren lanen erakusketa hau beste hainbat zatitan banatuta dago: Zuria da lehena, Gorria bigarrena, eta Urdina azkena. Gaur egungo artean, eskulturan zein arkitekturan, objektua deskontextualizatu egiten da, koloreen sinbologiaren bidez. Eta gorriak odolera garamatza, pasiora; urdinak, airera eta artistak bere sorkuntzaren bidez iradokitzen digun askatasunera; eta lan hauetan nagusi den zuriak isiltasuna estaltzen du, ezereza. Hiru kolore, hiru aldarte. Eskulturak gogo-aldarteak bezalakoak direlako, Kepa Murua hitzaurrearen egilearen hitzetan. Denboraren poderioz aldatu egiten dira, eta uste baino gehiago eragiten digute, nahiz guk eragingo ez baligute bezala jokatu, bizitza kontraesanen eta sentsazioen artean sakondu beharreko bide luzea delako. |

Tres colores

Carmen López Castillo
BASSARAI
94 orrialde
20 euro

Verano del 36. Memorias de un gudari

Mario Salegi

TXALAPARTA

280 orrialde
15 euro

Mario Salegi gaztea gera lehertu zen hartan

Hemezortzi urte besterik ez zituen Mario Salegik Francok eta bereek 36ko Gerra piztu zutenean. Donostian bizi zen, Parte Zaharrean, bere laurogeita hamabi urteko amona maitearekin. Gerra hotsen oihartzuna iritsi ahala, sinesgaiztasunak berehala eman zion paso etsaien aurka nola egin erabakitzen has-teari. Mario Salegi abertzalea zen, garai batean komunistekin ibilia izan arren. Eta bera bezalako abertzaleekin eta komunistekin egingo zuen bat Donostiako defentsa prestatzerakoan ere. Iraultza egin nahi zutenekin. Kezka larri bat zuten guztiek, ordea: Zein izango ote zen EAJren jarrera? Errepublikaren alde jarriko ote zen, ala altxamendu militarra aurrera eramane zutenekin? ■

Txantxanak desagertu eta txantxangorriak sortu zirenekoa

Zortzi urtetik aurrerako irakurleentzat Antton Kazabonek sortu eta Iñaki Garmendiak marraztutako istorio hau oso aspaldi gertatu zen, udazkenik eta udarik ez zeneko garaian, mundua zeruko hegazti txikiek gobernatzen zuten hartan. Urtero bildu ohi ziren batzarrean, bakoitzaren ardurak aztertu eta handik aurrera zer egingo zen erabakitzeko. Kukumendin ospatu zuten urte hartakoa, eta hain zuzen ere kukuekin oso haserre agertu zen batzarkideetako bat baino gehiago, habirik egiten ez zutelako.

Azkeneko txantxana

Antton Kazabon

IBAIZABAL

53 orrialde
7,70 euro

XABIER MENDIGUREN ELIZEGI

“Nire istorio hauetako protagonistek ase ezin bat bizi dute”

Zeintzuk dira ipuin hauen nondik norakoak?

Iaz idatzitako lanak dira ia osorik, 2003 hondarrean idatzitako gauzaren bat ere baden arren. “Perikitoen bakardadea” *Administrazioa euskaraz* aldizkariaren eskari bati erantzunez idatzi nuen –Eguberri giroko zerbait eta neurri jakinekoa eskatu zidaten–. “Une egokia, hitz egokiak” ere *Berriako* udako ipuinetarako idatzi nuen. Hala ere, horiek dira laburrenak. Besteak, luzeago direnak, neure kasa sortu nituen. Banituen testu gehiago ere garai berean sortuak, Txalapartaren “Lehenengo aldia” libururako idatzitako ipuin bat, esaterako. Baina ipuin batzuk baztertu eta besteak utzi, bilduma hauxe osatu nuen.

Gorabehera sentimentalak dira nagusi liburuan...

Gai eternala da, ezta? Horrexen inguruan egin nituen neure lehenengo istorioak duela 20 urte; alde edo moldez beti agertu da nire idazlan askotan; eta protagonismo osoarekin itzuli da orain.

Eta *Bihotz gosetien kluba* izenburuaren arrazoia?

Bruce Springsteen kantu ezagun baten leloa ipini dut liburuaren atariko: “Everybody’s got a hungry heart” (denok dugu bihotz goseti bat). Nolanahi ere, ez daukat teoriarik giza arimaz, maitasunaz edo beste ezertaz. Besterik gabe, kontakizunak asmatu ditut. Nire istorio hauetako protagonistek ase ezin bat bizi dute, neurri batean gizon-emakume guztiok sentitzen duguna, edo noizbait sentitu izan duguna. Asealdiak ere izaten dira gure bizitzan, baina narratzaileak aberatsago eta interesgarriago da, dudarik gabe, insatisfazio batetik abiatzea.

egileari galdezka

Xabier Mendiguren Elizegiren bost narrazio

Filologian lizentziatua eta editore izateaz gain, makina bat libururen egile ere badugu

Xabier Mendiguren Elizegi. Haur eta gazteen-tzako lanak, antzerkia, helduentzako ipuinak eta eleberrak, eta oroitzapenak oinarri dituzten hainbat liburu idatziak ditu. *Bihotz gosetien kluba* izenburuko lanarekin, berriz, fikziora itzuli da, amodioaren gazi-gozoetan murgiltzen diren bost narrazio eskainiz: “Perikitoen bakardadea” deritzanean, horrelako hegazti bat Eguberri garaitan oso gaixo jarri zitzaion gizonaren larrialdiarekin egingo dugu topo. “Gentzianak loreetan” narratzaileak luzeena da, eta telebista-produktore batek bere lankide xarmantarekin ligatu ahal izateko asmatzen duen aitzakiaren ondorioz gertatutakoak azaltzen ditu. “Trip” izenburukoan, preso daukan laguna bisitatzerakoan emakume

Bihotz gosetien kluba

Xabier
Mendiguren
Elizegi

ELKAR

136 or./ 11,30 euro

oraindik gaztearen gogo eta etsi samarrak gelditzen dira agerian. “Heidi”n, emazteak alde egin dion gizonak Alpeetako neskatxaren telesailarekin duen temak etxeko garbiketa egitera datorkion Heidiren antzeko emakume batekin izango duen erremateaz dihardu. Eta “Une egokia, hitz egokiak” ipuinarekin, sekula horrelako aukerarik aurkitzeko gai ez den gazteaz. ■

Denbora-pasak

LUMA'

Hitz gezidunak

	Fonetika- ren oinarria	▼	Ahomena	▼	Norbait	▼	(Fam.) Kro- nometroak	▼	Gizon izena
	Limosna- gile		Emagaldu		Musika nota		Bokala		
	Segada, xedera	►					Hobiaren erdian	►	
	* HARRA- PAKARIA						Eskobatzeko tresna		
Elikagai	▼	Elurra ...- gozo-gozo	►	▼	Nevadako hiria	►	▼		
Lanbide		Arrainen ar- nas organo			Einsteinioa				
►		▼			▼	Alkohol edari	►		
						Atzizkia			
Erlijosio pertsiarra	►					▼			Zerutiko ur
Aldapatsu									
►				Azkena eta lehena	►	Pilota jokaldi	►		▼
				Gipuzkoan, zain		Egur			
Janari ongailua	►			▼	Tente	►	▼	Uranioa	►
Bilkuratu					Harrapa ezak!			Azti ezaguna	
►					▼		Kitatzeke dago	►	▼
							Röntgen		
Zuhaitz mota, ize	►				Orrazteko tresna	►	▼		

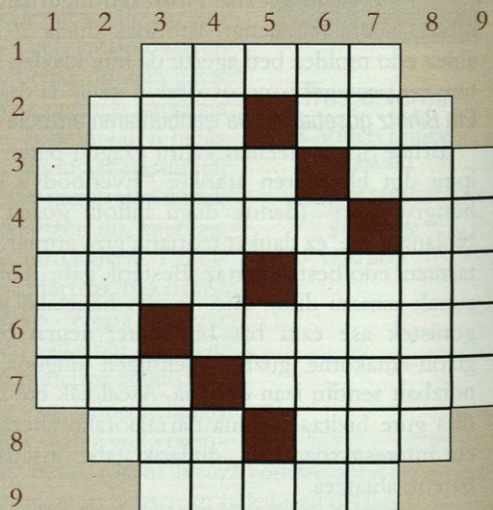
Hitz gurutzatuak

EZKER ESQUIN

1.- Asiako estatua. 2.- Aurrizkia. Dozena erdi. 3.- Hondarra. Igarobide. 4.- Gai bazuñ baten zatikia, haren ezaugarriak atxikitzen dituen txikiena. Bederatzi, zenbaki erromatarren arabera. 5.- Baneuka. Ile. 6.- Islandia. Azkartasun. 7.- Lurralde. Errenkada. 8.- Galdetzaile bat. Emakume izena. 9.- Nau.

GOITIK BEHERA

1.- Hika, zabilta. 2.- Elkartasun. 3.- Erroma erre zuen enperadorea. Edari alkoholadun. 4.- Esparrua. Antzinako Egiptoko jaunkoa. 5.- Fosforoaren ikur kimikoa. Ahoaren bokalak. Bostehun eta bat, zenbaki erromatarren arabera. Bokala. 6.- Artsenikoaren ikur kimikoa. Iaioak. 7.- Izotz. Metalen erakarle. 8.- Ibiltzeko era. 9.- Burgeluko auzoa, Araban.

Kontrapasa

Erantzunak zehaztu ahala, pasa ezazu letra bakoitza dagokion laukira. Beheko taulan Albert Einstein fisikari alemaniarren esaldi burutsua agertuko zaizu.

- I. Jakintza mota
- II. Zutoin, pilare
- III. Baneuzka
- IV. Ozenki
- V. Ipar Euskal Herrian, aurkitu
- VI. Nafarroako herria
- VII. Getxoko aberatsen auzoa
- VIII. Altua

14	47	29	2	44	34
6	22	18	4	25	39
1	48	23	17	33	19
35	30	10	38	21	12
45	8	36	40	26	13
43	42	15	28	37	7
16	32	3	5	46	9
41	31	27	11	24	20

1	2		3	4	5	6	7		8
9	10	11		12	13	14	15	16	17
18	19	20	21		22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		32	33	34	
35	36	37	38		39	40	41	42	43
44	45	46	47	48					

Kike Amonarrizen umorea

Emakumeen hitz jarioa

Amerikako Estatu Batuetan egindako ikerketa baten arabera, gizonezkoek batez beste 1.500 hitz darabiltzate egunean zehar, eta emakumeek aldiz, 3.000 gutxienez (kopuru bikoitza).

Ikerketa aurkeztu zen biltzarrean, emakume bat aulkitik altxa eta honako hau esan omen zuen:

– "Emakumezkoek gizonezkoek halako bi hitz egitea logikoa da. Esaten dugun gutzia errepikatu egin behar izaten dugu, gizonezkoek uler gaitzaten.

Orduan irakasleak:
– "Zer esan duzu?"

Soluzioak

Kontrapasa
Bi gausa dira infinituak: unibertsua eta giza erregiek.

Albert Einstein

Hitz gurrutzatuak
Ezker eskutik: 1. Nepal, 2. Biet, 3. Hancu, 4. Ibi, 5. Atomoa, 6. Bilo, 7. Bannu, 8. Adimen, 9. Lant, 10. Nautka, 11. Nautka, 12. Nautka, 13. Nautka, 14. Nautka, 15. Nautka, 16. Nautka, 17. Nautka, 18. Nautka, 19. Nautka, 20. Nautka, 21. Nautka, 22. Nautka, 23. Nautka, 24. Nautka, 25. Nautka, 26. Nautka, 27. Nautka, 28. Nautka, 29. Nautka, 30. Nautka, 31. Nautka, 32. Nautka, 33. Nautka, 34. Nautka, 35. Nautka, 36. Nautka, 37. Nautka, 38. Nautka, 39. Nautka, 40. Nautka, 41. Nautka, 42. Nautka, 43. Nautka, 44. Nautka, 45. Nautka, 46. Nautka, 47. Nautka, 48. Nautka.

Gotik behar: 1. Habi, 2. Habi, 3. Habi, 4. Habi, 5. Habi, 6. Habi, 7. Habi, 8. Habi, 9. Habi, 10. Habi, 11. Habi, 12. Habi, 13. Habi, 14. Habi, 15. Habi, 16. Habi, 17. Habi, 18. Habi, 19. Habi, 20. Habi, 21. Habi, 22. Habi, 23. Habi, 24. Habi, 25. Habi, 26. Habi, 27. Habi, 28. Habi, 29. Habi, 30. Habi, 31. Habi, 32. Habi, 33. Habi, 34. Habi, 35. Habi, 36. Habi, 37. Habi, 38. Habi, 39. Habi, 40. Habi, 41. Habi, 42. Habi, 43. Habi, 44. Habi, 45. Habi, 46. Habi, 47. Habi, 48. Habi.

As. Abilak: 7. Lant, 10. Nautka, 11. Nautka, 12. Nautka, 13. Nautka, 14. Nautka, 15. Nautka, 16. Nautka, 17. Nautka, 18. Nautka, 19. Nautka, 20. Nautka, 21. Nautka, 22. Nautka, 23. Nautka, 24. Nautka, 25. Nautka, 26. Nautka, 27. Nautka, 28. Nautka, 29. Nautka, 30. Nautka, 31. Nautka, 32. Nautka, 33. Nautka, 34. Nautka, 35. Nautka, 36. Nautka, 37. Nautka, 38. Nautka, 39. Nautka, 40. Nautka, 41. Nautka, 42. Nautka, 43. Nautka, 44. Nautka, 45. Nautka, 46. Nautka, 47. Nautka, 48. Nautka.

8. Bileta, 9. Ixona.

I	Z	A	R	O	R	A	I	Z	I	*
B	A	T	Z	A	R	T	U	Z	A	*
U	*	T	U	Z	A	T	Z	A	T	*
P	I	K	O	Z	A	*	Z	A	K	E
Z	A	R	A	T	U	S	T	R	A	*
B	I	Z	I	B	I	D	E	R	O	N
B	*	M	A	R	A	*	R	E	N	O
L	A	K	I	O	*	O	B			
L	I	M	O	S	N	A	R	I		
K	*	S	*	M	*	I	*	*	*	*

INGURA ZAITEZ
HITZEZ

Luma

Harpidetzak: 943 37 15 45

www.argia.com/luma

luma@argia.com

+ lumato
harrentzako gehigarria

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

TESTUA ETA ARGAZKIAK:
INAKI GURIDI

Legazpi (Gipuzkoa)

Urola ibaiaren sorburura

Urola Garaia bailarako herririk garaiena da Legazpi. Bertan sortzen da bailarari izena ematen dion ibaia. Sorburu horretara iristeko, ordea, kilometro batzuk egin behar dira herriaren erdigunetik abiatuta. Bidean jabetuko gara, uraren garrantziarekin batera, burdinak zein lotura sendoa duen herriarekin. Horrek industria ugari sortu du, baina halere eremu naturalak, nekazal girokoak batez ere, mantentzen dira. Zailtasunik gabe, aldaparik igo beharrik gabe eta zer ikusi asko dagoela egingo dugu, goiz batean lasai egin daitekeen bidea.

Telleriarte auzoa.

Elorregi jauregia. Jatorrizko euskal oinetxea da. Arkuteria bikoitza du sarreran eta gezileihoak ere bai.

Herriaren bihotzean jarriko dugu ibilaldirako abiapuntua. Toki aproposa da berau, legazpiar askok, egunero, goizean edo bazkalostean egiten duten ibilaldiari ekiteko. Haiek ohi dutena baino arretatsuago egingo dugu, ordea, eurek hain ikusiak dituzten etxe, basiliza edota bazterrei begia kendu gabe.

Andre Mari Zerutatzearen parroikia eta udaletxea batzen dituen plazaren atzealdetik, Oñati alderako norabidean hasiko gara oinez. Herrian egin diren kalerik berrienetan eman ditugu lehenengo urratsak. Berehala, intereseko lehen eraikinarekin topo egin dugu: eskuintara dugu Bikuña jauregia. Karratua, handia eta dotorea. XVII. mende bukaeran eraikia eta orain hamabi bat urte berritua. Harlandua, adreilua eta egurra ageri zaizkigu bistan. Gaur egun, herriko ondarea zaindu eta hedatzera bideratuta dagoen Lenbur fundazioaren egoitza da.

Berriz ere lehenengo bidetara heldu, eta laster jabetuko gara, herrigunetik aldentzen hasiak garela. Gero eta gehiago ikusiko dugu berdea.

Oñati aldera doan errepidearekiko paralelo dago guk jarraitu beharrekoa. Bi bideen arteko muga Urola ibaiak jarriko du.

Lehen kilometroan, azkeneko hamarkadan herrian egin diren industria pabiloi berriak ikusiko ditugu. Bidea laua izanik, era guztietako ibiltariekin egingo dugu topo: bastoi beharrean diren jubilatuetatik hasi eta kirol arropak jantzi eta ibilbide luzeagoa arinago egiten duten herritarrak ere bai.

Telleriarte aldera

Industriagune denak pasatuta, segituan iritsiko gara Mirandaolako parke eta burdinolara. Horren aurretik, ordea, merezi du Motxorron salto batean errepidea pasa, eta San Migel basiliza ikusteak. Bi bizitzakoa den San Migel baserritik gora aurkituko dugu. Inguruetako basilizarik zaharrena da eta garai batean, Legazpiko eliza nagusia ere izan omen zen. Harrizkoa dauka horma eta leihoak estuak. Zabalik aurkitzeko zortea badugu, lurreko mosaikoei eta aldare txurigereskoari begiratu bat emango diogu.

Baselizaren ataritik, Mirandaola inguruaren ikuspegi ederra ageriko zaigu, Telleriarte auzoko baserriak garaienak... Lainorik gabeko eguna tokatuz gero, Aloña mendiak erakutsiko digu aurpegia.

Atari horretan gaudela, zalantzarik ez dugu izango Mirandaolako parkera nola joan. Burdinola aitzakia hartuta eraikitako parkea da.

Mirandaola parkea

Zelaietan nagusi den berdearekin kontrastean, herdoildutako burdin kolorea da nagusi. Natura eta industria, Legazpiren nortasunean bat eginda daudela nabarmen erakusten digun adibidea. Garai bateko fundizioa, turismo bulego eta taberna bilakaturik aurkituko dugu. Beste eraikin borobil baten alboan, arreta pizten du erabat herdoildutako frontoiak. Ez da harritzekoa izango belarretan lasai etzanda dagoenen batek inbidia apur bat ere ematea.

Parkeari itsatsita, Mirandaolako burdinola eta eliza ditugu. Burdinolan gertatu omen zen miraria eta gertakariari ohore eginez eraiki zen alboko elizatzkoa 1952an. Apirila eta urria bitartean, igandero izaten da lanean burdinola, garai hartako erara. Neguan, hileko lehen igandetan.

Arri Zabalak

Turista gehien erakartzen dituen gunea utzi, eta bidetara ekingo diogu berriz. Oraingo bidea Oñatira doan errepidearekiko paralelo da, eta kasu trenbidearen alboan dago. Telleriarte auzoaren muinera iritsiko gara horrela. Maldetan gora eginda, baserri asko dakusagu. Behean, ibaiaren inguruan, auzunea. Auzuneko enparantzari bertan dagoen harriak ematen dio izena, Arri Zabalak. Garai batean auzoko emakumeen tertuliatoki omen zen harri borobila. Urteetan errekan botata eta ahaztuta egon ondoren, berreskuratu egin dute auzotarrek eta plazan dago jarrita.

Nondik nora

LUZERA: 12 kilometro.

DESNIBELA: ibilbidea laua da.

IBILBIDEA: Legazpi - Mirandaola - Telleriarte - Brinkola - Telleriarte - Mirandaola - Legazpi.

Ihesi: Euskal Herria ezagutuz

Orain inor gutxi jartzen zaio inguruan kontuak esatera, baina apaingarri lana behintzat egiten du.

Auzuneko etxeetatik aurrera egin da aurkituko dugu eraikinik erakargarriena: San Joan baselizaren alboan, Elorregi jauregia.

Aurrera jarraitu aurretik merezi du jauregi honen inguruan, baselizako plazan edo, inguruari apur bat erreparatzeak. Baserriak ageri zaizkigu inguru guztietara begiratuta. Gero eta gutxiago diren arren, oraindik ere badaude lantzen diren soroak. Bakan dira, ordea, zelai bihurtu baitira eta horregatik da nagusi berde kolorea. Mendiz inguratuta gaudela jabetzeko ere ez da toki txarra. Puntu honetatik ikusiko dugu Legazpiko mendirik nagusiena den Korosti (947m). Amutxanda eta Armuino (796m) ere ikusten dira.

Mirandaolako burdinola ezagunaren ondoko parkea.

Brinkolara bidean

Berriz ere bidean aurrera abiatuta, mendiek jarraituko dute erreferentzia izaten. Brinkola alderako bidean jarrita gaudela, Aizkorriko mendilerroa ikusiko dugu eta lainorik gabeko egunetan tontor bat baino gehiago. Lur eremuz Legaz-

piko udalerriari dagozkionak Andraitz (1.423 m) eta Artzanburu (1.346 m) dira.

Brinkolarako bide guztian baxu gaudela sentituko dugu, lurrak inguratuta. Izan ere, inguruko lursail denak errepidea baino altuago daude, haranaren sakonean gaude eta gora begira egingo dugu bidea. Bai alde batera zein bestera, mendia, zelaia eta baserriak ikusiko ditugu. Brinkolan konturatzerako sartuko gara. Zubi erraldoiak egingo digu ate lana. Hori zeharkatuta, auzoaren erdigunean gaude. San Agustinen baselizak eta bospasei eraikinek osatzen dute erdigunea. Horietako bat da Igaralde Errota, urte luzetan auzoko uztak xehatu izan zituen, gaur egun ogi museo bilakatua. Bertan ikas daiteke eskuz nola egiten den, era tradizionalan, ogia.

Auzoaren erdigune honetan aukera dugu aldapan dagoen zubi bat igo eta bueltako bidea hartzeko —zubi luze horren amaieran dago tren geltokia, nekatuta egonez gero—. Aurrerago jo nahi dugu, ordea, metro batzuk soilik, Urola ibaia non sortzen den ikusteko. Olazahar baserriaren begi-bistan, Barrendiola erreka eta Brinkola erreka bat egiten dute eta puntu horretan hartzen du Urolak bere izena. Hor ekiten dio Zumaiarainoko bide aldrebesari.

Sasoiko sentitzen denak eta aurrera jarraitu nahi duenak, aukera dauka Guriditegi auzunera (ezkerrera) edo Barrendiolako urtegira (eskuinera) jarraitzeko.

Goitik begira

Proposatutako ibilbidea jarraituz, Olazahar baserriaren aurrean hartu-

Mirandaolako miraria

1580ko maiatzaren 3an olagizonak lanean ari omen ziren Mirandaolako burdinolan. Halako batean, txinparten artetik, gurutze formako burdin zati bat irten omen zitzaion. Egun guztiko lanarekin lotu zuten burdin zatitxo bakarra, gurutze hori izan zen. 21 zentimetroko luzera du eta 5'5 kilogramoko pisua. Harrituta eta izututa geratu omen ziren olagizonak gertakariarekin. Segituan etorri zitzaion gogora, ordea, Gurutz Donearen aurkikundea ospatzen dela egun horretan. Miraritzat hartu zuten gertaturikoa. Hasieran, Elorregi jauregiko armairuren batean gorde zuten gurutzea, baina gertakaria ahoz aho zabaltzen joan omen zen, eta San Migelgo baselizara eraman zuten handik. Herrian albis-tea zabaltu zenean, herriko parrokiari jarri behar izan zuten gurutze formako burdin zatia, herri guztiak ohore egin ziezaion.

Gertakari haiek jazo eta mende erdira, Iruñeko gotzainaren aurrean kontatu zuten gertaturikoa hainbat lekukok eta hark ere miraritzat hartu zuen gertaturikoa. Gurutze hura ohoratzeko agindua eman zien legazpiarrei eta Santa Kutz egunean prozesioan ateratzeko esan zien. Legazpiarrek, hori ezezik, parrokiari kapila bat ere egin zioten gurutzeari eta iragan mendean baseliza ere egin zen gurutzea agertu zen burdinolaren alboan.

ko dugu buelta. Etorri garen kontra-ko norabidea hartuko dugu, baina beheko bidetik buelta egin ordez, goialdekotik ekingo diogu.

Honek ahalbidetuko digu behetik ikusi duguna, orain bestelako ikuspegi-
gitik ikusten. Brinkola etheen artetik
ikusi dugu lehen, eta orain, lurrazala-
ren gorabeherak goitik ikusten utzi-
ko digu. Beste hainbeste pasako
zaigu hurrengo kilometro parean.
Lehen haranaren sakonean sentitzen
baginen, orain goialdean sentituko
gara eta begi-bistan dugu gainera, ze
behean ibili garen lehen.

Ikuspegia asko aldatuko da,
nahiz eta begien aurrean dagoena
bera izan. Brinkola begi-bistatik
galdu, hari bizkarra eman eta berriz
ere Telleriarte aldera goazela, itritsi
aurretik, ezkerrean gora, Erreizabal
baserria ikusiko dugu. Bertarako
bidean dauden karteak adieraziko
diguten bezala, Artzaintzaren Eko-
museoa dute jarria baserri dotore
honetan. Idiazabal jatorri izendape-
neko gazta nola egiten den ikusteko
aukera dago eta nahi izanez gero
baita erostekoa ere.

Telleriarte begi-bistan dugula,

Brinkola auzoa. Bertan dago Igaralde Errota, ogi museoa.

berriz ere lehen aipatutako irudipena
etorriko zaigu: Lehen etxe artean,
behean ikusitakoa, orain goitik ikusi
eta preziatzekoa. Lehengoak baino
gehiago betekoa gaitu ziurrenik ikus-
pegi honek. Dena den, bidean auto
gehiagirekin ez topo egiteko, komeni
da berriz ere beheara jaistea eta horre-
tarako, San Joan estrata erabiliko

dugu. Porlancezko bidea da, Telleriar-
teko San Joan baselizara eta Elorregi
jauregiaren aurrealdera doan bide
estu eta aldapatsua.

Handik, bueltako bideari ekingo
diogu, Legazpiraino. Orohar, etorritako
bide beretik, lehen begiratu gabe
edo pasadan erreparatuta utzitakoari
arreta gehiagorekin so eginez. ■

kulturagenda

Ekainaren 1etik 15era

Areto nagusia

Ekainak 8-9-10

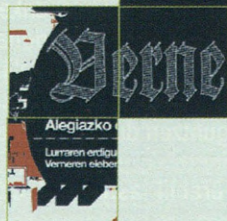
Quien sueña novela

Raúl Guerra Garrido
buruzko jardunaldiak

Koordinatzailea: Felix Marañá

Ganbara

Uztailaren 2ra arte
Alegiazko egiak
Julio Vene-ren inguruko
erakusketa

Erakusketaretoa

Maiatzaren 19tik
uztailaren 2ra

Artista Berrien XLI Erakusketa

artelegu

Jardunaldi irekiak

Periferiak.

Gerra-demokraziak eta mundu-ekonomia
baten lurralde bilakaera.

Ekainak 2

12:00.

Identitate kolektiboak eta ezkerre.

Juanmari Madariaga.

16:30.

Zeharkako hiru begiratu sutan dagoen
munduari. **Juantxo Estebanz.**

18:00.

Globalizazio proiektuaren gailurra
eta heriotza. **Giovanni Arrighi.**

19:30.

Eztabaida eta ondorioak.

Moderatzaileak:

Álvaro Rodríguez, Dario Malventi.

Film laburrak

Ekainak 3. 19:30

Amuak. Koldo Almandoz

Iturriak. Ion Manzisidor

Musika + ikusentzunezkoak

Lantegia

Audiolab

Soinu laborategia

Ekainak 7-9

Jason Kahn

Ordutegia: arratsaldez

Izena emateko epea: ekainak 3

Partaide kopurua: 15

www.jasonkahn.net

www.cut.fm

www.arteleku.net

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

ZIENTZIA

Lurrikaren inguruko datu kezagarriak

JAPONIAKO hiriburua den Tokio lurrikaren eremuan kokatuta dagoela gauza jakina da, baina azken ikerketen arabera uste baino eremu konplexuagoan egon daiteke. Hauxe da Shinji Toda ikerlari japoniarrak esan berri duena. Bere ustez, Tokio Filipinetako plakaren gainean dago eta hau hainbat plaken eragina jasaten ari den plaka bakar bat da. Shinjik dioenez, bonba tektoniko baten gainean dago Tokio, zeren eta bere plakan beste lau plaka eragiten ari baitira.

Japonia eta Kuriles fosako plakaren ondoan, Pazifikoko plaka Eurasiako plaka bultza eta bultza ari da urteko 8 zentimetroko desplazamendua eraginez eta Filipineta-

ko plaka beste plaken mugimenduen arabera murgiltzen da.

Hau dela eta, orain Tokion Richter eskalan 7,3 indarreko lurrikara gertatuko balitz 10.000tik gora izango lirateke hildakoak.

Shinji Todak 1979tik 2004 bitartera gertatutako 100.000 lurrikara aztertu ditu eta horiek gertatutako eremua ere bai, hots, 25 kilometroko hondoa eta 1.000 kilometroko adro dituen eremua. Bere ikerketak Kyodo deituriko prentsa-agentzian argitara

eman ditu eta joan den astean Chiban ospatutako bileran aurkeztu ditu. ■

Osasuna

JABIER AGIRRE

Sabeleko haizeak: presio ezin molestoagoa

SARRITAN sabela puztu egiten da, eta arrazoia zein den jakitera iristen ez garen arren, egoera mingarria eta oso deserosoa izatera irits daiteke. Kasurik gehienetan, digestioaren ondorioz sortutako gasak pilatzen direlako puzten da sabela, eta dieta edo jan-neurriaren konposizioa funtsezkoa da arazo hori kontrolatu ahal izateko. Izan ere, janariaren fermentazio edo hartzidurak, gas-kopuru handiak sortzen baititu hesteetan. Eta beste arrazoi batzuek direla medio zuntz eta almidoiaren oso aberatsak diren jan-neurriek gasen produktzioa gehitu dezakete.

Sabelaldeko hantura horri aurea hartu eta saihestea, beharrezkoa da pauso erraz eta sinple batzuk jarraitzea:

– Jateko orduan, mastekatu itzazu ondo jakiak, eta patxadaz. Saia zaitez jaten ari zarela ez hitz egiten, airerik ez irensteko, eta mokadu batetik bestera ez hartu likidirik.

– Kontrola itzazu zure dietan lekaleak, azalorea, aza, azelga edo zerbak, tipula eta lekak, haizeak sortzen dituzte eta.

– Botikara joan beharrean bazaude, *dimetikona* izeneko substantzia da benetan eraginkorra; hesteetako gas-burbuilak hautsi eta berriak ez sortzen laguntzen du, eta bere eragina berehala nabaritutako duzu.

– Egizu ariketa fisikoa: hestee-tako iragapena errazten du, eta baita gasen eliminazioa ere.

– Baztertu itzazu edari karbonikoak (gasdunak), sabela puzten laguntzen dute eta. Ahal dela, erabili beti aho zabaleko edontziak, eta sekula ez edan zuzenean botilatik, eta ez erabili lastotxorik edariak hurrupatzeko.

– Saihestu estres edo herstura-egoerak, aerofagia eragiten dutelako.

– Eta ez ahaztu arropa estuek gasen erretentzioan eragina dutela.

Alpeetan elur gutxi

GAI HONI BURUZ dezente idazten ari gara, baina Alpeetan gertatzen ari dena beste eskala batean gure inguruko Pirinioetan gertatzea harrigarria izango ez denez, informazio eguneratua eta jarraitua izatea egokia dela uste dugu.

XX. mende hasieratik udako tenperaturen hazkundera eta glaziarrek urtzea batera doaz. Dena den, historiako beste garaietan aurkako fenomenoak ere gertatu dira, hots, udako tenperaturak beroak izanik glaziarrek bolumen handiagoa hartu izan dute.

Hauxe dio Christian Vincent eta CNRSko glaziologia institutuko ikerlari talde batek. Hauen arabera, glaziarrek bolumen handiena izan duten aroa 1760 eta 1830 urte bitartean izan zen.

XVI. mendean hasi eta XIX. mendera arte luzatu zen azken glaziazio txikian glaziarrek udan tenperatura handiagoa jasan behar izan zuten XX. mendean baino. Baina jausitako elur-maila %25 handiagoa izan zen. Hauxe izan daiteke glaziarren hazkunderaren gakoa, *Geophysical Research Letters* aldizkarian argitaratu emandakoaren arabera.

Ikertzaileek hainbat datu erabili dituzte ikerketan, hala nola, arteko mapak eta luraren orografia azaltzen dituzten airetiko argazkiak. Honela hainbat eboluzio iragarri dute hipotesi desberdinen arabera.

Oraingoz, hipotesi nagusia elur kantitateak udako tenperaturak baino eragin handiagoa duela, badirudi indartu egin dela, baina ikerketek aurrera egin behar dute hori baieztatu ahal izateko.

Hori horrela bada, prezipitazio-kantitatean zer eragiten duen da aztertu beharreko hurrengo galdera. ■

landareak

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Txin txin patataren hotsa

BARATZA TXOKOAN landatuta ditudan patata urdinen tiradizoari lelotuta begira azken egun hauetan zabaldu den berri sorta datorkit burura.

Hasteko, krimen bat burutu da. Boliviako Belemgo nekazaritza ikerketarako estazioan gertatu da. Hemen jagoten zen Andeetako patata basati edo makatzen betarren bilduma bakarra. Lur haietan nekazarien aldetik sustatzen ari den

"iraultzaren" beldur, bilduma Agronomia fakultatera eraman zuten eta hango dekanok, ezjakintasunez agi denez, berau jasoa zen tokia hustu arazi du. Urtetan eta urtetan bildutako papa espezie bitxien betarrak eta informazio andana galdu da.

Bestetik, AEBetako nekazaritza ikerketarako zerbitzuko aditu talde batek egun Europa aldean lantzen diren pataten ADN arakatu ondoren zera adierazi du: patata europarrak Txile hego-mendebaldeko lurretatik ekarritakoetatik datoz eta ez, orain arte uste izan den bezala, Andeetatik. Hostoen forma eta betarrak osatzeko argi askoko egunak behar izatea omen dira antzekotasunik nabarmenenak. Antzeko antzak medio Indian lantzen direnak ere Europatik eramana direla diote orain. Teoria zaharraren zaleek XVI. mendean Andeetatik eta txiletarrak XIX. mendean ekarriak direla diote.

Nafarroako Unibertsitate Publikoko Agrobioteknologia Institutuko ikerlari Javier Pozueta Romero, Edurne Baroja Fernandez eta Francisco Jose Muñozek, AEBetako Floridako Unibertsitateko Ed Etcheberriarekin batera, Japoniako *Plant Cell Physiology* aldizkariako portada bereganatu dute eta bertako Niigata hirian bere lana aurkeztera gonbidatu dituzte. Hauen aurkikuntza orain arte sumatu ere egiten ez zen landareek jakiak bereganatzeko duten bide berri bat da. Orain arte uste zenez, landareek elikagai bakoitz bereganatzeko "garraiatzaile" bereziak erabiltzen zituzten. Itxura denez, jakien artean sakarosa badago "endozitosis" deitu duten elikatze bidea abiatzen da eta landarearen zelulek jakiak zuzenean metatzera jotzen dute. Pilaketa hauek erreserba guneetan ematen dira: sustriak, betarrak, haziak eta fruituak. Elikatze bide berri hau ezagututa patata handiagoak, fruta garratzagoak eta abar ekoizteko barietate berriak sortzea errazagoa izango da.

Urrutikoak gora-behera, baratzako patata urdinen berri-tako gozua antzematen dut, baba dariola...

Web, CD-ROM eta paper formatuetan soluzioak alor guztietan

Ikerketa

Erremintak

Soluzioak

Zerbitzuak

Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

Adur Software Productions, S. Koop. (ASP)
Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria
Tel: 943.37.18.49
e-mail: adur@adur.com

INFORMAZIOAREN UNIBERTSOA

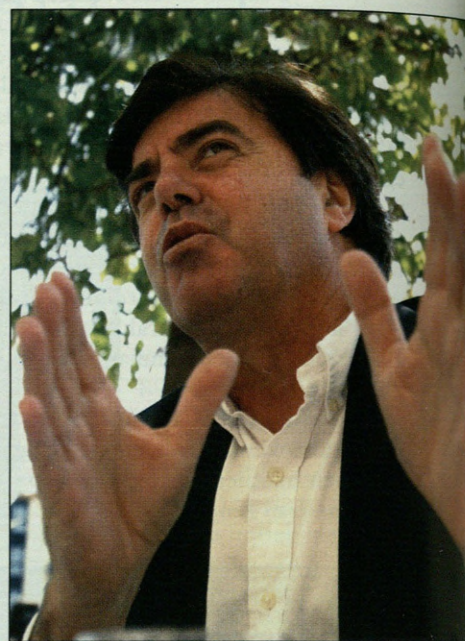
Gorka Knörr

(Gasteiz, 1960). EAko Idazkari Nagusia eta legebiltzarkide ohia. Egun Batzar Nazionaleko kidea. Atutxa deritzan aferan auzipetua, Auzitegi Gorenaren erabakiaren zain dago 6.500 euro fidantzapean. EAEko Legebiltzarreko lehendakari Izaskun Bilbao hautatu eta ordu batera aritu ginen berarekin —ondoren, ETAk Madril en egindako atentatua eta Arnaldo Otegi espetxeratzea izan ziren—. Bere lema politikoa “batuketa eta batuketa” izaki, baztertua izan da EAAn. Politikarien arteko arazo pertsonalek politikan duten eragina azaldu digu.

Off the record, jakina.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Dani Blanco

«EAJk inposatu duela? Batasunak berau lehenago amaitzea zuen»

Legebiltzarreko lehendakariorde ohi Gorka Knörrrek honela ikusi du Izaskun Bilbao lehendakari berriaren aukeratzea: “Hautaketa askoz dramatiko agertu da hedabideetan, herritarren eta politikoen artean izan dena baino. Legebiltzarreko mahaia agintaldi osorako izendatzen da, eta behin izendaturik, ezin dute lehendakaria kargutik kendu. Zalaparta besterik ez da izan. Funtsean, tirabira horren atzean normalizazio prozesua abian jarri izana dago”.

Zertan ari zara? Politika uzteko edo segitzeko asmotan?

Deskonpresio politiko garaia bizitzen ari naiz. Ez da lehenbiziko aldia, Ajuria Eneatik atera nintzenean, Carlos Garaikoetxearekin batera, bi urte egin nuen politikaren langabezian. Enpresa publikoan aritzeko aukera daukat, baina politika modu existentziallean bizi dudanez, jarraitu nahiko nuke.

de izatetik kargurik gabe izatera pasa zara.

Niretzat etapa itxiak dira. Beti saiatu naiz nire kontzientziaren arabera jokatzeko, kontzientzia ez omen da tronpatzen. Nik horrela uste badut ere, kontzientziak pasadizo aldrebesak eta konplikatuak biziartzen dizkizu. Ni nire buruarekin ondo sentitzen naiz, baina begi-bistakoa da garai txarrak bizi izan ditudala.

Zehaztu zenezake zeren ondorioz?

Tira, alderdiaren barruan kontsentsua edo adostasuna lortzen ahalegindu naiz. Egun EAko Idazkari Nagusia ez banaiz, garai batean sektore guztiak elkarrekin aritzeko eta jokatzeko ahalegin berezia egin nuelako da. Eta onartu ez zenez, bada kanpoan geratu naiz.

Legebiltzarrerako zerrendetan aurkezteko hautatu ez izana...

Kapitulu itxia dela esan dut. Berau itxi baino lehen alderdiak nirekiko gizatasunik gabeko erabakia hartu zuen

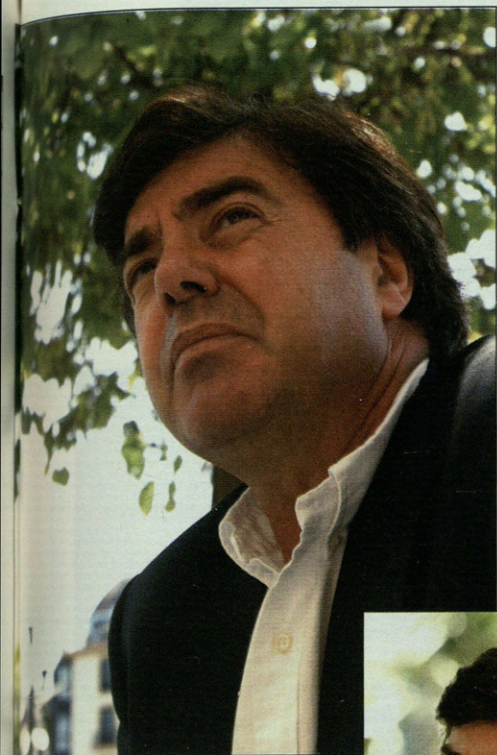
ordea. Alderdiak erabaki hori hartzean epaileak baino lehenago kargu gabetu ninduen. Bakoitzak nahi edo behar zuena egin du eta nik nire jarrera hartu dut erabaki horrekiko.

Hala nola...

Ezarri zidaten fidantza ordaintzea, hasteko. Orain hilabete eskas, Juan Mari Atutxa, Begoña Bilbao eta hiru-ron aukako auzia dela medio, epaileak fidantza eskatu digu. Begoña Errazti lehendakariak alderdiak bere gain hartuko zuela esan zidan, “eskerrik asko” esan nion, “zuek zeuen erabakiak hartu dituzue eta nik neureak”. Koherentziaz jokatu nahi izan dut azken unera arte.

Zigortua bazina?

Nire bigarren kargu gabetzea litzateke, EAK lehena egin baitu. Baina, itxura guztien arabera, zigorra Bilboko Auzitegian jarriko digute, edo hala diote behintzat. Nire kasuan hutsaren hurrengo litzateke.

"Eak orain arte bide gaitza izan badu are gaitzagoa izango du bere jardunbidea eskusioaren klabeen urratzen badu"

nago kanpo. Berriro diot, eskusioan oinarritutako proiektu batek jai du.

EAJ-EA koalizioak Carod-Roviraren eskaintza jaso omen zuen azken hauteskunde kanpainan parte-hartzeko. Horrela al da?

Bai. Baina ez zuten aintzat hartu. Bartzelonako hedabideetan ez zela etorri sozialistak eta Pasqual Maragall ez zirikatzeagatik zabaldu zen. Baina hori gezurra da. Ez zioten kasurik egin eta kito. Nik dakidala, EAJko goi-mailako kargu baten oniritzia jaso zuen. Baina nola parte hartuko zuen kanpainan EAK ez badu jarrera bera azaltzen, gure alderdikidetzat jotzen dugularik?

Zer iritzi duzu EAJ-EA koalizioak izandako boto galeraz?

Abstentziora joan da bereziki. Hala ere, koalizioak ez du asmatu hautesleria mobilizatzen eta hautesleriak ez du ikusi PSOeren gant PPrenan ikusi zuen mamua. Bestalde, duela lau urte Aralar ez zegoen. Horiak dira gakoak. Baina, mapa politikoa ez da aldatu, hori da datu

nagusia. Mapa politikoa aldatuko da ETAK behin betirako su-eten bat emango duenean. Artean, inork ezin du ezer inposatu, alde guztien arteko hitzarmena behar da.

Joseba Permachek "EAJk orain arte inposatu duen jarrera amaitu dela" esan berri du ARGIA.

Eta zergatik amaitu da orain eta ez orain hamar urte? Eurek ere erantzukizun parte izango dute, ezta? Besteok gurea dugu eta Batasunak berea. Batasunak Lizarra-Garaziko Akordioaren garaian esan izan balu orain esaten ari dena beste testuinguru batean geundekete. Bitxia da. Orain inposizio garaia amaitu bada, haiek zuten lehenago amaitzea. Gakoa da ezker abertzaleak beste rol bat jokatzea. ERCK Katalunian jokatzen duen antzekoa, adibidez.

Artean nola ikusten duzu egoera politikoa?

Inor ez da gai bost bat urte barru izango dugun panorama politikoa igartzeko. Denok dakigu desberdina izango dela, ezker abertzaleak jokatu ez duen rola jokatuko duelako. Hala ere, ezker abertzaletik orain beren botoak erabakigarriak izango direla badiote ere, hori horrela da orain, duela hamar urte eta duela hogeita bost.

Bake prozesuak EAEko gobernagarritasunari aurea hartu dio, antza. Zein dira aukerak?

Hasteko, nik su-eten hitza baztertuko nuke. Su-etena denok dakigunaren eskuetan dago. Ziklo hitza berresten dut, berau etorri da, abian dago. Bere ñabardura guztiekin. Ez da erraza izango. Artean urgentea zer den eta zer garrantzizkoa bereizi behar dugu.

Zer da garrantzizkoa eta zer urgentea?

Garrantzizkoa ziklo politiko abiatu izana da. Urgentea, berriz, Espainiako Gobernuak nahiz ETAK benetako keinuak egitea, egin dituztenak baino gehiago. Adibidez, Gobernuak presoen arazoan neurriak hartzea eta ETAK borondate gehiago azaltzea. Azken atentatuak inertzien ondorioa izan daitetzke. Agian ETAKen barruan denak ez dira iritzi berekoak, baina ezta ere Espainiako Gobernuan. Zapaterok Ibarra, Francisco Vazquez, Bono edota Chaves konbentzitu behar ditu. Ez du lan makala.

Alderdien arteko mahaia osatze bidean al dago?

Bai, baina menua falta da. Eta ezkontza bada, nola ezkondu. PP kanpoan dago. Baina PP Katalunian ere azken unean batu zen. Hemen ere gauza bera gerta liteke. PPren arazoa da buruzagitzak eskuin muturrekoa duela, Aznarren esku dagoela. Nik uste ETAK beste joka-leku politiko batera joateko erabakia hartu zuen orain urte bat. Baina erabaki horrek gauzatzeko denbora behar du. Artean, Zapaterok ausardiaz jokatzen badu eta elkarriketak bideratzen baditu Espainian irabaziko du. Galiziako hauteskundeetan PSOEk aurrera egin badu Zapatero indartuko da. Hori da bake prozesua indartzeko mesede handiena. Eta ni ez naiz Zapatero zalea. Baina gauzak diren bezala dira eta ez norberari gustatzen zaizkion bezala. ■

Nola ikusten duzu EA alderdia?

Edozein kolektibok aurrera egiteko kontsentsuaren bidea urratu behar du. Jendearen arteko harremanak landu behar dira, eskusioaren gainean oinarritutako edozein proiektu etorkizun iluna dauka. Eta are ilunago ziklo berri batean sartu garenean. Ziklo horretan, abertzaletasunean, batetik EAJ arituko da nagusiki, eta bestetik, estrategia politiko militarrik baldintzatu gabeko ezker abertzalea. EAK orain arte bide gaitza izan badu, are gaitzagoa izango du bere jardunbidea eskusioaren klabeen urratzen badu.

EAn eskusioa eman da, beraz.

Begi-bistakoa da. Hauteskundeetarako zerrendan sektore batzuk kanpo geratu ziren. Dramatismorik gabe diot. Errazti lehendakariari esan nion azken Batzar Nagusian: "Sektore guztien ordezkariak ziurtatu dezakeen Batzar Nagusia nahi nuke". Horregatik

Euskal pilotaren mundu erdalduna

Joko bat proposatuko dizuegu: ahalegindu zaitezte, telebistaz pilota partidak ematen dituztenean, pilotarien ezpainetan irakurtzen, ea zer hizkuntzatan ari diren. Pilota euskararekin lotu ohi dugu subkontzientean, inkontzienteki beharbada. Euskal mundukoa izan arren, ez baita dirudien bezain mundu euskalduna. Hala ere, azken urteotan hainbat pilotari erdaldunek saio txalogarriak egin dituzte euren burua euskalduntzeko.

UNAI BREA

"HAURRAK IKAS ZAZUE/ euskaraz mintzatzen/ ongi pilotan eta...". Aspaldiko kantak emandako aholku-aginduak garbi ageri du euskaldun jatorraren bidea zein den: Euskara ahoan eta pilota eskuan. Pentsa liteke euskaraz ez dakien pilotaria ez dela "hain" pilotaria, egundoko jokalaria izan arren. Eta ez gara orain ehun urteko pentsamoldeaz ari. Duela ez hainbeste, 80ko hamarkadako esku-pilotari handienetako batek —euskaldun petoa bera— honela esan zien azken urteotako txapeldun erdaldunei (Beloki, Eugi, Patxi Ruiz, Martinez de Irujo...): "Zuek ez zarete benetako txapeldunak; horretarako euskaraz jakin behar da eta!". Bitxia bada ere, hala zioena gaztelaniaz barra-barra aritzen zen pilotalekuan, baita euskaldunekin ere.

Pilota munduan euskarak duen benetako indarra aztertzean, joera bi ageri zaizkigu. Elkarren aurkakoak direla ere esan genezake. Batetik, pilota ez omen da kanpotik eman dezakeen bezain euskalduna. Hasteko,

Fernando Goñik euskara ikasi du eta orain komunikabideekin hala aritzen da.

gaur egun inoiz baino pilotari erdaldun gehiago dago goi mailakoen artean. Xabier Euzkitze ETBko pilota partidaren aurkezleak dioenez, "Beti izan dira, baita txapeldun handien artean ere, baina ez gaur bezainbeste. Txapeldun handi gehienak euskaldunak izan dira".

Hala eta guztiz, puntako pilotarien artean euskaldunak dira oraindik nagusi. Jakina, horrek ez du bermatzen euskara nagusi izatea. Lehenik eta behin, gaztelania hiztun gehiago egoteak gaztelaniara lerratzen ditu

euskaldunak. Bestetik, pilotari guztiek ez dute euskararenganako atxikimendu bera, euskaldun petoak izanagatik ere. Kontua aspaldikoa da, Euzkitzek dioenez: "Hogei urte baino gehiago da irratirako pilota partidaren erretransmisioak egiten hasi nintzela, eta orduan konturatu nintzen pilotarien hizkuntza nagusia gaztelania zela. Niretzat oso bitxia izan zen Retegi eta Galartza, biak hain euskaldunak, elkarrekin gaztelaniaz somatzea pilotalekuan". Gaur egun joera bera ei dago.

Denek ez dute Euzkitzeren iritzia-

Apustueta gaztelania jaun eta jabe

Pilotalekuan ez dira pilotariak soilik aritzen. Artekariengan, esaterako, gaztelania nagusitzen dela dio Xabier Euzkitzek: "Aspe enpresako guztiak euskaldunak dira, eguneroko bizitzan euskaraz aritzen direnak gainera; Asegarcen, berriz, erdia eta erdia direla esango nuke. Hala ere, apustu egiterakoan gaztelania besterik ez da erabiltzen, nahiz eta apustuan parte hartzen duten hirurek, artekaria, apustua agintzen duena eta apustua onartzen duena euskaldunak izan".

Erdal hiztegia nagusi

Euskal pilotaren terminologia arrunta gaztelaniako hitzez josita dago: *bolea, falta, pasa, sakea, sotamanoa, bote-korridoa*... Xabier Euzkitzek dioenez, "beste era batez nekez esan daitezkeen gauzak dira, baina ni hori haus-tentzen saiatzen naiz". Hiztegia euskal-duntzeko ahalegin horrek fruituren bat eman du dagoeneko; hala, Euskal Herrian barrena etengabe xerkatuz, aleren bat aurkitu du Euzkitzek. "Esa-

terako, Baztan aldean 'ñaku'a esaten zaio *dejadari*. Nik uste gazteek galdu-ta daukatela hori, baina zaharrek behintzat badakite". Gaur egungo hiztegitan ez da inondik ageri "ñaku"rik; bai, ordea, Azkuerenean, "trikimailu" edo "gibeljoko" adierarekin. "Eta horixe bera da *dejada*, ezta?", galdetu du esatari azkoitiarrak.

Gutxika-gutxika, horrelakoak eguneroko jardun arruntean sartzen aha-legintzen da Euzkitze. "Hasieratik garbi neukan 'ñaku' hitza erabilgarria izan zite-

keela, baina pixkanaka eman behar-reko pausoa zela. Kolpetik 'ñaku'a esaten hasiz gero arriskua neukan Baztango 500en bat lagunentzat soilik aritzeko". Beraz, hitz "berria" dosi txikietan sartzen hasi zen, ohiko *deja-dari* lehentasuna emanez beti ere, eta badirudi jendeak onartu egin duela. "Punpa" litzateke horren beste adibide bat; Iparraldean erabiltzen da eta botea esan gura du. Honezkero, hegoaldeetarak ere ondo ikasia omen daukate, Euzkitzeren esanetan. ETBren bitartez pilota partidak ikusi ohi dituztenek, behintzat.

rekin bat egiten, hala ere. Fernando Goñi pilotariaren ustez, "euskara da pilotalekuko hizkuntza nagusia, bai kantxan bai janzgeletan". Zubiriko atzelari nafarra da, hain zuzen, gorago aipatu ditugun aurkako bi joeretatik, bigarrena hoberen ordezkatzeko due-netakoa. Jatorri erdalduna izanda euskaraz ikasteko ahalegina egin duten edo egiten ari direnei buruz ari gara, hain justu.

Orain bizpahiru urte, Fernando Goñik ezuste ederra eman zien ETBko kazetariei, aurrerantzean euskaraz erantzungo ziela iragarritz. Goñiri umetatik zetorkion euskara-rengako atxikimendua, baina "pilotari euskaldunganako inbidiak" ere eduki du eraginik.

Patxi Eugi bat dator Goñirekin.

Agoiztarraren esanetan, "bikote euskaldunek euskaraz egiten dute elkarrekin, horixe delako beraientzat naturalena". Eugi bera euskara ikasten hasi zen orain urte

tatei ere begiratu gura izan diegu. Euzkitze, berriz ere: "Badauka garrantzirik espezialitate bakoitza zein pilotalekutan egiten den. Palak Bilboko Deportivo du gotorleku nagusia, eta horrek inguru horretako palista asko egotea eragin du. Hortaz, nahiko espezialitate erdalduna da.

Erremontean, berriz, bi pilotaleku nagusi daude: Iruñea ondoko Uharteko herrikoa eta Hernaniko Galarreta. Nafarroa aldekoak nahiko erdaldunak izaten dira eta gipuzkoarrak euskaldunak". Azkenik, zesta puntaren kasu bitxia azpimarratu du Euzkitzek: "Ohituraz, euskarak indar handia izan du espezialitate horretan, berez oso euskalduna den Bizkaiko ekialdean eduki duelako betidanik indar gehien, baina bitxia da

batzuk, baina utzi egin behar izan zuen, eskolak eta entrenamenduak bateratu ezinik. Martinez de Irujok, berriz, hortxe dirau jo eta ke, beste txapeldun handi bat aipatzearen.

Espezialitatez espezialitate

Batik bat esku pilota jorratu dugu orain arte, baina gainerako espeziali-

nola eutsi dion euskaldun izateari nazioartean zabalkunde handiena eduki duen espezialitatea izanda. Nahiz eta AEBetan makina bat urte aritu, puntistek euskara gorde dute. Dabiltzan erdaldun apurrei ere somatu egiten diet euskarazko oinarritzko hiztegia darabiltela pilotalekuan". ■

Babeslea: Getxoko Udala

Getxo
UDALA • AYUNTAMIENTO

Euskara ikasteko diru-laguntzak

Euskara Zerbitzua Basagoiti etorbidea 20 - 48992 Getxo • Tel. 94 4660010 / Faxa: 94 4660014 • E-posta: euskara@getxo.net

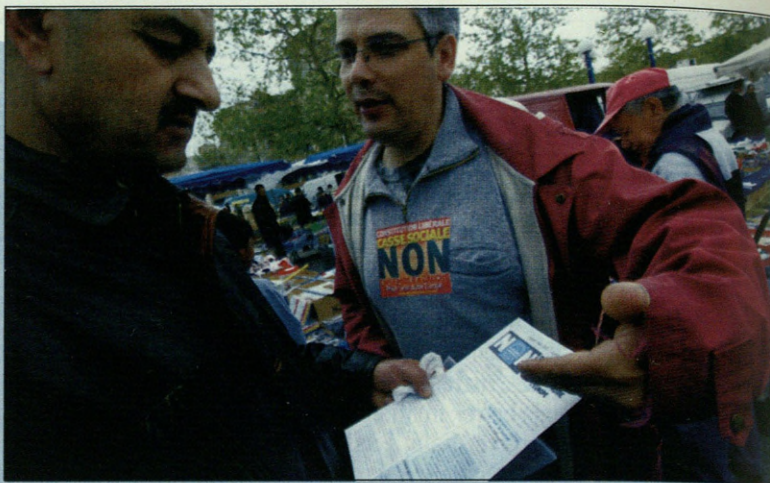
Bero-beroan

Tentsio artean, baina konponketa borondatea dago

ETAren Madrilgo atentatuak eta Arnaldo Otegiaren espetxeratze aginduak irekitzen ari den prozesu politikoaren errealitatea non dagoen erakusten dute. Piztu izan den baikortasuna puztuegia dagoela argi irudikatu da, baina... zerri goseak ezkurra amets. Presioak, tentsioak eta krisi uneak behin baino gehiagotan ikusi ahal izango dira, prozesu honek aurrera jarraitzen badu. Urak gora egin ondoren, egoera berriz bere onera itzultzen ari dela dirudi eta alde bakoitzak, aurrera jarraitzeko borondatea erakutsi du era batera ala beste-ra. Seguruenik hori da garrantzitsuena, prozesu honekin jarraitzeko dagoen borondatea, eta hori izan liteke beste garai batzuetan falta izan dena. Alde desberdinek elkarri egiten dizkioten akusazioak gogorak dira oraindik, baina haien artean ere gero eta sustrai-tuago dago aldean borondatearena. Gehiago ere irudikatu da azken hilabetean, baina borondate hori zintzoa eta egiazkoa bada, ez da gutxi.

Ibarretxeren estualdia

Ekainean hautatutako da Eusko Jaurlaritzako lehendakari berria, eta inor gutxi jartzen du zalan-tzan Juan Jose Ibarretxek bere hirugarren legealdia errepikatuko duela. Eusko Legebiltzarreko lehendakariaren hautaketak argi erakutsi du talde desberdinek beren posizioak ongi finkatu eta legealdi desberdina izango dela irudikatu nahi dutela. Horrexegatik, hautatua izan aurretik, ez Atutxak beste, baina Ibarretxe berak ere iragango du estualdirik.

Neoliberalismoaren aurkako kolpe sakona

Europako Konstituzio-Itunaren ikuspegi neoliberal gordinak bere lehen kolpe latza jaso du eta akaso kolpe hilkorra. Ipar Euskal Herria izan da baiezkoa eman duen lurralde gutxietakoa bat. Ez da oraindik irudikatuko Frantziaren ezetza aurreikusiz Europako Batasuneko agintariak prestatuta ei duten B plana zertan datzan, baina antzematen hasiko dira lerro batzuk, jadanik ezer ez baita berdin. Lehenbiziko ezetza izan da, eta honek beste ezezko batzuk ere iragartzen ditu –agerikoena Herbehereena–, baina oraindik beste 14 estatu geratzen dira beren hautua erabaki gabe. Frantziak ere krisi politiko gogorra bizi du eta datozen egunetan aldaketa esanguratsuak izango dira: hasteko, Jean Pierre Raffarin lehen ministroak bere azken egunak biziko ditu gobernuburu gisa; Jacques Chiracen dimisioa ere eskatzen dute askok, baina halakorik ez da gertatuko. Lurrikarak, halaber, PS bete-betea hartu du eta François Hollanderen alderdiak seguruenik ezohiko kongresu batean garbitu beharko ditu bere baitan agertutako desberdintasun sakonak.

Zer da...

"Txitxarroak"

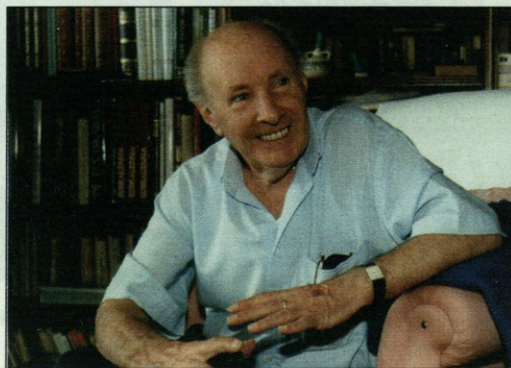
Burtsako jergan, tarteka-marteka burtsan aurkitzen diren balio oso merkeei esaten zaie "txitxarroak", eta enpresen oinarri ekonomiko ahula izaten da oso merke agertzearen arrazoia. Kotizazioen goratze indartsuko aldietan, tendentzia nagusia segitzen dutenez gero, sarrera onak eta bat-batekoak lor ditzake "txitxarro"en jabe denak, baina, era berean, buruhauste ederrak ere izan ditzake haien kontura. Molde horretako balioak egunero negoziatzen dira burtsan, eta, prezioan ere egunero berritzen direnez gero, beti azaltzen dira erosleak. Adituek, ordea, "txitxarro"etatik ihes egiteko aholkatzen dute. Inbertitzaile

le ausartak eta arriskuaren maitaleak ez direnei era horretako balio merkeagoak eta likido gutxikoak alde batera uztea aholkatzen zaie. Adituen aburuz, likidezia handiko akzio ezagunetan ezarri behar da dirua. Balio "txitxarro"ek –esaten dute– ezusteko bikainen iturri izan daitezke inbertitzaileentzat, eta gerta dakieke uste gabeko galeren aurrean egokitzea. Alabaina, nola burtsa "jokoa" den, zenbaitetan joko arriskutsua gainera, beti izaten dira "txitxarro"ekin jokatzeko prest daudenak.

Daniel Udalaiz

Juan San Martin hil da

EIBARTARRA (1922-06-23) maiatzaren 30eko goizaldean hil zen. Hainbat liburu idatzi zituen etnografiari, arteari, historiari eta hizkuntzari buruz. Itzultzaile lanetan ere aritu zen eta poeta ere bazen. 1964tik aurrera euskaltzain osoa izan zen eta Euskaltzaindian idazkari, buruorde eta Jagon saileko ardurak izan zituen. Gerra ondorengo bertsolari txapelketetako antolatzaile, alfabetatze taldeetako sortzaile eta *Jakin* aldizkariko zuzendari izan zen. 1989. urtean Euskal Autonomia Erkidegoko lehen Ararteko izendatu zuten. Jaioterriko (Eibarko) udalbatza Juan San Martin herriko seme izendatzeko plenoa egitekoa zen aste honetan.

ALBERTO ELOSEGI

1998an ARGIArako ateratako argazkia da hau.

Enpresa pribatuetan euskara planak garatzeko diru-laguntzak

EUSKO JAURLARITZAKO GOBERNU BATZORDEAK enpresa pribatuetan euskara planak garatzeko urteko egitasmoa onartu berri du. Jaur-laritzak 1.118.522 euro erabiliko ditu euskara planak abian jarri edo garatu nahi dituzten enpresei laguntzeko.

NUPeko Euskara Batzordeko azkenekoen dimisioak

NAFARROAKO UNIBERTSITATE PUBLIKOAN Euskara Batzordeko Patxi Salaberrik (euskara gaietan errektore ondokoa) eta beste zenbait kidek dimitu ondoren, orain gainerako guztiek gauza bera egin dute. Mehatxua egin zuten eta orain egia bihurtu da. Dimititu duten zazpi kideek esan dute errektoreak ez diela bere galderei erantzun.

Hizkuntz eskubideak: lehengo lepotik burua

HIZKUNTZ ESKUBIDEEN alorren egindako bidea arriskuan zela uste izan zuen Kontseiluak eta euskararen normalizazio atzerakadak saihesteko intentzioarekin sortu zuen Behatokia 2001. urtean. Zenbait administrazio hartutako politika aldatzen lagundu nahi zuen Behatokiak. 2004. urteko txostena argitaratu berri dute eta aurrekoetan salatutako eskubide urraketa berberak errepikatu dituzte herritarrek. Aurrera egin ez denaren seinale.

Nafarroako Gobernuaren eraikina.

L. F. A. ARGAKZI PRESS

SBAHEA Itoizko urtegiaren afera bizi-bizi dagoela erakutsi zuen joan den larunbatean Iruñean egin zen manifestazio jendetsuak. Zapateroren Gobernuak lur mugimenduen azterketari emandako garrantziak, halaber, gaia ez dela txantxetako erakusten du. Nafarroako Gobernuak, ordea, bere betikoan jarraitzen du, entzungorrena eginez. Manifestazio bukaeran, halaber, Patxi Gorraizek (Itoizko Koordinadora) eta Iñaki Garciak (Solidarioak) izandako tira-birek, bi mugimenduen arteko tentsioa erakusten dute.

Josu Jon Imaz EAJko EBBko lehendakariak maiatzaren 29ko *El País* egunkarian: "Guztion artean bilatu behar ditugun irtenbideek seguruenik zerikusi handiagoa izango dute kosoberania moduko formula modernoekin, soberania kontzeptu klasikoekin baino (...) Alderdi guztiak mahai baten inguruan bildu aurretik sukalde lan handia behar da. Orain norbaitek alderdi guztiak mahaira deituko balitu, seguruenik porrota litzateke, eta ez ditugu porrot gehiago behar".

ETAren "ahuldade operatibo"arekin jolasean

Bakoitzak nahi dituen interpretazioak egiten ditu errealitatean ikusten duenaz, eta horien artean dago behin eta berriz ETAren "ahuldade operatibo"rena. Ez da izugarri zorrotza izan behar ETA moduko erakunde armatu batek gaur egun duela hamar edo hogeitau baina zailtasun operatibo handiagoak dituela; baina, aldi berean, oso agerikoa da ETAk gaur egun inor hiltzen ez badu, hala nahi duelako dela. Ezaguna da hedabideek errealitate birtuallak sortzeko duten indarra eta, alde horretatik, "ahuldade operatibo"ri etengabe oihartzun mediatikoa ematearena probakzioa da ETarentzat, horrek birtualitate hori gezurrezkoa dela erakustera behartu baitezake.

"Alde hemendik" diote Basorako petrolio langileek

Amerikar eta britainiarrek Irak okupatu zuten biharamonetik, petrolio ekoizpenean ari diren langileen sindikatu batek ospe handia egin du. Nagusi berriei greba egin die soldatak igotzeko, eta berrikitan petrolioaren pribatizazio asmoen kontrako bilkura antolatu du Basora hirian.

BASORAN, Irakeko hegoaldean, milioi bat biztanle dituen hirian, bilkura garrantzizkoa eginga izan behar dute joan den asteburuan. Basorako Petrolio Ikastegian bi eguneko konferentzia zegoen antolatuta, petrolio arloko langileen sindikatuak deituta.

Mugimendu altermundialistan erreferentzietako bat den Focus on the Global South erakundearen gunean, titulu hau zeraman albisteak: "Basora Oil Union Organises Historic Anti-Privatisation Conference". Bertan iragarritakoa bete bada, Basorako Unibertsitateko sei irakasleek idatzitako sei txosten aztertuko ziren konferentzian. Naomi Klein eta Avi Lewis-ek Argentinako langabetu batzuek egindako okupazioaz burututako "The Take" filma ere emango zuten, Beiruteko Indymedia-koek itzulita. Eta atzeritik hainbat sindikalista eta pertsonalitate pasatuko ziren.

Deialdia egin duena Southern Oil Company Union da, Hegoaldeko Petrolio Konpainietako Sindikatua. Oso erakunde gaztea da: 2003ko apirilaren 9an sartu ziren ingelesak Basoran, eta hamabost egunen buruan antolatu zuten sindikatua petrolioko langile batzuek. Hassan Juma'a Awad da lehendakaria, eta honek "Truth Out" – "Egia aterako da", esango genuke euskaraz– gune aurrerakoian erantzun die David Bacon kazetariak egindako galderari. Baconen beste lan bat aipatu genuen Net Hurbil honetan

1.976. zenbakian, Mexikoko "maquila" sistema dela eta.

Hassan Juma'a Awad-ek bi arrazoi aipatu ditu sindikatua sortzeko. Batek, okupazio indarrek agintea hartu zutenetik, langileek jende berriarekin negoziatu behar zutela. Eta bestetik, beldur zirela okupazioaren helburua petrolio industriaren kontrola hartzea ote zen. Basora inguruetan hasita, hego Irakeko 23 eskualdeetan barna hedatu zen mugimendua, eta gaur 23.000 langile biltzen omen ditu. Awaden hitzetan, deusetik abiatu behar izan zuten, Saddamen erregimeneko sindikatu ofizialista sistemarekin batera desegin zelako. Bide batez, berak dio Saddamen kontra ahalegin du zela borroka klandestinoan, eta Baath alderdiaren gobernuak xihitak zantatu zituenean berak ere nozitu zituela ondorioak. Egia ote da? Focus on the Global South, Truth Out eta Baconek solaskide seriotzat daukate Awad.

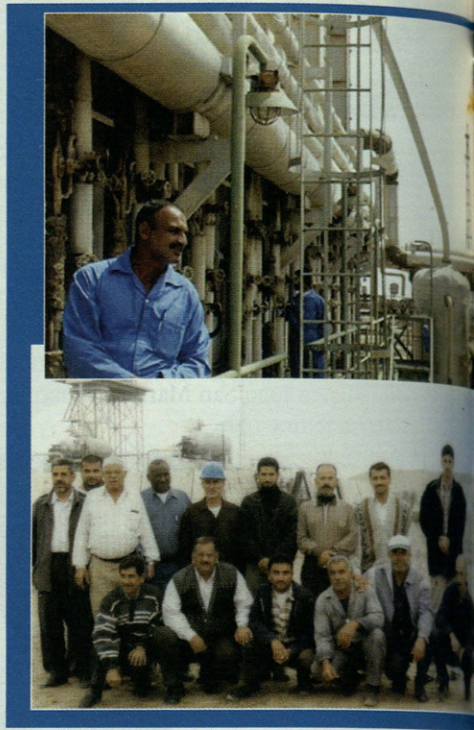
Awadek beste artikulua batean idatzi duenez, okupatzaileek beren asmoak berehala erakutsi zituzten. "Tropa okupatzaileak erretiratu ziren eta laga zioten Basorako ospitale, unibertsitate eta zerbitzu publikoak erre eta ostutzeari, bitartean beraien lan bakarra petrolio ministeritza eta putzuak defenditzea baitzen. Orduan ohartu ginen aurrean geneukan indar basatia prest zegoela gure gainean esertzeko, giza sufrikarioari batere erreparatu gabe. Hasieratik ohartu ginen AEB eta

bere aliatuak hona etorri zirela gure petrolio iturriak berenganatzera".

Petrolioaren pribatizazioaz kezkatuta

Sindikatu berriaren lehen gatazka soldaten kariaz izan zen, normala denez. Okupazio indarrek agindu bat atera zuten lanbide publikoetako jornalak ezarritz. Agindu honen arabera, langile batek hilean 60.000 dinar irabaziko zituen, 35 US dolar gutxi gorabehera. "Irakeko petrolio erreserbak munduko bigarren handienak dira. Eta gure buruari galdetzen genion ea nola zen posible petrolioko langileok hileko 35 dolar kobratzea. Administrazio amerikarrak ez zuen gurekin hitz egin nahi eta abuztuaren 13an greba hasi genuen. Hiru eguneko lanuztearen ondorioz, gutxieneko soldata 100 dolaretan ipini zuten. Eta bide batez, hortzak erakutsi genizkion gure lanpostuak bere pertsonalez bete nahi zituen KBR konpainia amerikarrari".

KBR hau Halliburton multinazional famatuaren adar bat da, eta bere lehendakariorde izan zuen Dick Cheney AEBetako defentsa ministroa. Harreman horrek hainbat kritika sutu zuen bazterretan. Askoz gutxiagotatik dimititu izan du agintari ugari, baina Cheneyk izan du indarra putzu beltz horretatik onik ateratzeko. Irak inbaditu zutenean, amerikarrek KBRri eman zizkieten petrolio alorreko kontrata asko, eta konpainiak bertako langileak kanporatu eta berak ekarritako

Southern Oil Company Union sindikatuak biltzen ditu Irak hegoaldean petrolio lanetan ari diren 23.000 langile. 2003ko abuztuan hiru eguneko greba egin zuten —ezkerreko argazkian langile horietako talde bat ikusten da greba egun haietan— soldata hobeak eta beren lanpostuetan segurtasuna eskatzeko. Joan den asteburuan egin duten biltzarrekin Irakeko Petrolioaren pribatizazioaren kontrako aldarria zabaltzeko nahi izan dute mundu osoan zehar. Basora eta inguruko petrolio kontrolatu nahi dute AEBek, eta petrolio hori da Irakeko jendeen kapitalik handienetakoa bat ere.

1.200 nahi zituen ezarri. Sindikatuak horietatik 1.000 postu lehengo behar-ginekin osatzea lortu zuen, baina badi-rudi hauetako %70a gaur berriro lan-gabezia dela.

Awadek esandakoekin jakin dute mendebaldeko sindikalistek Iraken oraindik ez sindikatuak eta ez greba eskubidea bermatuko dituen legerik ez dela; indarrean baitago biak galarazten dituen 1987ko legea. Egoera horretan harrapatuta daude Irakeko langile guz-tiak, eta azken istiluetako bat aipatze-arren, Um Kasr-eko portuko langileei gertatu zaienaz mintzatu da Awad. "Kaieko langileek arazo asko dituzte. Portuko agintariak ez dira irakiarrak, horko agintea Amerikako Zamaketa Zerbitzuen erakundeak baitauka". Haiei mobilizazioetan laguntzera joana da berrikitan petrolio langileen sindikatua.

Southern Oil Company Union ez dago oraindik federazio baten barruan. Hiru sindikatu federazio daude Iraken. "Batean daude Irakeko Alderdi Komunista, Allawi-ren partidua eta alderdi nazionalista bat. Bestea independenteagoa da baina zenbait mugimendu erlijiosotako buruzagiak dauzka, Irakeko Iraultza Islamiarraren Batzordekoak. Hirugarrena Langileen Alderdi Komunistaren ingurukoa da. (...) Eta badi-ra sindikatuak inongo federaziotan ez direnak. Gure aldetik, alderdi politiko guzti horiei botoa eman dieten kideak dauzkagu. Guretzako denak dira egokiak, Baath alderdia kenduta".

Iraketik datozkigun albisteak bi atal-etakoak izaten dira: azken hauteskun-deen ondorengo prozesu politikoa

batetik, eta armada okupatzailearen eta erresistentziaren arteko gatazka arma-tua bestetik. Hauteskundeetan Awaden sindikatuak ez zuen inorentzako boto-rik eskatu, ikusi dugunez, eta denak eman zituen ontzat, botorik ez ematea barne. Okupazioaren kontrako gataz-kari dagokionez, beren modura egiten dutela diote. Baina hau garbi utzita: "Pribatizazioaren kontrako borroka inportanteagoa izango da okupazioa-ren kontrakoa baino. Estatu Batuek Irakeko sektore ekonomiko oro pribatizatzeko asmoa baitute. (...) Guk arbuatzen ditugu gure petrolio eta natur baliabideak pribatizatzeko aha-le-gin horiek. Pribatizazio hau neokolo-nialismoa baino ez da, okupazio milita-rraren ondoren okupazio ekonomiko iraunkorra ezarri nahi duena".

Eta zer dio erresistentziaz? Honela deskribatu berri du Awadek *The Guardian* egunkarian Iraken bizi duten bortizkeria egoera: "Saddamen polizia sekretua gure etxeen teilatu gainetara igotzen zen gauez; okupazio indarrek orain gure ateak lehertzen dituzte egunez. Komunikabideek ez dute ikusten Irak birrintzen duen triskan-tzaren zati txikerra baizik. Gertatzen denaren egia publikatzera ausartzen diren kazetariak bahitu egin dituzte terroristek. Eta honek mesede egiten dio okupazioaren agendari, berak era-gindako krimenen lekukoak elimina-tzea duelako helburu".

Southern Oil Company Union-eko buruzagiak ez omen dira beldur, baina ba omen dakite edozer gerta dakiekela. Iturri ñegia daukate eskuetan. ■

<http://www.argia.com/nethurbil>
helbidean, gai honi buruzko informazio
gehiago eta Interneteko loturak.

K A L I T A T E A

**Produkturik
onenak,
MultiOpticasen**

Aukerarik
zabalena
betaurreko graduatu,
ukipen-lente,
audiofono eta
eguzkitako
betaurrekoetan.

**ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS**
ZERBITZU OPTIKOETAN 1a
Hernani, 4 - DONOSTIA

Jose Ignazio Ansorena

Zaharrak

Zaharrak. Askorentzat ez da hitz ederra. Niri, aldiz, gustatu egiten zait. "Zaharrak trapaak bakarrik dira". Adiskide batek maiz errepikatzen du. Gure amak ere txikitandik esaten zigun: "Adin nagusikoak, zaharrak ez".

Zaharra izatea ez da desohorea inondik ere, kontrakoa baizik. Goi-mailako titulua da. Besteak beste, gazte ez hiltzeko modu bakarra zahartzea delako.

Hitzaz gainera, adierazten duen errealtatea ere atsegin dut. Gaixotasuna eta heriotza hurbil dituela badakit. Baina ez dira zaharren *esklusibitatea*, bizitzaren ezaugarria baizik. Erditzeak dituen minak eta arazoak ere ez dute jaiotzaren ederra estaltzen.

Zaharrekin oroitzapen onak dauzkatz eta egunero sortzen zaizkidan berriak ere –zahar ugari baitut inguruan– ongi gordetzeko modukoak dira.

* * *

Umea nintzela, harrituta geratzen nintzen zenbait zaharren jarduna ikusiz edo entzunez. *Amona Jenerosa* zen zaharrena. Gure etxean bizi zen amaren amona, aitaren aldetik. Baina gurean *Amona Euxebi* ere bizi zen. Amaren ama. Alargunduta –alegia *amona Jenerosa*-ren seme eta Euxebiren senarra, Joakin, hilda– eta berriro ezkondata. Eta berriro alargunduta. Nik ez nuen ez benetako aitona hori, ezta Antonio ordezkoa ere ezagutu. Zerbait jarriko zien gosarian.

Jenerosa emakume argala eta garaia zen. Umore zentzu betekoa. Euskaltzalea. Goiz batean sukaldean gosaltzen ari dela berebiziko korrokada atera zaio. Gure ama, beldurtuta, sukaldeko zarata guztiak patioan entzuten baitira:

– Amona, mesedez, zer pentsatuko dute auzokoe?

– Zu izan zarela pentsatuko dute– patxada batere galdu gabe erantzun.

Euxebi guztiz ezberdina zen. Txikia, potolika, patxada aise galtzen zuen... Eta karlista. Baina bi ezaugarri zituzten berdin-berdinak: bihotz handikoak eta gozozale amorratuak izatea. San Ignazio egun batean, orduko legez, jangelan bazkaldu eta postrera-ko pastelak ekarri zituzten. Gutxi geratzen dira eta *Jenerosa* beste bat hartzeko imintzioa egitean, *Euxebik* bota dio:

– Amona, bost jan dituzu dagoeneko– *Jenerosak* begirada zorrotzez horrela erantzun:

– Eta zuk zazpi.

Amak jostun tailerra zeukan etxeko ganbaran. Eta ganbararen parean, teilatupeko etxe txikitxoan bizi ziren *Boni* eta *Joxe*, nire bihotzeko *lagun zaharrak*.

Neure txikian, beti *zabar* ezagutu nituen, eta hil direnetik urte dezente pasa badira ere, beti daramatzat nirekin gogoan.

Joxe udaleko galipoteroa zen. Alegia, kaleetan *galipota*, asfaltoa, botatzen zutenetakoa. Donostian eta San Sebastian egunean jaiotakoa bazen ere, *Zarautz* zuen izengoiti. Txofre Donostiako Zezen Plaza zaharrean *monosabio* –Plazako morroi– ere ibiltzen zen. Ni behin baino gehiagotan eraman ninduen hara *Korrída* zegoenean eta han ibiltzen nintzen arkakuso baten antzera, torero, *pikadore*, eta hildako zezenen artean. Gizon onik inon bazen, huraxe zen.

Boni, emaztea, Lezoko emakume baserritar azkarrak, langilea, pobrezia duintasunez gobernatzen artista, jenio bizikoa eta bizitzan *bizio* bakarra zuena: ni neroni. Neu nintzen bere begi ninietako argia. Geroago, amak jostundegia itxia, txistu danbolina ikasten hasi nintzenean, ganbarara igotzen nintzen entsegua egitera. Txistu doinua sentitu orduko lasterka etorriko zen, bere urte luze guztiz dantzan hasiko zen eta geroago elkarrizketa amaigabeak harilkatuko genituen.

* * *

Neure lanbidearengatik sarri egokitzen zait Zahar Egoitzetara txistua jotzera joan behar izatea. Donostiako Zorroagakoa, gure taldeko gazteenei emakume zahar bat hurreratu zaie eta, sasoiko ikusiz nonbait, honela aurpegiratu die:

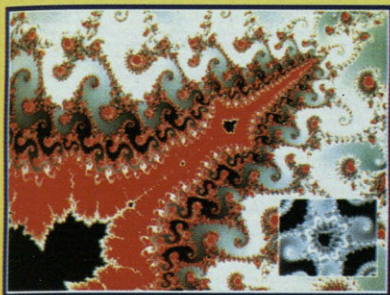
– Beti gazte ezinezkoa da.

Zaharrak gaztetxo bati bururatzen ez zaizkion kontu eta alderdi askoren jabe dira. *Eskarmentua* dute. Ez beti, noski. Honetan beste alorretan bezala gertatzen da. Badira mundu osoa korritu duten arren, ezer ikasi ez dutenak. Badira munduko liburu guztiak irakurri dituztela, ezjakin galantak geratu direnak. Badira ehun eta piku urtetara iritsita, bat ere eskarmenturik ez dutenak. Zaila da, ordea, zaharretan ezer ez ikasi izana, bizitzaren errotak kilo askotako harria duelako eta alerik gogorrenak ere xehatzen dituelako.

* * *

Hautzaroko garai haiek pasa dira. Orduko helduak –gurasoak, osaba-izebak...– zahartu egin dira. Gu ere, geratzen garenak, bidean hasita gaude. Hasi zaitezte zuen hatzazalei begira. Oinetakoei bereziki. Ea lehen baino azkarrago eta gogorrago hazten diren. Ohartu zuen bizar eta ileekin. Apaintzen dutenak erori edo urriago diren neurrian, itsusten dutenak –belarri, sudurretakoak...– gehiago hazten al dira? Beti gazte ezinezkoa da. ■

MATEMATIKARI BURUZKO GOGOETAK

MATEMATIKARI BURUZKO GOGOETAK

Zenbakien misterioak eta bitxitasunak agertzen dira liburu ernagarri honetan. Giza arrazonamendutik kanpo grekoek sortutako zenbaki irrazionalak agertuko dira lehen Partenoian, Velazquez-en pintura edo Le Corbusier arkitekturan, bertan izan zuten jokabidea aztertuz. Eta zer esanik zenbaki lehenei buruz, formazio legerik betetzen ez dutenak eta mezu sekretuak bidaltzeko erabiliak izan direnak?

Alde filosofiko ere badugu matematikaren eraginkortasuna aztertzerakoan. Non daude matematikak: Naturan edo ikertzaileen garunean? Kurt Gödel, Roger Penrose, Martin Gardner, Albert Einstein eta John Barrow-ek beren iritizak emango dizkigute. Eugene Wigner, René Thom, Herman Weyl, edo Gilbertek misterio horri ere erantzun zorrotzak aurkituko dituzte.

Azkenik, Matematika japoniarraren berezitasunak aztertuko dira, Srinivasa Ramanujan-en indiar matematikaren gogamen magikoa eta geometria fraktalen azpian dagoen unibertso birtuala disfrutatzeko gai erakargarriak esku izango dituzu irakurle. Magia eta euskara loturik matematikaren bidez.

GAIK

ARGITALDARIA

MINTZAIRAREN MIRARIA

MINTZAIRAREN MIRARIA

Xabier Monasteriok, liburu eder eta erraz honetan, hizkuntzalaritzaren bideetan barrena bideratuko gaitu. Mintzairaren sorrera animalia eta gizakumearen garunaren eboluzioan ikertzen du, gero zeinuaren zientzia (semiotika) sartzeko, Saussure hizkuntzalaria bereziki aipatuz.

Mintzaira jakiteko zer den, beste batzuren artean, Noam Chomsky izango dugu gidarirekin eta mintzairaren ezaugarriak aztertuko dira: Ahozketasuna, lerrozkotasuna, iraungitasuna, bitasuna, . . . eta mintzairaren osagai diren fonetika, fonologia, morfologia eta joskerak ere izango dute tokia.

Hizkuntza aniztasuna ere aztergai dugu eta egun globalizazioaren ondorioz duen galtzeko arriskua aztertzen da. Hizkuntza-kulturak, eta etnolinguistikaren ekarpenak ere badute beren tokia eta Mitxelenaren artikulua bat bereziki aztertzen da zati horretan. Euskararen mundu-ikuskerak lexikoan eta morfologian zati ederra bezain interesgarria dute, eta bukatzeko jende eta herrien eskubideak aipatzen dira gure euskararen estatusaz jabe gaitzen eta defenda dezagun. Liburu bikaina.

Jadanik salgai zure liburudendan!!!

Tel. / Faxe 943 47 13 04 • jiak@facilnet.es

Uno de enero,
dos de febrero,
tres de marzo,
cuatro de abril,
cinco de mayo,

EKAINAREN 11N,

KOPAKO FINALA

San Fermín.

OSASUNA / BETIS

EUSKALERRIA IRRATIA

MADRILDIK ZUZENEAN!

ZUK PRESTA ITZAZU KAÑAK ETA KALAMARE OGITARTEKOAK. GUK KONTAKIZUNA JARRIKO DUGU. EKAINAREN 11N, EUSKALERRIA IRRATIAREKIN, ETXEAN EGONAGATIK ERE, MADRILEN SENTITUKO ZARA. ARITZ IBAÑEZ, ASIER AZPILIKUETA, MIKEL LIZASO ETA JUAN KRUIZ LAKASTA, VICENTE CALDERONETIK ZUZENEAN: PARTIDAREN KONTAKIZUNA, AULKIETAKO GIROA, AZTERKETA TEKNIKOAK, UMOREA, ZOZKETAK...

AURTEN SANFERMINAK EKAINAREN 11N HASIKO DIRA

Babesle nagusia:

